

Basilii Caesariensis

Regulae fusius tractatae

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ ΟΡΩΝ.

α Περὶ τάξεως καὶ ἀκολουθίας τῆς ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου.

β Περὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καὶ ὅτι κατὰ φύσιν ἐν ἀνθρώποις ἢ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ῥοπή καὶ δύναμις.

γ Περὶ τῆς τῶν πλησίον ἀγάπης.

δ Περὶ φόβου Θεοῦ.

ε Περὶ τοῦ κατὰ διάνοιαν ἀμετεωρίστου.

“Ὅτι ἀναγκαῖον τὸ ἰδιάζειν.

ζ Περὶ τοῦ δεῖν τοῖς ὁμόφροσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως συζῆν· καὶ ὅτι δύσκολον ὁμοῦ καὶ ἐπικίνδυνον τὸ μονάζειν.

η Περὶ ἀποταγῆς.

θ Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς κατὰ σάρκα οἰκείοις προσ-
αφιέναι τὰ ἑαυτῷ διαφέροντα.

ι Περὶ τοῦ τίνας δεῖ τῶν προσιόντων τῇ κατὰ Θεὸν
ζωῇ προσδέχεσθαι, καὶ πότε, ἢ πῶς.

ια Περὶ δούλων.

ιβ “Ὅπως χρή τοὺς ἐν συζυγίᾳ προσδέχεσθαι.

ιγ “Ὅτι χρήσιμον τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιω-
πῆς γυμνάσιον.

ιδ Περὶ τῶν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ καθομολογησαμέ-
νων, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετεῖν ἐπιχειρούν-
των.

ιε Περὶ παίδων προσλήψεως καὶ ἀγωγῆς, καὶ περὶ
ὁμολογίας παρθένων.

ι Περὶ ἐγκρατείας.

ιζ “Ὅτι δεῖ καὶ γέλωτος ἐγκρατῶς ἔχειν.

ιη “Ὅτι δεῖ πάντων τῶν παρατιθεμένων ἡμῖν ἀπο-
γεύεσθαι.

ιθ Τί τὸ μέτρον τῆς ἐγκρατείας.

κ Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐν βρώμασι δεξιώσεως.
κα Πῶς δεῖ περὶ τὰς καθέδρας καὶ τὰς κατακλίσεις ἐν
τῷ καιρῷ τῶν ἀρίστων ἢ δείπνων ἔχειν.
κβ Τί τὸ πρέπον ἔνδυμα Χριστιανῶ.
κγ Περὶ τῆς ζώνης.
κδ Περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς.
κε Ὅτι φοβερὸν τὸ κρίμα τῷ προεστῶτι μὴ ἐλέγ-
χοντι τοὺς ἀμαρτάνοντας.
κ Περὶ τοῦ πάντα καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας
ἀνατίθεσθαι τῷ προεστῶτι.
κζ Ὅτι δεῖ καὶ τὸν προεστῶτα ὑπομιμνήσκεσθαι
παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, εἴ
ποτε σφαλῇ.
κη Πῶς χρή διακεῖσθαι τοὺς πάντας περὶ τὸν
ἄπειθῃ.
κθ Περὶ τοῦ μετὰ ἐπάρσεως ἢ γογγυσμοῦ ἐργαζο-
μένου.
λ Ποταπῇ διαθέσει χρή τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι
τὸν προεστῶτα.
λα Ὅτι δεῖ καταδέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ προεστῶτος
ὑπηρεσίαν.
λβ Πῶς δεῖ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους δια-
κεῖσθαι.
λγ Τίς ὁ τρόπος τῆς πρὸς ἀδελφὸν συντυχίας.
λδ Ποταποὺς χρή εἶναι τοὺς τὰ πρὸς τὴν χρείαν
οἰκονομοῦντας ἐν τῇ ἀδελφότητι.
λε Εἰ χρή ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ πλείονας ἀδελφότητας
συγκροτεῖσθαι.
λ Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ ἀδελφότητος.
λζ Εἰ δεῖ προφάσει τῶν προσευχῶν καὶ τῆς ψαλ-
μωδίας ἀμελεῖν τῶν ἔργων, καὶ ποῖοι καιροὶ τῆς
προσευχῆς ἐπιτήδειοι, καὶ πρῶτον εἰ χρή ἐργά-
ζεσθαι.
λη Ποῖαι τέχναι τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν ἀρμό-
ζουσιν.
λθ Πῶς χρή ποιεῖσθαι τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τὴν
διάπρασιν, καὶ πῶς ἀποδημεῖν.
μ Περὶ τῶν ἐν ταῖς συνόδοις πραγματειῶν.
μα Περὶ αὐθεντίας καὶ ὑπακοῆς.
μβ Ποίῳ σκοπῷ καὶ ποίᾳ διαθέσει ἐργάζεσθαι δεῖ
τοὺς ἐργαζομένους.

μγ Ὅποιους εἶναι χρή τοὺς προεστῶτας, καὶ πῶς ἄγειν τοὺς συνόντας.

μδ Τίσιν ἐπιτρέπειν χρή τὰς ἀποδημίας, καὶ πῶς ἐπανιόντας αὐτοὺς ἀνακρίνειν.

με Ὅτι χρή μετὰ τὸν προεστῶτα καὶ ἄλλον εἶναι τινὰ τὸν δυνάμενον ἐν ἀπουσίᾳ ἢ ἀσχολίᾳ ἐκείνου τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι.

μ Περὶ τοῦ μὴ συγκρύπτειν ἀμάρτημα ἀδελφῶ, ἢ ἑαυτῶ.

μζ Περὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος τυπούμενα.

μη Ὅτι οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τὰς οἰκονομίας τοῦ προεστῶτος, τῷ δὲ ἰδίῳ προσέχειν ἔργῳ.

μθ Περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι.

ν Πῶς χρή ἐπιτιμᾶν τὸν προεστῶτα.

να Πῶς δεῖ διορθοῦσθαι τὸ πλημμέλημα τοῦ ἡμαρτηκότος.

νβ Μετὰ ποίας διαθέσεως καταδέχεσθαι δεῖ τὰ ἐπιτίμια.

νγ Πῶς οἱ τῶν τεχνῶν διδάσκαλοι διορθώσονται τοὺς παῖδας πταίοντας.

νδ Περὶ τοῦ τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ἀλλήλοις τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀνατίθεσθαι.

νε Εἰ τοῖς ἐκ τῆς ἱατρικῆς κεχρῆσθαι κατὰ σκοπὸν ἐστι τῆς εὐσεβείας.

**ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ
ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ.**

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α.

Περὶ τάξεως καὶ ἀκολουθίας τῆς ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου.

Ἐπειδὴ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ λόγος ἐξουσίαν τοῦ ἐπερωτᾶν, πρῶτον πάντων διδαχθῆναι δεόμεθα, εἰ τάξις τίς ἐστι καὶ ἀκολουθία ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὴν μὲν εἶναι πρώτην, τὴν δὲ δευτέραν, καὶ καθ' ἑξῆς· ἢ πᾶσαι ἀλλήλων ἔχονται, καὶ πᾶσαι ἀλλήλαις ὁμότιμοι πρὸς τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον τυγχάνουσιν,

ὥς ἄδειαν εἶναι τῷ βουλομένῳ, καθάπερ ἐν κύκλῳ, ἀρχὴν λαμβάνειν ὁπόθεν βούλεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐρώτημα ὑμῶν ἀρχαῖόν ἐστι, καὶ πάλαι προεκδεδομένον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἡνίκα προσελθὼν τῷ Κυρίῳ ὁ νομικὸς, Διδάσκαλε, φησὶ, ποία πρώτη ἐν τῷ νόμῳ ἐστὶν ἐντολή; Καὶ ὁ Κύριος ἀπεκρίνατο· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὕτη· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Αὐτὸς οὖν ἐπέθηκε ταῖς ἐαυτοῦ ἐντολαῖς τὴν τάξιν ὁ Κύριος· πρώτην μὲν καὶ μεγίστην περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπης τὴν ἐντολὴν ὀρισάμενος· δευτέραν δὲ τῇ τάξει, καὶ ὁμοίαν ἐκείνῃ, μᾶλλον δὲ συμπληρωτικὴν τῆς προτέρας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡρτημένην, τὴν περὶ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον· ὥστε ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ ἐτέρων δὲ τοιούτων, ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς φερομένων, τὴν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου τάξιν τε καὶ ἀκολουθίαν ἔστι καταμαθεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β.

Περὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καὶ ὅτι κατὰ φύσιν ἐν ἀνθρώποις ἢ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ῥοπὴ καὶ δύναμις.

Οὐκοῦν περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης πρῶτον ἡμῖν διαλέχθητι. Ὅτι μὲν γὰρ χρὴ ἀγαπᾶν, ἀκηκόαμεν· πῶς δ' ἂν τοῦτο κατορθωθείη, μαθεῖν ἐπιζητοῦμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀδίδακτος μὲν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη. Οὔτε γὰρ φωτὶ χαίρειν, καὶ ζωῆς ἀντιποιεῖσθαι παρ' ἄλλου μεμαθήκαμεν, οὔτε τὸ ἀγαπᾶν τοὺς τεκόντας ἢ θρεψαμένους ἔτερος ἐδίδαξεν. Οὕτως οὖν, ἢ καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ θείου πόθου οὐκ ἔξωθέν ἐστίν ἢ μάθησις· ἀλλ' ὁμοῦ τῇ συστάσει τοῦ ζώου τοῦ

ἀνθρώπου φημί, σπερματικός τις λόγος ἡμῖν
ἐγκαταβέβληται οἴκοθεν ἔχων τὰς ἀφορμὰς τῆς πρὸς
τὸ ἀγαπᾶν οἰκειώσεως. Ὅνπερ τὸ διδασκαλεῖον τῶν
ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ παραλαβὸν, γεωργεῖν μετ'
ἐπιμελείας, καὶ ἐκτρέφειν μετ' ἐπιστήμης, καὶ εἰς
τελείωσιν ἄγειν Θεοῦ χάριτι πέφυκεν. Διὸ καὶ ἡμεῖς,
τὴν σπουδὴν ὑμῶν ὡς ἀναγκαίαν τῷ σκοπῷ ἀποδεξά-
μενοι, Θεοῦ διδόντος, καὶ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς
συναντιλαμβανομένων ἡμῖν, τὸν ἐγκεκρυμμένον ὑμῖν
σπινθήρα τοῦ θείου πόθου κατὰ τὴν ἐνδεδομένην
ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος δύναμιν διεγεῖραι σπουδά-
σομεν. Εἰδέναι μέντοι χρὴ, ὅτι τοῦτο ἐν μὲν ἔστι τὸ
κατόρθωμα· δυνάμει δὲ πάσης ἐνεργητικὸν καὶ πε-
ριεκτικὸν ἐστὶν ἐντολῆς. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με,
φησὶν ὁ Κύριος, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσει·
καὶ πάλιν, ὅτι Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς
ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται. Καὶ
οὐχὶ νῦν δι' ἀκριβείας ἐφοδεύειν τὸν λόγον ἐπιχειρή-
σομεν #οὕτω γὰρ ἂν λάθοιμεν πάντα τὸν περὶ ἐντολῶν
λόγον ἐπικυκλοῦντες τῷ μέρεσι, ἀλλ' ὅσον σύμμε-
τρον ἡμῖν καὶ οἰκεῖον τῷ παρόντι σκοπῷ, ὑπομνήσο-
μεν ὑμᾶς περὶ τῆς ὀφειλομένης τῷ Θεῷ παρ' ἡμῶν
ἀγάπης, ἐκεῖνο πρότερον εἰπόντες, ὅτι πασῶν τῶν
δοθειςῶν ἡμῖν ἐντολῶν παρὰ Θεοῦ, τούτων καὶ τὰς
δυνάμεις παρ' αὐτοῦ προειλήφαμεν, ἵνα μήτε δυσχε-
ραίνωμεν, ὥς τι καινότερον ἀπαιτούμενοι, μήτε
ἐπαιρώμεθα, ὥς πλέον τι τοῦ δεδομένου συνεισφερό-
μενοι. Καὶ διὰ τούτων τῶν δυνάμεων, ὀρθῶς μὲν
καὶ προσηκόντως ἐνεργοῦντες, τὸν κατ' ἀρετὴν εὐ-
σεβῶς συμπληροῦμεν βίον· παραφθείροντες δὲ αὐτῶν
τὴν ἐνέργειαν, πρὸς τὴν κακίαν ὑποφερόμεθα. Καὶ
ἔστιν οὗτος κακίας ὅρος, ἡ πονηρὰ, καὶ παρ' ἐντολὴν
τοῦ Κυρίου χρήσις τῶν ἐπ' ἀγαθῷ παρὰ τοῦ
Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν· ὥσπερ οὖν, τῆς παρὰ Θεοῦ
ἐπιζητουμένης ἀρετῆς, ἡ ἐξ ἀγαθοῦ τοῦ συνειδότος
κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου χρήσις αὐτῶν. Τούτου δὲ
οὕτως ἔχοντος, τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἀγάπης
ἐροῦμεν. Ἐντολὴν τοίνυν λαβόντες ἀγαπᾶν τὸν Θεόν,
τὴν ἀγαπητικὴν δύναμιν εὐθὺς τῇ πρώτῃ κατασκευῇ
συγκαταβληθεῖσαν κεκτήμεθα· καὶ ἡ ἀπόδειξις οὐκ
ἔξωθεν, ἀλλ' αὐτὸς ἂν τις τοῦτο παρ' ἑαυτοῦ καὶ ἐν

ἑαυτῷ καταμάθοι. Τῶν τε γὰρ καλῶν ἐσμεν ἐπιθυμητικοὶ φυσικῶς, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἄλλω ἄλλο φαίνεται καλόν· καὶ στοργὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον καὶ συγγενὲς ἔχομεν ἀδιδάκτως, καὶ τοῖς εὐεργέταις ἐκουσίως πᾶσαν εὖνοιαν ἐκπληροῦμεν. Τί οὖν κάλλους θεοῦ θαυμασιώτερον; Τίς ἔννοια τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας χαριεστέρα; Ποῖος πόθος ψυχῆς οὕτω δριμύς καὶ ἀφόρητος, ὥς ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἐγγινόμενος τῇ ἀπὸ πάσης κακίας κεκαθαρμένη ψυχῇ, καὶ ἀπὸ ἀληθινῆς διαθέσεως λεγούσῃ, ὅτι *Τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμι;* Ἀρρήτοι παντελῶς καὶ ἀνεκδιήγητοι τοῦ θεοῦ κάλλους αἱ ἀστραπαί· οὐ παράστησι λόγος, οὐ δέχεται ἀκοή. Κἂν ἐωσφόρου αὐγὰς εἴπῃς, κἂν σελήνης λαμπρότητα, κἂν ἡλίου φῶς, πάντα ἄτιμα πρὸς εἰκασίαν τῆς δόξης, καὶ πλέον ἀπολειπόμενα πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς σύγκρισιν, ἢ καθόσον βαθεῖα νύξ, καὶ στυγνὴ σκοτομήνη μεσημβρίας καθαρωτάτης. Τοῦτο τὸ κάλλος σαρκίνοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἀθεώρητον, ψυχῇ δὲ μόνη καὶ διανοίᾳ καταληπτὸν, εἴπου τινα περιέλαμψε τῶν ἁγίων, καὶ ἀφόρητον τοῦ πόθου τὸ κέντρον αὐτοῖς ἐγκατέλιπεν, οἱ ἀλύοντες πρὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν ἔλεγον· *Οἶμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη. Πότε ἤξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;* καὶ τὸ, *Ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον·* καὶ τὸ, *Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα·* καὶ, *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα.* Ὡς δεσμωτήριον τὴν ζωὴν ταύτην βαρυνόμενοι, οὕτω δυσκάθεκτοι ἦσαν ταῖς ὀρμαῖς, ὧν ὁ θεὸς πόθος τῶν ψυχῶν ἤψατο. Οἷ γε, διὰ τὸ ἀκορέστως ἔχειν τῆς θεωρίας τοῦ θεοῦ κάλλους, εὐχὴν ἐποιοῦντο πάσῃ τῇ αἰωνίᾳ ζωῇ συμπαρεκτείνεσθαι τὴν θεωρίαν τῆς τερπνότητος τοῦ Κυρίου. Οὕτω μὲν οὖν φυσικῶς ἐπιθυμητικοὶ τῶν καλῶν οἱ ἄνθρωποι. Κυρίως δὲ καλὸν καὶ ἀγαπητὸν τὸ ἀγαθόν. Ἀγαθὸς δὲ ὁ Θεός· ἀγαθοῦ δὲ πάντα ἐφίεται· Θεοῦ ἅρα πάντα ἐφίεται. Ὡστε τὸ ἐκ προαιρέσεως κατορθούμενον καὶ φυσικῶς ἡμῖν ἐνυπάρχει, τοῖς γε μὴ ἐκ πονηρίας τοὺς λογισμοὺς διαστραφεῖσιν. Ἀναγκαῖον οὖν ὄφλημα τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην ἀπαιτούμεθα, ὃ τῇ

ἔλλειπούση ψυχῇ πάντων κακῶν ἐστὶν ἀφορητότατον. Θεοῦ γὰρ ἁλλοτριώσεις καὶ ἀποστροφή καὶ τῶν ἐν γεέννῃ προσδοκωμένων κολάσεων ἀφορητότερόν ἐστι, καὶ βαρύτερον τῷ παθόντι, ὥς ὀφθαλμῷ φωτὸς στέρησις, κἂν μὴ ὀδύνη προσῇ, καὶ τῷ ζῶν τοῦ ζῆν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς γεννήσασι φυσικὴ στοργὴ παρὰ τῶν γεννηθέντων ὑπάρχει, καὶ δηλοῖ τοῦτό τε ἢ τῶν ἀλόγων σχέσις, καὶ ἢ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν πρὸς τὰς μητέρας διάθεσις, μὴ φανῶμεν ἀλογώτεροι τῶν νηπίων, μηδὲ τῶν θηρίων ἀγριώτεροι, ἀστόργως καὶ ἁλλοτριῶς πρὸς τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς διακείμενοι· ὃν εἰ καὶ μὴ ἐκ τῆς ἀγαθότητος ὁποῖός ἐστιν ἠπιστάμεθα, ἐξ αὐτοῦ μόνου τοῦ παρ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι ἀγαπᾶν καὶ στέργειν ὑπερβαλλόντως ὀφείλομεν, καὶ ἀποκρέμασθαι τῆς μνήμης αὐτοῦ διηνεκῶς, καθάπερ τῶν μητέρων τὰ νήπια. Κρείττων δὲ τῶν φυσικῶς ἀγαπωμένων ὁ εὐεργέτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀνθρώπων ἴδιόν ἐστι μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδὸν ζώων πάθος, ἢ πρὸς τοὺς ἀγαθόν τι δεδωκότας οἰκείωσις. *Ἔγνω, φησὶ, βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ.* Ἀπεῖη δὲ λεχθῆναι περὶ ἡμῶν τὰ ἐξῆς· ὅτι *Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκε.* Περὶ γὰρ κυνὸς, καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων, τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅσην πρὸς τοὺς τρέφοντας τὴν εὐνοίαν ἐπιδείκνυνται; Εἰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐνοίαν καὶ τὸ φίλτρον φυσικῶς αἰρούμεθα, καὶ πάντα πόνον εἰς ἀντίδοσιν τῶν προγενομένων ἡμῖν ὑπομένομεν, τίς λόγος ἀξίως ἐφικέσθαι τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ δύναται; αἱ τοσαῦται μὲν εἰσι τὸ πλῆθος, ὥς καὶ ἀριθμὸν διαφεύγειν· τηλικαῦται δὲ τὸ μέγεθος καὶ τοιαῦται, ὥστε ἐξαρκεῖν καὶ μίαν εἰς τὸ ὑπευθύνους ἡμᾶς εἰς πᾶσαν χάριν τῷ δεδωκότι ποιῆσαι. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας παρήσω, αἱ, εἰ καὶ καθ' ἑαυτὰς ὑπερβάλλουσι μεγέθει καὶ χάριτι, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μειζόνων, ὥσπερ ἀστέρες ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν, ὑπερλαμπόμεναι, τὴν καθ' ἑαυτὰς χάριν ἀμυδροτέραν παρέχονται. Οὐ γὰρ σχολὴ καταλιπόντι τὰ ὑπερβάλλοντα, ἐκ τῶν ἐλαττόνων μετρεῖν τοῦ εὐεργέτου τὴν ἀγαθότητα. Σιωπάσθωσαν τοίνυν ἡλίου ἀνατολαί, καὶ σελή-

νης περίοδοι, κράσεις ἀέρων, ὥρων ἐναλλαγαί, ὕδωρ ἀπὸ νεφῶν, καὶ ἀπὸ γῆς ἔτερον, αὐτὴ ἡ θάλασσα, ἡ γῆ σύμπασα, τὰ ἐκ γῆς φυόμενα, τὰ ἐν τοῖς ὕδασι διαιτώμενα, τὰ ἐν ἀέρι γένη, αἱ μυρία τῶν ζώων διαφοραὶ, πάντα τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς ζωῆς ἡμῶν τεταγμένα. Ἀλλ' ἐκεῖνο οὐδὲ βουλομένοις παρελθεῖν δυνατόν, καὶ σιωπῆσαι μὲν τὴν χάριν τῷ γε νοῦν ὑγιᾶ καὶ λόγον ἔχοντι παντελῶς ἀμήχανον· εἰπεῖν δέ τι πρὸς ἀξίαν πλέον ἀδυνατώτερον, ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ποιήσας τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς, καὶ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως ἀξιώσας, καὶ λόγῳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα κατακοσμήσας, καὶ τοῖς ἀμηχάνοις τοῦ παραδείσου κάλλεσιν ἐντρυφᾶν παρασχόμενος, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων ἄρχοντα καταστήσας, εἴτα κατασοφισθέντα ὑπὸ τοῦ ὄφεως, καὶ καταπεσόντα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν θάνατον, καὶ τὰ τούτου ἄξια, οὐ περιεῖδεν· ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἀγγέλους ἐπέστησεν εἰς φυλακὴν καὶ ἐπιμέλειαν, προφήτας ἀπέστειλεν εἰς ἔλεγχον κακίας καὶ διδασκαλίαν ἀρετῆς, τὰς ὁρμὰς τῆς κακίας ταῖς ἀπειλαῖς ἐνέκοψε, τῶν ἀγαθῶν τὴν προθυμίαν ἐπαγγελίαις διηγείρει, τὸ πέρας ἑκατέρου πολλάκις ἐν διαφόροις προσώποις εἰς νουθεσίαν τῶν ἄλλων προλαβὼν ἐφάνερωσε, καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἅπασιν ἐπιμένοντας τῇ ἀπειθείᾳ οὐκ ἀπεστράφη. Οὐ γὰρ ἀφείθημεν ὑπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Δεσπότη, οὐδὲ ἐνεκόψαμεν αὐτοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, ἀναισθησίᾳ τῶν τιμῶν τὸν εὐεργέτην παρυβρίσαντες· ἀλλὰ ἀνεκλήθημεν ἐκ τοῦ θανάτου, καὶ ἐζωοποιήθημεν πάλιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν ᾧ καὶ ὁ τρόπος τῆς εὐεργεσίας μεῖζον ἔχει τὸ θαῦμα· Ἐν μορφῇ γὰρ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών.

Καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνέλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθη, ἵνα τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰαθῶμεν· καὶ τῆς κατάρας ἡμᾶς ἐξηγόρασε, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, καὶ τὸν ἀτιμότατον ὑπέστη θάνατον, ἵνα ἡμᾶς εἰς τὴν ἑνδοξον ζωὴν ἐπαναγάγῃ. Καὶ οὐκ ἠρκέσθη μό-

νον νεκρούς ὄντας ζωοποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ θεότητος ἀξίωμα ἔχαρίσατο, καὶ ἀναπαύσεις ἡτοίμασεν αἰώνιους, πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρωπίνην τῷ μεγέθει τῆς εὐφροσύνης ὑπερβαινούσας. Τί οὖν ἀνταποδῶμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; Ὁ δὲ οὕτως ἐστὶν ἀγαθός, ὥστε οὔτε ἀντίδοσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται μόνον ἀγαπώμενος ἐφ' οἷς ἔδωκεν. Ὡν ἀπάντων ὅταν εἰς ἔννοιαν ἔλθω #ῖνα τὸ ἐμὸν πάθος ἐξείπῃ, εἰς φρίκην τινὰ καὶ ἔκστασιν φοβερὰν καταπίπτω, μήποτε ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ νοῦ, ἢ τῆς περὶ τὰ μάταια ἀσχολίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεσὼν ὄνειδος γένωμαι τῷ Χριστῷ. Ὁ γὰρ νῦν ἀπατῶν ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν κοσμικῶν δελεασμάτων λήθην ἐμποιεῖν ἡμῖν τοῦ εὐεργέτου μηχανῇ πάσῃ σπουδάζων, ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐναλλόμενος ἡμῖν, καὶ ἐπεμβαίνων, εἰς ὄνειδισμόν τότε προσοίσει τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμετέραν καταφρόνησιν, καὶ ἐγκαυχήσεται τῇ ἀπειθείᾳ καὶ ἀποστασίᾳ ἡμῶν· ὅς γε οὔτε κτίσας ἡμᾶς, οὔτε ἀποθανὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ὅμως ἔσχεν ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ ὄνειδος, τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦτο τὸ καύχημα τοῦ ἐχθροῦ, βαρύτερον ἐμοὶ τῶν ἐν τῇ γεέννῃ κολάσεων φαίνεται, τῷ ἐχθρῷ τοῦ Χριστοῦ ὕλην γενέσθαι καυχήματος καὶ ἀφορμὴν ἐπάρσεως κατ' αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος, καὶ ἐγερθέντος, ᾧ καὶ διὰ τοῦτο περισσοτέρως ὀφειλέται ἐσμέν, καθὼς γέγραπται. Καὶ περὶ μὲν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης τοσαῦτα. Σκοπὸς γὰρ, ὡς προεῖπον, οὐχὶ πάντα εἰπεῖν· ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' ἐπὶ κεφαλαίων σύντομον ὑπόμνησιν ἀνακινοῦσαν ἀεὶ τὸν θεῖον πόθον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιῆσαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ.

Περὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης.

Ἀκόλουθον δ' ἂν εἶη περὶ τῆς δευτέρας καὶ τάξει καὶ δυνάμει ἐντολῆς διελθεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι μὲν οὖν ὁ νόμος τῶν σπερματικῶς ἐνυπαρ-
 χουσῶν ἡμῖν δυνάμεων γεωργός ἐστι καὶ τροφεὺς,
 εἴρηται ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις· ἐπειδὴ δὲ
 ἀγαπᾶν προστετάγμεθα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτοὺς,
 καταμάθωμεν, εἰ καὶ δύναμιν πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν
 τῆς ἐντολῆς ταύτης ἔχομεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τίς οὖν
 οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡμερον καὶ κοινωνικὸν ζῶον ὁ
 ἄνθρωπος, καὶ οὐχὶ μοναστικὸν, οὐδὲ ἄγριον; Οὐδὲν
 γὰρ οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν
 ἀλλήλοις, καὶ χρῆζειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμό-
 φυλον. Ὡς οὖν αὐτὸς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν προλα-
 βὼν τὰ σπέρματα, τούτων ἀκολουθῶς καὶ τοὺς καρ-
 ποὺς ἐπιζητεῖ, λέγων· *Ἐντολὴν καινὴν δίδω-
 μι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Καὶ πρὸς ταύτην
 τὴν ἐντολὴν διεγεῖραι βουλόμενος ἡμῶν τὴν ψυχὴν,
 ἀπόδειξιν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, οὐ σημεῖα καὶ δυνά-
 μεις παραδόξους ἀπήτησεν καὶ τοῦτων ἐν
 Πνεύματι ἀγίῳ χαρισάμενος τὴν ἐνέργειαν· ἀλλὰ
 τί φησιν; Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ
 μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.*
 Καὶ οὕτω πανταχοῦ τὰς ἐντολὰς ταύτας συνάπτει,
 ὥστε τὴν εἰς τὸν πλησίον εὐποιίαν εἰς ἑαυτὸν μετα-
 τίθησιν. *Ἐπείνασα γὰρ, φησὶ, καὶ ἐδώκατέ μοι
 φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἴτα ἐπάγει, ὅτι Ἐφ' ὅσον
 ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν
 ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.*
 Οὐκοῦν διὰ μὲν τῆς πρώτης ἔστι κατορθῶσαι
 καὶ τὴν δευτέραν· διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐπανελεῖν
 αὐθις ἐπὶ τὴν πρώτην· καὶ ἀγαπῶντα μὲν τὸν Κύ-
 ριον, ἀγαπᾶν ἀκολουθῶς καὶ τὸν πλησίον. Ὁ γὰρ
 ἀγαπῶν με, εἶπεν ὁ Κύριος, τὰς ἐντολάς μου
 τηρήσει. Αὕτη δὲ ἐστὶ, φησὶν, ἡ ἐντολὴ ἡ
 ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα
 ὑμᾶς· ἀγαπῶντα δὲ πάλιν τὸν πλησίον, τὴν εἰς τὸν
 Θεὸν ἀγάπην ἀποπληροῦν, αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ὑποδε-
 χομένου τὴν χάριν. Διόπερ ὁ μὲν πιστὸς θερά-
 πων τοῦ Θεοῦ Μωσῆς τοσαύτην ἐπεδείκνυτο τὴν εἰς
 τοὺς ἀδελφοὺς ἀγάπην, ὥστε καὶ ἐξαλειφθῆναι ἡρεῖτο
 ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν ἐγέγραπτο, εἰ μὴ
 συγχωρηθεῖ τῷ λαῷ τὸ ἀμάρτημα. Παῦλος δὲ ἀνά-
 θεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τῶν

συγγενῶν κατὰ σάρκα ἀπετόλμησεν εὕξασθαι, τῆς πάντων σωτηρίας ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα, κατὰ μίμησιν τοῦ Κυρίου, γενέσθαι βουλόμενος· ἅμα δὲ καὶ εἰδὼς, ὅτι ἀμήχανον ἦν ἀλλοτριωθῆναι Θεοῦ τὸν διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην ὑπὲρ τῆς μεγίστης τῶν ἐντολῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν προιέμενον, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο πολυπλασίονα ἔμελλεν ὦν ἔδωκεν ἀντιλήψεσθαι. Πλήν γε ὅτι μέχρι τούτου τοῦ μέτρου τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἔφθασαν οἱ ἅγιοι, ἱκανὴν ἀπόδειξιν ἔχει τὰ εἰρημένα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ.

Περὶ φόβου Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῖς μὲν οὖν ἄρτι εἰσαγομένοις εἰς τὴν εὐσέβειαν ἢ διὰ τοῦ φόβου στοιχείωσις χρησιμωτέρα, κατὰ τὴν ὑποθήκην τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος, εἰπόντος· Ἄρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου· ὑμῖν δὲ, ὡς διαβεβηκόσι τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα, καὶ οὐκέτι δεομένοις γάλακτος, ἀλλὰ δυναμένοις τῇ στερεᾷ τῶν δογμάτων τροφῇ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τελειοῦσθαι, τῶν κεφαλαιωδестέρων ἐντολῶν χρεία, ἐν αἷς πᾶσα ἀλήθεια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγαπῆς κατορθοῦται, φυλασσομένοις δηλονότι, μήποτε ἡ περιουσία τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ βαρυτέρας αἰτία ὑμῖν κατακρίσεως γένηται, ἀχαρίστως πρὸς τὸν εὐεργέτην διατεθεῖσιν. Ὡς γὰρ παρέθεντο, φησὶ, πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε.

Περὶ τοῦ κατὰ διάνοιαν ἀμετεωρίστου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκεῖνο μέντοι γε γινώσκειν χρὴ, ὅτι οὔτε ἄλλης τινὸς ἐντολῆς τήρησιν, οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, οὔτε τὴν πρὸς τοὺς πλησίον δυνάμεθα κατορθῶσαι, ἄλλοτε περὶ ἄλλα ταῖς διανοίαις ἀποπλάνωμενοι. Οὔτε γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶσαι δυ-

νατὸν, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλην μεταβαίνοντα· μήτε μὴν μιᾶς περιγενέσθαι, μὴ τὰ οἰκεῖα τοῦ τέλους γνωρίσαντα. Δεῖ γὰρ ἀκολούθους εἶναι τῷ σκοπῷ τὰς πράξεις, ὥς οὐδενὸς τῶν κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοικείων κατορθουμένου. Ἐπεὶ οὐτε τὸ χαλκευτικῆς τέλος διὰ τῶν ἔργων τῆς κεραμείας περιγενέσθαι πέφυκεν, οὐτε ἀθλητικοὶ στέφανοι ἐκ τῆς περὶ τὸ αὐλεῖν σπουδῆς κατορθοῦνται· ἀλλὰ ἐκάστῳ τέλει οἰκεῖος ὁ πόνος καὶ συναρμόζων ἐπιζητεῖται.

Ὡστε καὶ ἡ ἄσκησις τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου καὶ τῇ παντελεῖ ἄλλοτριώσει τῶν περισπασμῶν ἡμῖν κατορθοῦται. Διόπερ ὁ Ἀπόστολος, καὶ ταῦτα συγκεχωρημένου τοῦ γάμου, καὶ εὐλογίας ἡξιωμένου, τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἀσχολίας ταῖς περὶ Θεὸν μερίμναις ἀντέθηκεν, ὥς οὐ δυναμένων τούτων ἀλλήλοις συμβῆναι, εἰπὼν· *Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Οὕτω καὶ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος μετὰ τὴν εἰλικρινῇ καὶ ἀμετεώριστον διάθεσιν ἐμαρτύρει, λέγων· Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν τὸν κόσμον ἀδύνατον εἶναι δέξασθαι, μηδὲ Πνεῦμα ἅγιον χωρῆσαι διεμαρτύρατο· Πάτερ γὰρ, φησὶ, δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω· καὶ, Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν.*

Λυθῆναι οὖν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου τόν γε ἀληθινῶς τῷ Θεῷ ἀκολουθήσειν μέλλοντα· τοῦτο δὲ διὰ παντελοῦς ἀναχωρήσεως καὶ λήθης τῶν παλαιῶν ἐθῶν κατορθοῦται. Ὡς εἰ μὴ γε ἀποξενώσοιμεν ἑαυτοὺς, καὶ συγγενείας σαρκικῆς, καὶ κοινωνίας βίου, οἶονεὶ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς σχέσεως μεταβαίνοντες, κατὰ τὸν εἰπόντα.

Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἀμήχανον ἡμᾶς περιγενέσθαι τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, τοῦ Κυρίου ὀριστικῶς εἰπόντος, ὅτι Οὕτω πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής. Τοῦτο δὲ ποιήσαντας, πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν

προσθήκει τὴν ἑαυτῶν καρδίαν, ὥς μήποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐκβαλεῖν, ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ φαντασίαις τῶν ματαίων καταρρύπαίνειν· ἀλλὰ διὰ τῆς διηγεκοῦς καὶ καθαρᾶς μνήμης ἐντετυπωμένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὥσπερ σφραγίδα ἀνεξάλειπτον, τὴν ὁσίαν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν περιφέρειν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν περιγίνεται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, ἅμα τε διεγείρουσα πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὐτὴ συντηρουμένη πρὸς τὸ διαρκὲς καὶ ἀδιάπτωτον. Καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν λέγων· Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε, ποτὲ δὲ, ὅτι Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καὶ ἔτι δυσωπητικώτερον· Καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρός μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Ἐξ ὧν παιδεύει ἡμᾶς, ἀεὶ τοῦ προκειμένου ἔργου τὸ θέλημα τοῦ προστάξαντος ὥσπερ σκοπὸν προτιθεμένους, πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς σπουδῆς κατευθύνειν, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι *Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός.*

Ὡσπερ γὰρ αἱ κατὰ τὸν βίον τέχναι, σκοποῦς τινὰς οἰκείους ἑαυταῖς προστησάμεναι, ἀκολουθῶς ἐκείνοις τὰς κατὰ μέρος συναρμόζουσιν ἐνεργείας· οὕτω καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔργοις ἐνὸς ὅρου καὶ κανόνος ἐπικειμένου, τοῦ εὐαρέστως τῷ Θεῷ ποιῆσαι τὰς ἐντολάς, ἀδύνατον ἄλλως τὸ ἀκριβὲς τοῦ ἔργου κατορθωθῆναι μὴ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ ἐκδεδωκότος ἐπιτελούμενον. Ἐν δὲ τῇ ἀκριβεῖ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ περὶ τὸ ἔργον σπουδῇ συνάπτεσθαι τῷ Θεῷ διὰ τῆς μνήμης ὑπάρξει. Ὡσπερ γὰρ ὁ χαλκεὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ, εἰ τύχοι, τῆς ἀξίνης, τοῦ ἐκδεδωκότος αὐτῷ μεμνημένος, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ φέρων αὐτὸν, καὶ σχῆμα ἐκεῖνο καὶ μέγεθος ἐννοεῖ, καὶ πρὸς τὸ βούλημα τοῦ ὑποθεμένου τὴν ἐργασίαν εὐθύνει· ἔαν γὰρ ἐπιλάθῃται, ἄλλο τι, ἢ ἄλλοῖον ποιήσῃ παρ' ὃ προέθετο· οὕτω καὶ ὁ Χριστιανὸς, πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ μικρὰν καὶ μείζονα πρὸς τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ κατευθύνων, ὁμοῦ τε τὴν πρᾶξιν τῇ ἀκριβεῖα κατακοσμεῖ, καὶ τὴν τοῦ προστάξαντος ἔννοιαν διασώζει,

καὶ πληροῖ τὸ εἰρημένον· Προωρώμην τὸν Κύριον
ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν,
ἵνα μὴ σαλευθῶ. Καὶ κατορθοῖ τὸ προστεταγμένον
ἐκεῖνο· Εἴτε ἐσθίετε εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε,
πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. Παραφθείρων δὲ ἐν
τῇ ἐργασίᾳ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐντολῆς, δῆλός ἐστι περὶ
τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἀσθενῶν. Μεμνημένους οὖν
τῆς φωνῆς τοῦ εἰπόντος· Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος· καὶ τὸ, Θεὸς ἐγγί-
ζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν· καὶ τὸ, Ὅπου
εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα,
ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· πᾶσαν ἐνέργειαν, ὥς ὑπὸ
ταῖς ὁψεσι τοῦ Κυρίου γινομένην, καὶ πᾶσαν ἔννοιαν,
ὥς παρ' αὐτοῦ ἐποπτευομένην, ἐπιτελεῖν χρή. Οὕτω
γὰρ καὶ ὁ φόβος διαρκῆς ἐνυπάρξει, μισῶν ἀδικίαν,
κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὕβριν τε καὶ ὑπερηφανίαν
καὶ ὁδοὺς πονηρῶν, καὶ ἡ ἀγάπη τελειοῦται, πλη-
ροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι Οὐ ζητῶ
τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
ψαντός με Πατρὸς, ἐν πληροφορίᾳ διηνεκεῖ τῆς
ψυχῆς οὔσης τοῦ καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἀποδεκτὰς
εἶναι τῷ κριτῇ καὶ ἀθλοθέτῃ τοῦ ἡμετέρου βίου, καὶ
τὰς ἐναντίως ἐχούσας αὐτόθεν δέχεσθαι τὴν κατά-
κρισιν. Οἶμαι δὲ τούτῳ συγκατορθοῦσθαι καὶ
τὸ μηδὲ αὐτὰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου πρὸς ἀνθρωπ-
αρέσκειαν γίνεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ ἐν πληροφορίᾳ τῆς
παρουσίας τοῦ κρείττονος πρὸς τὸν ἐλάττονα ἐπι-
στρέφεται· ἀλλὰ, κἂν συμβῇ τὸ γινόμενον τῷ μὲν
ἐνδοξοτέρῳ προσώπῳ ἀπόδεκτον καὶ εὐάρεστον εἶναι,
τῷ δὲ ὑποδεεστέρῳ ἀβούλητον καὶ ψεκτὸν καταφαί-
νεσθαι, πλείονος ἀξίαν τιθέμενος τὴν τοῦ ὑπερέχοντος
ἀποδοχὴν, καταφρονεῖ τῆς τοῦ ἐλάττονος μέμψεως.
Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων οὕτως, ἥ γε ὡς ἀληθῶς νήφουσα
καὶ ὑγιαίνουσα ψυχὴ ἐν πληροφορίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ
παρουσίας, ποτὲ ἀφεμένη τοῦ πρὸς εὐαρέστησιν
Θεοῦ ποιεῖν τι, πρὸς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων δό-
ξας ἐπιστραφήσεται· ποτὲ δὲ ἀμελήσασα τῶν τοῦ
Θεοῦ προσταγμάτων, ἀνθρωπίνῳ ἔθει δουλεύσει, ἢ
ὑπὸ κοινῆς προλήψεως κρατηθήσεται, ἢ καὶ ὑπὸ
ἀξιωματῶν δυσωπηθήσεται. Τοιαύτη διάθεσις ἦν τοῦ
εἰπόντος· Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας,

ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε· καὶ πάλιν· Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἡσχυνόμην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ .

Ὅτι ἀναγκαῖον τὸ ἰδιάζειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Συντελεῖ δὲ πρὸς τὸ ἀμετεώριστον τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ἰδιάζειν κατὰ τὴν οἴκησιν. Τὸ γὰρ ἀναμεμιγμένην ἔχειν τὴν ζωὴν τοῖς ἀφόβως καὶ καταφρονητικῶς πρὸς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν διακειμένοις βλαβερὸν καὶ ὁ τοῦ Σολομῶντος ἀποδείκνυσι λόγος, διδάσκοντος ἡμᾶς, ὅτι *Μὴ ἴσθι ἐταῖρος ἀνδρὶ θυμῷ· δει· φίλῳ δὲ ὀργίλῳ μὴ συναυλίζου, μήποτε μάθῃς τῶν ὁδῶν αὐτοῦ, καὶ λάβῃς βρόχους τῇ σῇ ψυχῇ, καὶ τὸ, Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος, πρὸς τὸ αὐτὸ φέρει.* Οὐκοῦν ἵνα μήτε διὰ ὀφθαλμῶν μήτε διὰ ὧτων ἐρεθισμοὺς εἰς ἁμαρτίαν δεχώμεθα, καὶ κατὰ τὸ λανθάνον προσεθισθῶμεν αὐτῇ, καὶ ὥσπερ τύποι τινὲς καὶ χαρακτῆρες τῶν ὀρωμένων καὶ ἀκουομένων ἐναπομείνωσι τῇ ψυχῇ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν, καὶ ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμένειν τῇ προσευχῇ, ἀφιδιάζωμεν πρῶτον κατὰ τὴν οἴκησιν. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοῦ προλαβόντος ἔθους περιγενοίμεθα, ἐν ᾧ ἁλλοτρίως ἐζήσαμεν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ #οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ἀγὼν, τῆς ἑαυτοῦ συνηθείας περιγενέσθαι· ἔθος γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου βεβαιωθὲν φύσεως ἰσχὺν λαμβάνεσθαι, καὶ τοὺς ἐξ ἁμαρτίας δὲ σπίλους ἐκτρίψαι δυνησόμεθα τῇ τε φιλοπόνῳ προσευχῇ καὶ τῇ ἐπιμόνῳ μελέτῃ τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων· ἥς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐν πολλοῖς τοῖς περιέλκουσι τὴν ψυχὴν, καὶ ἀσχολίας βιωτικᾶς ἐμποιοῦσι, περιγενέσθαι ἀμήχανον. Καὶ τὸ, *Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, πότε ἂν τις ἐν τούτοις ὦν πληρῶσαι δυνηθείη;* Χρὴ γὰρ ἡμᾶς, ἀπαρνησαμένους ἑαυτοὺς, καὶ ἄραντας τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀκολουθεῖν αὐτῷ. Ἄρνησις δέ ἐστιν ἑαυτοῦ ἢ παντελῆς τῶν παρελθόντων λήθη, καὶ

ἡ τῶν θελημάτων ἑαυτοῦ ἀναχώρησις, ἣν ἐν τῇ
ἀδιαφόρῳ συνηθείᾳ ζῶντα κατορθῶσαι δυσκολώτατον,
ἵνα μὴ λέγω, ὅτι παντελῶς ἀνεπίδεκτον. Ἀλλὰ καὶ
πρὸς τὸ ἄραι τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἀκολουθεῖν τῷ
Χριστῷ ἐμπόδιόν ἐστιν ἢ πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον ἐπι-
μιξία. Ἡ γὰρ ἐτοιμασία πρὸς τὸν ὑπὲρ Χρι-
στοῦ θάνατον, καὶ ἡ νέκρωσις τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ
τῆς γῆς, καὶ τὸ παρατεταγμένως πρὸς πάντα κίν-
δυνον τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπερχόμε-
νον ἡμῖν διακεῖσθαι, καὶ τὸ ἀπροσπαθῶς ἔχειν πρὸς
τὴν παροῦσαν ζωὴν, τοῦτό ἐστιν ἄραι τὸν σταυ-
ρὸν ἑαυτοῦ· πρὸς δὲ μεγάλα ὀρώμεν τὰ ἐμπόδια ὑπὸ
τῆς τοῦ κοινοῦ βίου συνηθείας ἡμῖν ἐγγινόμενα.
Καὶ πρὸς πᾶσι τοῖς ἄλλοις πολλοῖς οὖσιν, εἰς τὸ
πλῆθος τῶν παρανομούντων ἀποβλέπουσα ψυχὴ,
πρῶτον μὲν οὐκ ἄγει καιρὸν ἐπαισθάνεσθαι τῶν ἰδίων
ἀμαρτημάτων, καὶ συντρῖψαι ἑαυτὴν διὰ τῆς
μετανοίας ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν· ἐν δὲ τῇ συγκρί-
σει τῶν χειρόνων καὶ κατορθώματός τινα φαντασίαν
προσκτᾶται· εἶτα ὑπὸ τῶν θορύβων καὶ τῶν ἀσχο-
λιῶν, ἃς ὁ κοινὸς βίος πέφυκεν ἐμποιεῖν, τῆς ἀξιολο-
γωτέρας μνήμης τοῦ Θεοῦ ἀποσπωμένη, οὐ μόνον τὸ
ἐναγαλλιᾶσθαι καὶ ἐνευφραίνεισθαι τῷ Θεῷ ζη-
μιοῦται, καὶ τὸ κατατρυφᾶν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ
καταγλυκαίνεισθαι τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ, ὥστε δύνασθαι
εἰπεῖν· Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠὺφράνθην· καὶ,
Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου,
ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου· ἀλλὰ καὶ εἰς καταφρό-
νησιν καὶ λήθην τῶν κριμάτων αὐτοῦ παντελῆ συν-
εθίζεται, οὐ μεῖζον κακὸν οὐδὲν ἂν οὐδὲ ὀλεθριώτερον
πάθοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ.

*Περὶ τοῦ δεῖν τοῖς ὁμόφροσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς
πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως συζῆν· καὶ ὅτι δύσκο-
λον ὁμοῦ καὶ ἐπικίνδυνον τὸ μονάζειν.*

Ἐπεὶ οὖν ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὁ λόγος, ἐπικίν-
δυνον εἶναι τὴν μετὰ τῶν καταφρονητικῶς ἐχόντων
περὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ζωὴν, ἀκολούθως μα-
θεῖν ἀξιούμεν, εἰ χρὴ τὸν ἀναχωρήσαντα τούτων

ιδιάζειν καθ' ἑαυτὸν, ἢ ὁμόφροσιν ἀδελφοῖς καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς εὐσεβείας προελομένοις συζῆν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρὸς πολλὰ χρησιμωτέραν καταμανθάνω τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πλειόνων διαγωγὴν. Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐδὲ πρὸς τὰς τοῦ σώματος χρείας ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτῷ αὐτάρκης, ἀλλ' ἐν τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων ἀλλήλων χρῆζομεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ποῦς τὴν μὲν ἔχει δύναμιν, τῆς δὲ ἐπιδεῆς ἐστὶ, καὶ ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν μελῶν συλλήψεως οὔτε τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν δυνατὴν ἢ αὐτάρκη ἑαυτῷ πρὸς διαμονὴν εὐρίσκει, οὔτε παραμυθίαν ἔχει τοῦ λείποντος· οὕτω καὶ ἐν τῇ μονήρει ζωῇ καὶ τὸ παρὸν ἡμῖν ἄχρηστον γίνεται, καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀπαραμύθητον, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ ὀρίσαντος χρῆζειν ἡμᾶς ἀλλήλων, καθὼς γέγραπται, ἵνα καὶ συναπτώμεθα ἀλλήλοις. Ἄνευ δὲ τούτου καὶ ὁ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ λόγος οὐκ ἐπιτρέπει τὸ ἴδιον σκοπεῖν ἕκαστον. Ἡ ἀγάπη γὰρ, φησὶν, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. Ὁ δὲ ἀφιδιαστικὸς βίος ἔνα σκοπὸν ἔχει, τὴν οἰκείαν ἐκάστου τῶν χρειῶν θεραπείαν. Τοῦτο δὲ προδήλως μαχόμενόν ἐστι τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ, ὃν ὁ Ἀπόστολος ἐπλήρου, μὴ ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. Ἐπειτα ἐν τῷ καταχωρισμῷ οὐδὲ τὸ ἐλάττωμα ῥαδίως ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ ἐπιγνώσεται, οὐκ ἔχων τὸν ἐλέγχοντα αὐτὸν, καὶ ἐν πραότητι καὶ εὐσπλαγχνίᾳ ἐπανορθούμενον. Ἐλεγχος μὲν γὰρ καὶ παρὰ ἐχθροῦ πολλάκις ἂν γένοιτο θεραπείας ἐπιθυμίαν ἐμποιῶν τῷ εὐγνώμονι· θεραπεία δὲ ἁμαρτήματος ἐπιστημόνως παρὰ τοῦ εἰλικρινῶς ἀγαπήσαντος κατορθοῦται. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, φησὶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. Ὅν ἐπὶ τῆς μονώσεως εὐρεῖν ἄπορον, μὴ προενωθέντα κατὰ τὸν βίον· ὥστε συμβαίνειν αὐτῷ τὸ εἰρημένον ἐκεῖνο· Οὐαὶ τῷ ἐνὶ, ὅτι εἰς πέσῃ, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν. Καὶ αἱ ἐντολαὶ δὲ ὑπὸ μὲν τῶν πλειόνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ῥαδίως γίνονται πλείους, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐνὸς οὐκέτι· ἐν γὰρ τῇ ἐργασίᾳ τῆς μιᾶς ἐμποδίζεται ἢ ἄλλη. Οἶον, ἐν τῇ ἐπισκέψει τοῦ ἀσθενοῦντος ἢ ὑποδοχῇ τοῦ ξένου, καὶ ἐν τῇ μεταδόσει καὶ κοινωνίᾳ τῶν χρειῶν καὶ μάλιστα,

ὅταν διὰ μακροῦ αἱ διακονίαι γίνωνται, ἢ περὶ τὰ ἔργα σπουδῇ ὥστε ἐκ τούτου τὴν μεγίστην καὶ σύντονον πρὸς σωτηρίαν ἐντολὴν ἐλλιμπάνεσθαι μήτε τοῦ πεινῶντος τρεφομένου, μήτε τοῦ γυμνοῦ περιβαλλομένου. Τίς ἂν οὖν ἔλοιτο τὴν ἀργὴν καὶ ἄκαρπον ζωὴν τῆς ἐγκάρπου καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἐπιτελουμένης προτιμῆσαι;

Εἰ δὲ καὶ πάντες, οἱ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως προσληφθέντες, ἐν σῶμά ἐσμεν, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν· ὁ δὲ καθεὶς ἀλλήλων μέλη, ἐὰν μὴ ἐκ συμφωνίας πρὸς ἐνὸς σώματος ἀρμολογίαν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ συναρμολογησώμεν· ἕκαστος δὲ ἡμῶν τὴν μόνωσιν αἰρήται, μὴ κατὰ τὸ εὐάρεστον τῷ Θεῷ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον τῇ οἰκονομίᾳ δουλεύων, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τῆς αὐταρεσκειᾶς πάθος πληροφορῶν· πῶς δυνάμεθα ἀπεσχισμένοι καὶ διηρημένοι σώζειν τὴν τῶν μελῶν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν τε καὶ ὑπηρεσίαν, ἢ τὴν ὑποταγὴν πρὸς τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός; Οὔτε γὰρ τῷ δοξαζομένῳ συγχαίρειν, οὔτε συμπάσχειν δυνατόν τῷ πάσχοντι, ἐν τῇ διαστάσει τοῦ βίου, οὐ δυναμένου κατὰ τὸ εἶκος ἐκάστου γινώσκειν τὰ τοῦ πλησίον. Εἴπα καὶ ἐνὸς μὴ ἐξαρκούντος ὑποδέξασθαι πάντα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν ἐκάστῳ πίστεως, τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος γινομένης, ἐν τῇ τῆς ζωῆς κοινωνίᾳ, τὸ ἐκάστου ἴδιον χάρισμα κοινὸν τῶν συμπολιτευομένων γίνεται. Ὡς, μὲν γὰρ δίδοται λόγος σοφίας, ἐτέρῳ δὲ λόγος γνώσεως, ἄλλῳ πίστις, ἄλλῳ προφητεία, ἄλλῳ χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ τὰ ἐξῆς· ὧν ἕκαστον οὐ μᾶλλον δι' ἑαυτὸν ἢ διὰ τοὺς ἄλλους ὁ λαμβάνων ἔχει. Ὡς τε ἀνάγκη ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ τὴν ἐν τῷ ἐνὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν εἰς πάντας ὁμοῦ διαβαίνειν. Ὁ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸν ζῶν ἐν τυχὸν ἔχει χάρισμα, καὶ τοῦτο ἄχρηστον ποιεῖ διὰ τῆς ἀργίας, κατορύξας ἐν ἑαυτῷ ὅπερ ἡλίκον ἔχει κίνδυνον, ἵστε πάντες οἱ ἀνεγνώκότες τὰ Εὐαγγέλια· ἐν δὲ τῇ τῶν πλειόνων συμβίώσει καὶ τοῦ ἰδίου ἀπολαύει, πολυπλασιάζων αὐτὸ τῇ μεταδόσει, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὡς ἑαυτοῦ καρποῦται.

Ἔχει δὲ καὶ πλείονα ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωὴ ἀγαθὰ,

ἅπερ οὐ ῥάδιον ἐξαριθμεῖσθαι πάντα. Πρὸς τε γὰρ τὴν τήρησιν τῶν δεδομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν τῆς μονώσεώς ἐστι χρησιμωτέρα, καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τῆς ἑξωθεν ἐπιβουλῆς τοῦ ἐχθροῦ ἀσφαλέστερος ὁ παρὰ τῶν ἐγρηγορότων ἐξυπνισμὸς, εἵποτε ἄρα τῷ ἐνὶ ἀπονυστάξει συμβαίη ὕπνον ἐκεῖνον τὸν εἰς θάνατον, ὃν ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Δαβὶδ ἀπεύχεσθαι ἡμῖν συμβῆναι, λέγοντος· *Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον*· καὶ τῷ μὲν ἀμαρτάνοντι τῆς ἀμαρτίας ἢ ἀναχώρησις ῥάων μᾶλλον, ἐντρεπομένῳ τὴν παρὰ τῶν πλειόνων ἐν συμφωνίᾳ γινομένην κατάγνωσιν, ὥστ' ἂν ἀρμόσαι αὐτῷ τὸ, *Ἀρκετὸν τῷ τοιούτῳ ἢ ἐπιτιμία αὐτῇ, ἢ ὑπὸ τῶν πλειόνων*· τῷ δὲ κατορθοῦντι ἢ πληροφορία πολλὴ ἐν τε τῇ τῶν πολλῶν δοκιμασίᾳ καὶ συγκαταθέσει τοῦ ἔργου. Εἰ γὰρ ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, πολλῷ δηλονότι παγιώτερον ὁ τὸ ἀγαθὸν ἔργον ἐπιτελῶν ἐν τῇ τῶν πλειόνων μαρτυρίᾳ βεβαιωθήσεται. Κίνδυνος δὲ παρέπεται τῇ μοναστικῇ ζωῇ πρὸς τοῖς εἰρημένοις. Πρῶτος μὲν καὶ μέγιστος ὁ τῆς αὐταρεσκείας. Οὐδένα γὰρ ἔχων, ὃς δυνήσεται δοκιμάσαι αὐτοῦ τὸ ἔργον, εἰς τὸ τέλειον οἰήσεται τῆς ἐντολῆς ἐφθακέναι· εἴτα ἀγύμναστον ἀεὶ τὴν ἕξιν κατακλείσας, οὔτε τὰ ὑστερήματα ἑαυτοῦ γνωρίζει, οὔτε τὴν ἐν τοῖς ἔργοις προκοπὴν ἐπιγινώσκει, τῷ πᾶσαν ὕλην τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν περιηρηγένοι.

Ἐν τίνι γὰρ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδείξεται, μηδένα ἔχων, οὗ ταπεινότερον ἑαυτὸν ἀποδείξει; Ἐν τίνι τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἀποτετμημένος τῆς κοινωνίας τῶν πλειόνων; Πρὸς μακροθυμίαν δὲ πῶς ἑαυτὸν γυμνάσει, μηδενὸς ἀνθισταμένου αὐτοῦ τοῖς θελήμασιν; Εἰ δέ τις λέγει ἀρκεῖσθαι τῇ τῶν θείων Γραφῶν διδασκαλίᾳ πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῶν ἡθῶν, ὅμοιον ποιεῖ τῷ μανθάνοντι μὲν τεκταίνειν, μηδέποτε δὲ τεκταίνοντι, καὶ διδασκομένῳ μὲν χαλκευτικὴν, εἰς ἔργον δὲ προάγειν τὰ διδάγματα μὴ αἴρουμένῳ. Πρὸς ὃν εἶποι ἂν ὁ Ἀπόστολος· *Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται*. Ἴδού

γὰρ ὁ Κύριος δι' ὑπερβολὴν φιланθρωπίας οὐκ ἠρκέ-
σθη τῇ ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλίᾳ μόνον, ἀλλ' ὥστε
ἀκριβῶς καὶ ἐναργῶς ἡμῖν παραδοῦναι τὸ ὑπόδειγμα
τῆς ταπεινοφροσύνης ἐν τῇ τελειότητι τῆς ἀγάπης,
αὐτὸς περιζωσάμενος ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθη-
τῶν. Τίνα οὖν ἀπονίψεις; τίνα θεραπεύσεις; τίνας
ἔσχατος ἔση, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν διάγων; Τὸ δὲ κα-
λὸν καὶ τερπνὸν, ἡ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοί-
κησις, ἦν μύρω τῆς τοῦ ἀρχιερέως κεφαλῆς ἀπο-
πνέοντι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρεικάζει, πῶς ἐν τῇ
καταμόνας οἰκῇσει συμπληρωθήσεται; Στάδιον οὖν
ἀθλήσεως, καὶ προκοπῆς εὐδορία, καὶ διηνεκῆς
γυμνασία, καὶ μελέτη τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν, καὶ
ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικήσεις ἐστι τῶν ἀδελφῶν· σκοπὸν
μὲν ἔχουσα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατ' ἐντολὴν τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· Οὕτω λαμ-
ψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
ὥπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι
τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· χαρακτηρὰ
δὲ σώζουσα τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορουμένων
ἀγίων, περὶ ὧν γέγραπται· Πάντες δὲ οἱ πιστεύον-
τες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα
κοινά· καὶ πάλιν· Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευ-
σάντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ
εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι,
ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η.

Περὶ ἀποταγῆς.

Εἰ χρὴ πρῶτον ἀποτάσσεσθαι πᾶσι, καὶ οὕτως
προσιέναι τῇ κατὰ Θεὸν πολιτείᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πολλὴν
καὶ διὰ πλειόνων πραγμάτων ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν λέ-
γοντος πρὸς πάντας· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ,
ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυ-
ρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι καὶ πάλιν·
Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται

πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής· ἡγούμεθα τὸ παράγγελμα ἐπὶ πλείονα διατείνειν, ὧν ἡ ἀλλοτρίωσις ἀναγκαία. Καὶ γὰρ τῷ διαβόλῳ πρὸ πάντων ἀποτασσόμεθα, καὶ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, οἱ ἀπειπάμενοι τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, καὶ συγγενείαις σωματικαῖς, καὶ ἐταιρείαις ἀνθρώπων, καὶ ἔθει βίου μαχομένῳ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας. Καὶ τὸ τούτων ἀναγκαιότερον, αὐτὸς ἑαυτῷ ἀποτάσσεται ὁ ἀποδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Ἀποτάσσεται δὲ καὶ πάσαις προσπαθείαις τοῦ κόσμου, ἐμποδίζειν τῷ σκοπῷ τῆς εὐσεβείας δυναμέναις. Γονεῖς μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος τοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου γεννήσαντας αὐτὸν ἀληθινοὺς ἡγήσεται, ἀδελφοὺς δὲ τοὺς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας λαβόντας, κτήμασι δὲ πᾶσιν ὡς ἀλλοτρίοις, ὅπερ ἐστὶ, προσέξει. Ἐνὶ δὲ λόγῳ, ᾧ διὰ Χριστὸν ὅλος ὁ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ, πῶς ἔτι δύναται εἶναι μέτοχος τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου; τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄκρον προάγοντος τό τε μῖσος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἄρνησιν δι' ὧν φησιν· *Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἁράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· καὶ τότε ἐπαγαγόντος· Καὶ ἀκολουθεῖτω μοι· καὶ πάλιν· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.* Ὡστε ἡ μὲν τελεία ἀποταγή ἐστὶν ἐν τῷ τὸ ἀπροσπαθὲς κατορθῶσαι καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν, καὶ τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἔχειν, ὥστε μὴ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι· ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς τῶν ἑξωθεν ἀλλοτριώσεως, οἷον, κτημάτων, δόξης ματαίας, συνηθείας βίου, προσπαθείας τῶν ἀνωφελῶν, καθὰ καὶ οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ὑπέδειξαν ἡμῖν, Ἰάκωβος μὲν καὶ Ἰωάννης, καταλιπόντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον, καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον τὴν πᾶσαν ἀφορμὴν τοῦ βίου· Ματθαῖος δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τελωνείου ἐξαναστὰς, καὶ ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ, οὐ τὰ κέρδη

μόνον τὰ ἐν τῷ τελωνείῳ καταλιπὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν
κινδύνων ὑπεριδὼν, οἱ ἐπακολουθεῖν ἤμελλον αὐτῷ
τε καὶ τοῖς οἰκείοις παρὰ τῆς ἐξουσίας, ἀτελεῖς τοὺς
λόγους τοῦ τελωνείου καταλιμπάνοντι. Παύλῳ δὲ καὶ
ὁ σύμπας κόσμος ἐσταύρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ.
Οὕτως ὁ σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀκολουθεῖν
Χριστῷ κατεχόμενος πρὸς οὐδὲν ἔτι τῆς ζωῆς ταύ-
της ἐπιστραφῆναι δύναται, οὐ πρὸς γονέων ἢ οἰ-
κείων φίλτρον, ὅταν ἐναντιούμενον ἦ τοῖς τοῦ Κυ-
ρίου προστάγμασι #τότε γὰρ καιρὸν ἔχει καὶ τό· *Εἴ-
τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐ-
τοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ λοιπὰ· οὐ πρὸς ἀν-
θρώπινον φόβον, ὥστε δι' αὐτὸν ὑποσταλῆναί τι*
τῶν συμφερόντων, ὅπερ κατώρθωσαν οἱ ἅγιοι,
*εἰπόντες· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώ-
ποις· οὐ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῖς καλοῖς παρὰ τῶν ἔξωθεν*
γέλωτα, ὥστε τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν ἡττηθῆναι. Εἰ
δέ τις βούλοιο ἀκριβέστερον καὶ τρανότερον γνω-
ρίσαι τὸν συνεζευγμένον τόνον τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν
ἀκολουθούντων τῷ Κυρίῳ, μνημονευσάτω τοῦ Ἀπο-
στόλου διηγουμένου τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς διδασκα-
λίαν ἡμετέραν, καὶ λέγοντος· *Εἴ τις δοκεῖ πε-
ποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· περιτομὴ*
*ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενια-
μὴν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φα-
ρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν Ἐκκλη-
σίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενο-
μενος ἄμεμπτος· ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη,*
ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἀλλὰ
μὲν οὖν καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ
τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ
Κυρίου ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ
ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω.
Εἰ γὰρ #ἵνα τι καὶ εἶπω τολμηρὸν μὲν, ἀληθὲς δὲ,
εἰ τοῖς ἐκβλητοτάτοις τοῦ σώματος, καὶ ἀποπτύ-
στοις, καὶ ὧν μάλιστα πρὸς τὴν ἀλλοτρίωσιν ἐπει-
γόμεθα, τούτοις προσεέκασεν αὐτὰ τὰ παρὰ Θεοῦ
πρὸς καιρὸν δεδομένα νομικὰ προτερήματα, ὥς
ἐμπόδια τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως, καὶ τῆς ἐν
αὐτῷ δικαιοσύνης, καὶ τῆς πρὸς θάνατον αὐτοῦ
συμμορφώσεως, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν ἀνθρώπων

νενομισμένων; Καὶ τί χρή λογισμοῖς ἡμετέ-
 ροις καὶ τοῖς τῶν ἀγίων ὑποδείγμασι τὸν λόγον πι-
 στοῦσθαι; ἔξδὸν αὐτὰ παραθέσθαι τοῦ Κυρίου τὰ
 ῥήματα, καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἔμφοβον ψυχὴν δυσ-
 ωπῆσαι, σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως διαμαρτυρομένου
 ἐν τῷ λέγειν· Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ
 ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχου-
 σιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής· καὶ ἀλλα-
 χοῦ μετὰ τὸ, *Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι*, πρότερον
 εἰπόντος· Ὑπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα,
 καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ τότε ἐπαγαγόντος τὸ, *Δεῦρο,*
ἀκολουθεῖ μοι. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ τοῦ ἐμπορίου
 παντὶ σαφὴς ἐστὶ τῷ εὐγνώμονι πρὸς τοῦτο
 φέρουσα. Ὅμοία γὰρ ἐστὶ, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν
 οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς
 μαργαρίτας, ὃς εὐρῶν ἓνα πολύτιμον μαργαρί-
 την, ἀπελθὼν ἐπώλησε πάντα ὅσα εἶχε, καὶ
 ἠγόρασεν αὐτόν. Δῆλον γὰρ, ὅτι ὁ πολύτιμος μαρ-
 γαρίτης πρὸς τὴν ὁμοίωσιν τῆς ἐπουρανίου βασι-
 λείας παρείληπται, ἣν ἀδύνατον ἡμῖν προσγενέσθαι ὁ τοῦ Κυρίου
 δείκνυσι λόγος, μὴ πάντα
 ὁμοῦ τὰ προσόντα ἡμῖν, καὶ πλοῦτον, καὶ δόξαν, καὶ γένος, καὶ εἴ τι ἄλλο
 τῶν πολλοῖς περι-
 σπουδάστων, πρὸς τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτῆς προεμένοις.
 Εἴτα μέντοι καὶ ἀδύνατον πρὸς διαφόρους φρον-
 τίδας τοῦ νοῦ μεριζομένου κατορθοῦσθαι τὸ σπου-
 δαζόμενον ὁ Κύριος ἀπεφήνατο, εἰπὼν· Οὐδεὶς δύ-
 νηται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· καὶ πάλιν· Οὐ
 δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Ἐνα
 οὖν θησαυρὸν τὸν ἐπουράνιον ἡμῖν ἐκλεκτέον, ἵνα
 ἐν αὐτῷ ἔχωμεν τὴν καρδίαν. Ὅπου γὰρ, φησὶν,
 ἐστὶν ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά σου
 ἔσται. Ἐὰν οὖν τι ὑπολειπώμεθα ἑαυτοῖς
 κτῆμα γήινον καὶ περιουσίαν τινὰ φθαρτὴν, ἐνταῦθα
 τοῦ νοῦ οἷον ἐν τινὶ βορβόρῳ κατορυγέντος, ἀνάγκη
 τὴν ψυχὴν ἀθέατον εἶναι Θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν
 ἐπιθυμίαν τῶν ἐπουρανίων καλῶν καὶ τῶν ἀποκει-
 μένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀκίνητον· ὧν
 τὴν κτῆσιν περιγίνεσθαι ἡμῖν ἀμήχανον, μὴ ἀπερι-
 σπάστου καὶ σφοδροτέρου πόθου ἄγοντος ἡμᾶς
 πρὸς τὴν αὐτῶν αἵτησιν, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῖς πόνον

ἐπικουφίζοντος. Ἔστιν οὖν ἡ ἀποταγή, ὡς ὁ λόγος ὑπέδειξε, λύσις μὲν τῶν δεσμῶν τῆς ὑλικῆς ταύτης καὶ προσκαίρου ζωῆς, ἐλευθερία δὲ τῶν ἀνθρωπίνων καθηκόντων, ἐπιτηδειότερους κατασκευάζουσα πρὸς τὸ ἀπάρξασθαι τῆς πρὸς Θεὸν ὁδοῦ. Τῆς τῶν πολυτιμῶν κτήσεώς τε καὶ χρήσεως ἀκώλυτος ἀφορμὴ τῶν Ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν. Καί, συνελόντα εἰπεῖν, καρδίας ἀνθρωπίνην πρὸς τὴν ἐν οὐρανῷ πολιτείαν μετάθεσις, ὥστε δύνασθαι λέγειν· Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Καί, τὸ μέγιστον, ἀρχὴ τῆς πρὸς Χριστὸν ὁμοιώσεως, ὃς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος ὢν· ἦν εἰ μὴ κατορθώσαιμεν, ἀδύνατον ἡμᾶς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πολιτείας ἐφάψασθαι. Πότε γὰρ ἡ καρδίας συντριμμὸς, ἡ ταπείνωσις φρονήματος, ἡ θυμοῦ, καὶ λύπης, καὶ φροντίδων, καί, συνελόντα εἰπεῖν, τῶν ὀλεθρίων παθῶν τῆς ψυχῆς ἀπαλλαγὴ, ἐν πλούτῳ καὶ μερίμναις βιωτικάις, προσπαθεία τε καὶ συνηθεία τῶν ἄλλων κατορθωθῆναι δύναται; Ὅλως δὲ, ᾧ μηδὲ περὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων μεριμνᾶν συγχωρεῖται, οἷον τροφῆς, καὶ ἐνδύματος, τούτῳ τίς ἐπιτρέπει λόγος, οἷον ἀκάνθαις συνέχεσθαι πονηραῖς ταῖς μερίμναις τοῦ πλούτου, τῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐγκαταβαλλομένης σπορᾶς τὴν καρποφορίαν ἐμποδίζούσαις; τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰπόντος· Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρέντες, οἳ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ.

Εἰ χρή τὸν συναπτόμενον τοῖς τῷ Κυρίῳ ἀνακειμένοις προσαφιέναι ἀδιαφόρως τοῖς ἀγνώμοσι τῶν οἰκείων τὰ αὐτῷ διαφέροντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι· καὶ πά-

λιν· Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε
ἐλεημοσύνην· λογίζομαι, ὅτι τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ
τῶν ιδίων, σκοπῶ τοιούτῳ, οὐ χρὴ καταφρονητικῶς
περὶ τῶν διαφερόντων αὐτῷ διακεῖσθαι, ἀλλὰ πει-
ρᾶσθαι πάντα μετὰ ἀκριβείας λαβόντα, ὥς τῷ Κυ-
ρίῳ λοιπὸν ἀφιερωμένα, μετὰ πάσης εὐλαβείας οἰκο-
νομεῖν, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἐὰν δυνατῶς καὶ ἐμπείρως ἔχη, ἢ
διὰ τῶν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς ἐπιλεγέντων, καὶ ἀπό-
δειξιν δεδωκότων τοῦ δύνασθαι πιστῶς καὶ φρονίμως
οἰκονομεῖν· εἰδότα, ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν οὔτε τὸ
προσαφιέναι τοῖς οἰκείοις, οὔτε τὸ διὰ τοῦ τυχόντος
οἰκονομῆσαι. Εἰ γὰρ ὁ φροντίδα βασιλικῶν κτημά-
των ἐγχειρισθεῖς, κἂν μὴ νοσφίσηται πολλά-
κις ἐκ τῶν ἐτοιμῶν, ἀμελεία δέ τινι καταπροδῶ
τὰ προσκτηθῆναι δυνάμενα, οὐκ ἀπολύεται
τοῦ ἐγκλήματος· τίνα χρὴ προσδοκᾶν ἐπὶ τῶν
ἤδη κατονομασθέντων τῷ Κυρίῳ τὴν κατάκρι-
σιν ὑποστήσασθαι, χάνωνς καὶ ἡμελημένως διατε-
θέντας· πρὸς τὴν διοίκησιν; Οὐχ ὑποδίκους
εἶναι τοῦ κρίματος τῶν ἀμελούντων; κατὰ τὸ γε-
γραμμένον· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα
Κυρίου ἀμελῶς.

Πανταχοῦ δὲ φυλακτέον ἡμῖν, μὴ, προφάσει
μιᾶς ἐντολῆς, ἑτέραν φανῶμεν καταλύοντες. Οὔτε
γὰρ μάχεσθαι, οὔτε συνδιαπληκτίζεσθαι τοῖς
ἀγνωμονοῦσιν εὐπρεπὲς ἡμῖν· ἐπεὶ περ δοῦλον Κυ-
ρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀγνωμονούμενον
παρὰ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν μνημονεύειν χρὴ
τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι Οὐκ ἔστιν ὅστις ἀφ-
ῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα,
ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς, οὐχ
ἀπλῶς, ἀλλ' ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου,
ὅς οὐ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ
τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώ-
νιον. Τοῖς γε μὴν ἀγνωμονοῦσι διαμαρτύρασθαι
χρὴ τὴν τῆς ἱεροσυλίας ἁμαρτίαν, κατὰ τὴν ἐντο-
λὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἐὰν ἀμάρτη ὁ ἀδελφός
σου, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτόν, καὶ τὰ ἐξῆς. Δικά-
ζεσθαι δὲ περὶ αὐτῶν ἐπὶ δικαστηρίων ἐξωτι-
κῶν ἀπηγόρευσεν ὁ τῆς θεοσεβείας λόγος δι' ᾧν
φῆσι· Τῷ θέλοντί σε κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά

σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅτι
Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον,
κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν
ἀγίων; Καὶ ἐπὶ τούτων δὲ εἰς κρίσιν προσκαλεσώ-
μεθα, πλείονα λόγον ἔχοντες τῆς τοῦ ἀδελφοῦ
σωτηρίας, ἢ τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας. Καὶ
γὰρ ὁ Κύριος εἰπὼν, Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐπήγαγεν,
Ἐκέρδησας, οὐχὶ τὰ χρήματα, ἀλλὰ τὸν ἀδελ-
φόν σου. Ἔστι δὲ ὅτε ὑπὲρ τοῦ τρανωθῆναι τὴν
ἀλήθειαν, αὐτοῦ πολλάκις ἡμᾶς τοῦ τῆς ἀγνω-
μοσύνης κατάρχοντος εἰς κοινήν δίαιταν προκαλου-
μένου, συγκαταβαίνομεν πρὸς τὸν ἔλεγχον, οὐκ αὐ-
τοὶ κατάρξαντες, ἀλλὰ τοῖς προσκαλεσαμένοις ἀκο-
λουθοῦντες, οὐκ ἴδιον πάθος ὀργῆς ἢ φιλονεικίας
πληροφοροῦντες, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν φανεροῦν-
τες. Οὕτω γὰρ κᾀκεῖνον καὶ ἄκοντα τῶν κακῶν
ἐξαιρήσομεν, καὶ αὐτοὶ τὰς ἐντολάς οὐ παρελευσό-
μεθα, ὡς Θεοῦ διάκονοι ἅμαχοι καὶ ἀφιλάργυροι, τῇ φανερώσει τῆς
ἀληθείας εὐσταθῶς συνιστάμενοι,
καὶ οὐδαμοῦ τὸ δεδομένον μέτρον τῆς σπουδῆς ὑπερβαίνοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ι.

*Πότερον χρὴ πάντας τοὺς προσιόντας δέχεσθαι,
ἢ τίνας; καὶ εὐθὺς αὐτοὺς προσίεσθαι, ἢ μετὰ
δοκιμασίας, καὶ ποίας ταύτης;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ κηρύσσοντος καὶ λέγοντος· Δεῦτε
πρὸς μέ, πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμέ-
νοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· οὐκ ἀκίνδυνον ἀπ-
ωθεῖσθαι τοὺς τῷ Κυρίῳ δι' ἡμῶν προσιόντας, καὶ
ὑπελθεῖν αὐτοῦ τὸν χρηστὸν ζυγόν, καὶ τὸ τῶν ἐν-
τολῶν φορτίον, τὸ πρὸς οὐρανὸν ἡμᾶς ἀνακουφίζον,
βουλομένους. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀνίπτοις ποσὶν ἐπιτρέπειν
χρὴ τῆς σεμνότητος ἐπιβαίνειν τῶν διδαγμάτων·
ἀλλ' ὥσπερ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν
προσελθόντα νεανίσκον ἐπηρώτησε περὶ τοῦ προτέ-
ρου βίου, καὶ μαθὼν, ὅτι κατάρθωται, τὸ πρὸς τὴν
τελείωσιν ἐλλεῖπον ἔτι πληρῶσαι προσέταξε,

καὶ τότε ἐπέτρεψεν ἀκολουθεῖν· οὕτω δηλονότι καὶ ἡμᾶς προσήκει τὸν παρελθόντα βίον τῶν προσιόντων καταμανθάνειν· καὶ οἷς μὲν ἤδη τι προκατάρθεται, τὰ τελειότερα τῶν διδαγμάτων παραδιδόναι, τοὺς δὲ ἢ ἐκ βίου πονηροῦ μετατιθεμένους, ἢ ἐκ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὸν ἀκριβῆ βίον τῆς θεογνωσίας ὁρμήσαντας ἀνακρίνειν χρή, ὅποιοι τὸ ἦθος εἰσι· μὴ ἄστατοι, καὶ πρὸς τὰς κρίσεις εὐκίνητοι.

Ὑποπτον γὰρ τῶν τοιούτων τὸ εὐμετάθετον, οἷ, πρὸς τὸ μηδὲν ἑαυτοὺς ὠφελῆσαι, ἔτι καὶ ἑτέροις αἵτιοι βλάβης γίνονται, ὀνειδῆ καὶ ψεύδη, καὶ βλασφημίας πονηρὰς τοῦ ἔργου ἡμῶν κατέχοντες. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐπιμελεία κατορθοῦται, καὶ φόβος Θεοῦ παντοίων ἐλαττωμάτων ψυχῆς περιγίνεται, οὐδὲ τούτων ἀπογνωστέον εὐθὺς, ἀλλὰ ἄγειν αὐτοὺς εἰς τὰ προσήκοντα γυμνάσια δεῖ, χρόνῳ καὶ ἐπιπόνοις ἀγωνίσμασι πείραν τῆς κρίσεως αὐτῶν λαμβάνοντας, ὥς, ἐάν τι βέβαιον παρ' αὐτοῖς εὖρωμεν, ἀκινδύνως αὐτοὺς προσίεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἔξω ὄντας, ἀποπέμπεσθαι· ὥστε ἀζήμιον τὴν πείραν τῇ ἀδελφότητι γίνεσθαι. Δοκιμάζειν δὲ χρή καὶ εἴ τις, ἐν ἁμαρτήμασι προληφθεὶς, ἀνεπαισχύντως ἐξαγορεύει τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, καὶ κατήγορος ἑαυτοῦ γίνεται· ὁμοῦ τε καταισχύνων καὶ ἀποποιούμενος τοὺς τῶν πονηρῶν ἔργων ἑαυτοῦ συνεργούς, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν· καὶ ἀσφάλειαν ἑαυτῷ εἰς τὸν ἐξῆς βίον κτῶμενος, πρὸς τὸ μηκέτι τοῖς ὁμοίοις πάθεσι περιπεσεῖν. Κοινὸς δὲ ἐπὶ πάντων δοκιμασίας τρόπος, εἰ πρὸς πᾶσαν ταπεινοφροσύνην ἀνεπαισχύντως διάκεινται, ὥς καὶ τὰς εὐτελεστάτας δέχεσθαι τέχνας, ἐὰν τὴν ἐκείνων ἐργασίαν χρήσιμον εἶναι ὁ λόγος ἐγκρίνη. Καὶ ἐπειδὴν διὰ πάσης ἐξετάσεως ἔκαστος παρὰ τῶν ἐπιστημόνως ἐρευνᾶν. τὰ τοιαῦτα δυναμένων, ὥσπερ τι σκεῦος εὐχρηστον τῷ Δεσπότῃ, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἔτοιμον ἀποδειχθῇ, συναριθμείσθω τοῖς ἀνατεθεικόσιν ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ. Μάλιστα δὲ τῷ ἀπὸ τινος περιφανεστέρου βίου πρὸς τὴν καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ταπεινοφροσύνην ἐπειγομένῳ, ὀρίζειν χρή τινα τῶν

ἐπονειδίστων εἶναι δοκούντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν, καὶ ἐπιτηρεῖν εἰ μετὰ πάσης πληροφορίας ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον τῷ Θεῷ ἑαυτὸν παρίστησιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ.

Περὶ δούλων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅσοι δὲ ὑπὸ ζυγὸν ὄντες δοῦλοι ταῖς ἀδελφότησι προσφεύγουσι, νουθετηθέντας αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας ἀποπέμπεσθαι χρὴ τοῖς δεσπόταις, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου, ὃς, τὸν Ὀνήσιμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνέπεμψε τῷ Φιλήμονι, τὸν μὲν πληροφορήσας, ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος βασιλείας οὐρανῶν ἄξιον συνίστησι· τὸν δὲ παρακαλέσας οὐ μόνον ἀνεῖναι τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπειλήν, μεμνημένον τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου εἰπόντος, Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραν ἔχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν, τῷ γράψαι· *Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης, οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον ἀδελφὸν ἀγαπητόν.*

Εἰ μέντοι κακὸς ὁ δεσπότης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσσων, καὶ πρὸς παράβασιν ἐντολῆς τοῦ ἀληθινοῦ Δεσπότου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν δοῦλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρὴ, ὅπως μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῇ διὰ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον ποιήσαντά τι, ὃ μὴ ἀρέσκει Θεῷ. Κατορθοῦται δὲ ὁ ἀγὼν ἢ ἐν τῷ τὸν δοῦλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ παθημάτων, ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ, καθὼς γέγραπται, ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεξαμένους ἀναδέξασθαι ὡς ἀρέσκει Θεῷ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ.

Ὅπως χρὴ τοὺς ἐν συζυγίᾳ προσδέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τοὺς ἐν συζυγίᾳ δὲ γάμου τοιούτῳ βίῳ προσ-
ερχομένους ἀνακρίνεσθαι δεῖ, εἴ ἐκ συμφώνου
τοῦτο ποιοῦσι κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀποστόλου
Τοῦ γὰρ ἰδίου σώματος, φησὶν, οὐκ ἐξουσιάζει·
καὶ οὕτως ἐπὶ πλείονων μαρτύρων δέχεσθαι τὸν
προσερχόμενον. Τῆς γὰρ πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς οὐ-
δὲν προτιμότερον. Εἰ δὲ διαστασιάζοι τὸ ἕτερον
μέρος, καὶ διαμάχοιτο, ἔλαττον φροντίζον τῆς πρὸς
Θεὸν εὐαρεστήσεως, μνημονευέσθω ὁ Ἀπόστολος
λέγων· Ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός·
καὶ πληρούσθω τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος·
Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα
αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ
τὰ τέκνα, καὶ τὰ λοιπὰ, οὐ δύναταί μου εἶναι
μαθητής. Τῆς γὰρ πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς οὐδὲν προτι-
μότερον. Ἡμεῖς δὲ ἔγνωμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις καὶ
διὰ συντόνου προσευχῆς καὶ νηστείας ἀνενδότου τὸν
σκοπὸν τῆς ἐν ἀγνείᾳ ζωῆς περιγενόμενον, τοῦ Κυ-
ρίου τοὺς μέχρι παντὸς ἀπειθοῦντας καὶ δι' ἀνάγ-
κης πολλάκις σωματικῆς τῇ συγκαταθέσει τῆς
ὀρθῆς κρίσεως ὑπάγοντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ.

Ὅτι χρήσιμον τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιω-
πῆς γυμνάσιον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀγαθὸν δὲ τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιωπῆς
γυμνάσιον. Ὅμοῦ τε γὰρ ἀπόδειξιν τῆς ἐγκρατείας
ἱκανὴν παρέξονται, γλώσσης κρατοῦντες, καὶ ἐν
ἡσυχίᾳ συντόνως καὶ ἀμετεωρίστως μαθήσονται
παρὰ τῶν ἐπιστημόνως κεχρημένων τῷ λόγῳ, πῶς
δεῖ καὶ ἐρωτᾶν, καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.
Ἔστι γὰρ καὶ τόνος φωνῆς, καὶ συμμετρία λόγου,
καὶ καιροῦ ἐπιτηδειότης, καὶ ῥημάτων ἰδιότης,
οἰκεία καὶ διαφέρουσα τοῖς εὐσεβέσιν, ἣν οὐχ οἷόν
τε διδαχθῆναι, μὴ τὰ ἐκ τῆς συνηθείας ἀπομαθόν-
τα· τῆς σιωπῆς ὁμοῦ τε λήθην τῶν προτέρων διὰ

τῆς ἀργίας ἐμποιοῦσης, καὶ σχολὴν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν μάθησιν παρεχομένης. Ὡστε, εἴ μὴ τις ἢ οἰκεία χρεία πρὸς τε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, καὶ πρὸς τὴν ἀπαραίτητον τοῦ ἐν χερσὶν ἔργου ἀνάγκην, ἢ ἐπερώτημά τι τοιοῦτον προσ-αγόμενον κατεπείγῃ, ἐν σιωπῇ διάγειν, ἐκτὸς δηλονότι ψαλμωδίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΔ.

*Περὶ τῶν ἑαυτοῦς τῷ Θεῷ καθομολογησαμένων,
εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετεῖν ἐπιχειρούντων.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Παραδεχθέντα μέντοι εἰς τὴν ἀδελφότητα τούτων ἕκαστον, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετήσαντα, οὕτω χρὴ ὀρᾶσθαι, ὥς εἰς Θεὸν ἐξαμαρτόντα, ἐφ' οὗ καὶ εἰς ὃν τὴν ὁμολογίαν τῶν συνθηκῶν κατέθετο. Ἐὰν δὲ εἰς Θεόν τις, φησὶν, ἀμάρτη, καὶ τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; Ὁ γὰρ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, εἶτα πρὸς ἄλλον βίον ἀποπηδήσας, ἱερόσυλος γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτὸν διακλέψας, καὶ ἀφελόμενος τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα. Οἷς εὐλογόν ἐστι, μηκέτι θύραν τῶν ἀδελφῶν ἀνοίγεσθαι, μηδὲ εἰ κατὰ ψιλὴν ποτε πάροδον σκέπης ἔνεκεν ἐπιδημήσειαν. Ὁ γὰρ ἀποστολικὸς κανὼν φανερὸς, κελεύων ἡμᾶς στέλλεσθαι ἀπὸ παντὸς ἀτάκτου, καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ.

*Ἀπὸ ποίας ἡλικίας ἐπιτρέπειν χρὴ καθομολογεῖν
ἑαυτοῦς τῷ Θεῷ, καὶ τὴν τῆς παρθενίας
ὁμολογίαν πότε βεβαίαν ἡγεῖσθαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς μέ, καὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐπαινοῦντος τὸν ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα μεμαθηκότα, καὶ πάλιν παραγγέλλοντος ἐκτρέφειν τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου, πάντα καιρὸν, καὶ τὸν

τῆς πρώτης ἡλικίας εὐθετον εἶναι πρὸς τὴν τῶν
προσιόντων παραδοχὴν δοκιμάζομεν, τὰ μὲν ἔρημα
γονέων ἀφ' ἑαυτῶν προσλαμβανόμενοι, ὥστε γε-
νέσθαι κατὰ τὸν ζῆλον τοῦ Ἰὼβ ὀρφανῶν πατέρας·
τὰ δὲ ὑπὸ γονεῖς ὄντα, παρ' αὐτῶν ἐκείνων προς-
αγόμενα, ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων δεχόμενοι, ὥστε
μὴ δοῦναι ἀφορμὴν τοῖς θέλουσιν ἀφορμὴν· ἀλλὰ
πᾶν ἄδικον στόμα τῶν λαλούντων καθ' ἡμῶν βλασ-
φημίαν ἐπισχεθῆναι. Δέχεσθαι μὲν οὖν χρῆ,
κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, οὐ μὴν εὐθὺς αὐτὰ, καὶ συν-
αριθμεῖσθαι καὶ συγκαταλέγεσθαι τῷ σώματι προς-
ήκει τῶν ἀδελφῶν, ὥστε μὴ τὰ ἐκ τῆς ἀποτυχίας
αὐτῶν ὀνειδίῃ ἐπὶ τὸν βίον τὸν κατ' εὐσέβειαν ἀναφέ-
ρεσθαι· ἀλλ' ἐκτρέφεσθαι μὲν αὐτὰ ἐν πάσῃ εὐσε-
βείᾳ ὡς κοινὰ τέκνα τῆς ἀδελφότητος, ἀφωρίσθαι
δὲ καὶ οἴκους καὶ δίαιταν τοῖς τε ἄρσεσι τῶν παί-
δων, καὶ ταῖς θηλείαις, ὥς μήτε παρῤῥησίαν, μήτε
θάρσος ἄμετρον πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῖς ἐγ-
γίνεσθαι, τῷ δὲ σπανίῳ τῆς συντυχίας τὸ πρὸς τοὺς
προάγοντας αἰδέσιμον σώζεσθαι· μήτε ἐκ τῶν
ἐπιτιμιῶν τῶν προσαγομένων τοῖς τελειότεροις ἐν
τοῖς παροράμασι τῶν καθηκόντων, εἴποτε ἄρα μετ-
εωρισθῆναι συμβαίῃ, εὐχέρειαν αὐτοῖς τῶν ἀμαρ-
τημάτων, ἢ ἔπαρσιν πολλάκις κατὰ τὸ λεληθὸς
ἐντίκτεσθαι, ὅταν ἐν οἷς αὐτοὶ κατορθοῦσι, πολ-
λάκις τοὺς πρεσβυτέρους ἴδωσι διαπταίοντας. Δια-
φέρει γὰρ οὐδὲν τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν ὁ ταῖς
φρεσὶ νηπιάζων. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τὰ
αὐτὰ πάθη πολλάκις ἐν ἀμφοτέροις εὐρίσκεσθαι.
Μήτε μὴν ἐν οἷς διὰ τὴν ἡλικίαν τὸ πρέπον τοῖς
πρεσβυτέροις σώζεται, πρὸς ταῦτα τοὺς νέους διὰ
τῆς συναναστροφῆς πρὸ καιροῦ ἀπρεπῶς προπε-
τεύεσθαι.

Ταύτης τε οὖν τῆς οἰκονομίας ἔνεκεν καὶ τῆς
λοιπῆς σεμνότητος διωρίσθαι χρῆ τῶν παίδων καὶ
τῶν τελειότερων τὴν οἴκησιν. Καὶ ἅμα οὐδὲ θόρυβον
ἔξει ὁ οἶκος τῶν ἀσκητῶν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν δι-
δαγμάτων ἀναγκαίᾳ οὔσῃ τοῖς νέοις. Ἀλλὰ προς-
ευχαὶ μὲν κοινὰ καὶ παισὶ καὶ πρεσβυτέροις ἔστω-
σαν, αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν διατετυπωμέναι· τοῖς τε
γὰρ παιδίοις ἐθισμὸς ἐκ τοῦ ζήλου τῶν τελειότερων

πρὸς κατάνυξιν, καὶ τοῖς προάγουσιν οὐ μικρὰ
 ἐν προσευχαῖς ἢ παρὰ νηπίων βοήθεια· μελέται δὲ
 ἰδιάζουσαι, καὶ δίδαιται κατὰ τε ὕπνον καὶ ἐγρή-
 γορσιν, καὶ τροφῆς καιρὸν, καὶ μέτρον καὶ ποιότη-
 τα παιδίοις πρεπόντως ἀφωρίσθω. Ἐπιτετάχθω δὲ
 τοῖς τοιούτοις ὁ καθ' ἡλικίαν προήκων, καὶ τὴν
 ἐμπειρίαν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὦν, καὶ μαρτυρίαν ἔχων
 ἐπὶ μακροθυμίᾳ· ὥστε πατρικῇ μὲν εὐσπλαγχνία,
 λόγῳ δὲ ἐπιστημονικῶ τὰ ἀμαρτήματα τῶν νέων
 ἐπανορθοῦσθαι, οἰκείας ἐκάστῳ πταίσματι τὰς θε-
 ραπείας προσάγοντα, ὥστε τὸ αὐτὸ καὶ ἐπι-
 τίμησιν ἔχειν τοῦ ἀμαρτήματος, καὶ γυμνάσιον
 ἀπαθείας τῇ ψυχῇ γίνεσθαι. Οἷον, ὠργίσθη πρὸς
 τὸν ὁμήλικα; τοῦτον θεραπεῦσαι, καὶ ὑπηρετῆσαι
 αὐτῷ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ τολμήματος ἀναγκασθήτω.
 Ὁ γὰρ πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἐθισμὸς οἷον ἐκτέ-
 μνει τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τῆς ἐπάρσεως
 ὥς τὰ πολλὰ ἡμῖν τὴν ὀργὴν ἐμποιοῦσης. Ἦψατο
 βρωμάτων παρὰ καιρόν; ἐπὶ πλεῖστον τῆς ἡμέρας
 ἀπόσιτος ἔστω. Ἀμέτρως ἢ ἀσχημόνως σιτούμενος
 κατεγνώσθη; κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τροφῆς εἰργόμε-
 νος τῶν σιτίων, ὅρᾳν τοὺς ἄλλους κατ' ἐπιστήμην
 ἐσθίοντας ἀναγκαζέσθω, ὥστε καὶ κολάζεσθαι τῇ
 ἀποχῇ, καὶ διδάσκεσθαι τὴν σεμνότητα. Λόγον ἀφῆ-
 κεν ἀργὸν, ὕβριν εἰς τὸν πλησίον, ψεῦδος, ἄλλο τι
 τῶν ἀπηγορευμένων; Τῇ τε γαστρὶ καὶ τῇ σιωπῇ
 σωφρονιζέσθω.

Δεῖ δὲ καὶ τὴν τῶν γραμμάτων μελέτην οἰκείαν
 εἶναι τῷ σκοπῷ· ὥστε καὶ ὀνόμασιν αὐτοὺς τοῖς ἐκ
 τῶν Γραφῶν κεχρηῆσθαι, καὶ ἀντὶ μύθων τὰς τῶν
 παραδόξων ἔργων ἱστορίας αὐτοῖς διηγείσθαι, καὶ
 γνώμας παιδεύειν ταῖς ἐκ τῶν Παροιμιῶν, καὶ
 ἄθλα μνήμης ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων αὐτοῖς
 προτιθέναι, ὥστε μετὰ τερπνότητος καὶ ἀνέσεως
 ἀλύπως αὐτοῖς καὶ ἀπροσκόπως τὸν σκοπὸν διανύ-
 εσθαι. Καὶ ἡ προσοχὴ δὲ τῆς διανοίας, καὶ ὁ
 τοῦ μὴ μετεωρίζεσθαι ἐθισμὸς, εὐκόλως ἂν διὰ τῆς
 ὀρθῆς ἀγωγῆς τοῖς τοιούτοις ἐγγένοιτο, εἰ παρὰ
 τῶν ἐπιστατούντων συνεχῶς ἀνακρίνοιντο, ποῦ
 ἔχουσι τὴν διάνοιαν, καὶ τί στρέφουσιν ἐν τοῖς λο-
 γισμοῖς. Τὸ γὰρ ἀπλοῦν τῆς ἡλικίας καὶ ἄδολον,

καὶ πρὸς τὸ ψεῦδος ἀνεπιτήδειον, ἐξαγορεύει μὲν εὐκόλως τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς ἐγκαταλαμβάνεσθαι τοῖς ἀπηγορευμένοις, ὁ τοιοῦτος φεύγοι ἂν τὰς τῶν ἀτόπων ἐννοίας, καὶ συνεχῶς ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἀτόπων ἀνακαλέσεται, τὴν ἐκ τῶν ἐλέγχων αἰσχύνην φοβούμενος.

Εὐπλαστον οὖν ἔτι οὖσαν καὶ ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς κηρὸν εὐεικτον, ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ῥαδίως ἐκτυπούμενην, πρὸς πᾶσαν ἀγαθῶν ἄσκησιν εὐθὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι χρή· ὥστε τοῦ λόγου προσγενομένου, καὶ τῆς διακριτικῆς ἔξεως προσελθούσης, δρόμον ὑπάρχειν ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς στοιχείων, καὶ τῶν παραδοθέντων τῆς εὐσεβείας τύπων, τοῦ μὲν λόγου τὸ χρήσιμον ὑποβάλλοντος, τοῦ δὲ ἔθους εὐμάρειαν πρὸς τὸ κατορθοῦν ἐμποιοῦντος. Τότε καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας προσίεσθαι δεῖ, ὡς ἤδη βεβαίαν, καὶ ἀπὸ γνώμης οἰκείας καὶ κρίσεως γινομένην μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν· μεθ' ὃν καὶ τιμαῖ, καὶ τιμωρίαι τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἢ τοῖς κατορθοῦσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ κατὰ τὴν τῶν ἔργων ἀξίαν δίδονται. Μάρτυρας δὲ τῆς γνώμης τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν παραλαμβάνειν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ τὸν ἁγιασμόν τοῦ σώματος ὥσπερ τι ἀνάθημα τῷ Θεῷ καθιεροῦσθαι, καὶ βεβαίωσιν εἶναι τοῦ γινομένου διὰ τῆς μαρτυρίας. *Ἐπὶ στόματος γὰρ, φησὶ, δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.* Οὕτω γὰρ καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀδελφῶν τὸ ἀβλασφήμητον ἔξει, καὶ τοῖς ἑαυτοὺς καθομολογησαμένοις Θεῷ, εἴτα ἀθετεῖν ἐπιχειροῦσιν, ἀφορμὴ πρὸς ἀναισχυντίαν οὐχ ὑπολειφθήσεται. Ὁ δὲ μὴ καταδεχόμενος τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ὡς οὐ δυνάμενος μεριμνᾶν τὰ τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τῶν αὐτῶν μαρτύρων ἀπολυέσθω. Τόν γε μὴν καθομολογησάμενον μετὰ πολλὴν ἀνάκρισιν καὶ ἐπίσκεψιν, ἣν ἐν πλείοσιν ἡμέραις ἐπιτρέπειν αὐτῷ ποιεῖσθαι καθ' ἑαυτὸν προσήκει, ὡς μὴ δόξαι τι καθ' ὑπαρπαγὴν παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, οὕτως ἤδη παραδέχεσθαι δεῖ, καὶ ἐναρίθμιον ποιεῖσθαι τῇ ἀδελφότητι, καὶ οἴκου καὶ διαίτης τῆς αὐτῆς τοῖς τελειότεροις μεθ-έξοντα. Ὁ δὲ παρέλαθεν ἡμᾶς εἰπεῖν, οὐδὲ νῦν προς-

θεῖναι ἄκαιρον, ὅτι διὰ τό τινας τῶν τεχνῶν εὐθὺς ἐκ νηπίου ἐπιτηδεύεσθαι δεῖν, ἐπειδὴν ἤδη τινὲς τῶν παίδων ἐπιτηδείως ἔχοντες φανῶσι πρὸς τὴν μάθησιν, τὸ μὲν συνδιημερεύειν αὐτοὺς τοῖς διδασκάλοις τῆς τέχνης οὐκ ἀπαγορεύομεν· νύκτωρ δὲ ἀναγκαίως πρὸς τοὺς ὁμήλικας μεθιστῶμεν, μεθ' ὧν καὶ τῆς τροφῆς αὐτοῖς ἀναγκαῖον μεταλαμβάνειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ.

Ὅτι δεῖ καὶ γέλωτος ἐγκρατῶς ἔχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς δὲ παρορώμενον οὐ μετρίας φυλακῆς τοῖς ἀσκουμένοις ἄξιον. Τὸ γὰρ γέλωτι ἀκρατεῖ καὶ ἀσχέτῳ κατέχεσθαι, ἀκρασίας σημεῖον, καὶ τοῦ μὴ κατεσταλμένα ἔχειν τὰ κινήματα, καὶ τοῦ μὴ ἀκριβεῖ λόγῳ τῆς ψυχῆς τὸ χαῦνον καταπιέζεσθαι. Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος παιδρὸς τὴν διάχυσιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν οὐκ ἀπρεπές, ὅσον δεῖξαι μόνον τὸ γεγραμμένον· *Καρδίας εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει· ἐγκαγχάζειν δὲ τῇ φωνῇ, καὶ ἀναβράζεσθαι ἀπροαιρέτως τὸ σῶμα, οὐ τοῦ κατεσταλμένου τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τοῦ δοκίμου, οὐδὲ τοῦ περικρατῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ. Τοῦτο εἶδος τοῦ γέλωτος καὶ ὁ Ἐκκλησιαστῆς παραιτούμενος, ὡς περιτρέπον μάλιστα τὸ σταθερὸν τῆς ψυχῆς, φησί·* *Τῷ γέλωτι εἶπα περιφορὰν· καὶ Ὡς φωνὴ τῶν ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως ὁ γέλως τῶν ἀφρόνων.* Καὶ ὁ Κύριος τὰ μὲν ἀναγκαῖα πάθη τῆς σαρκὸς ὑπομείνας φαίνεται, καὶ ὅσα ἀρετῆς μαρτυρίαν φέρει· οἷον κόπον, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς θλιβομένοις ἔλεον· γέλωτι δὲ μηδαμοῦ χρησάμενος, ὅσον ἐκ τῆς τῶν Εὐαγγελίων ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ταλανίζων τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτοῦ. Μὴ παρακρουέσθω δὲ ἡμᾶς ἡ ὁμωνυμία τοῦ γέλωτος. Σύνηθες γὰρ τῇ Γραφῇ πολλάκις τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν παιδρὰν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς διάθεσιν γέλωτα ὀνομάζειν, ὡς ἡ Σάρρᾶ φησί· *Γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός· καὶ τὸ, Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε·*

καὶ τὸ ἐν τῷ Ἰὼβ δὲ κείμενον· Ἀληθινὸν δὲ στόμα ἐμπλήσει γέλωτος. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀντὶ ἰλαρότητος ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀγαλλιάσεως ἐΐληπται τὰ ὀνόματα. Ὡστε ὁ παντὸς πάθους ἀνώτερος, καὶ μηδένα ἐξ ἡδονῆς ἐρεθισμὸν πάσχων, ἢ καὶ προιέμενος, ἀλλ' ἐγκρατῶς καὶ ἀνενδότως πρὸς πᾶσαν ἀπόλαυσιν βλαβερὰν διακείμενος, ὁ τέλειός ἐστιν ἐγκρατής· ὁ δὲ τοιοῦτος δηλονότι καὶ πάσης ἀπήλλακται ἀμαρτίας. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτῶν τῶν συγκεχωρημένων καὶ ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν ἀφεκτέον, ὅταν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἢ ἀποχὴ οἰκονομῇται. Ὡς ὁ Ἀπόστολος· *Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, φησὶν, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα.* Καὶ ἔχων ἐξουσίαν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, οὐκ ἐχρήσατο τῇ ἐξουσίᾳ, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ.

Ἔστιν οὖν ἡ ἐγκράτεια ἀμαρτίας ἀναίρεσις, παθῶν ἀπαλλοτριώσεις, σώματος νέκρωσις μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν παθημάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, ζωῆς πνευματικῆς ἀρχῇ, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενος, ἐν ἑαυτῇ τὸ κέντρον τῆς ἡδονῆς ἀφανίζουσα. Ἡδονὴ γὰρ ἐστὶ τὸ μέγα τοῦ κακοῦ δέλεαρ, δι' ἣν εὐέμπωτοι μάλιστα πρὸς ἀμαρτίαν ἐσμέν οἱ ἄνθρωποι· ὑφ' ἧς πᾶσα ψυχὴ ὥς ὑπ' ἀγκίστρου πρὸς τὸν θάνατον ἔλκεται. Ὡς ὁ γε μὴ ἐκθηλυνόμενος, μηδὲ κατακαμπτόμενος ὑπ' αὐτῆς, διὰ τῆς ἐγκρατείας πᾶσαν φυγὴν ἀμαρτημάτων κατῴρθωσεν. Εἰ δὲ τὰ μὲν πλεῖστα ἔφυγεν, ὑφ' ἑνὸς δὲ κρατεῖται, οὐκ ἐγκρατής ὁ τοιοῦτος· ὥσπερ καὶ ὁ ὑφ' ἑνὸς πάθους σωματικοῦ ἐνοχλούμενος οὐχ ὑγιής· καὶ ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ τυχόντος κυριευόμενος οὐκ ἐλεύθερος. Αἱ μὲν οὖν λοιπαὶ ἀρεταὶ, ἐν τῷ κρυπτῷ κατορθούμεναι, ὀλιγάκις διαφαίνονται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ ἐγκράτεια ἀπ' αὐτῆς τῆς συντυχίας γνώριμον ποιεῖ τὸν ἔχοντα. Ὡς γὰρ τὸν ἀθλητὴν ἢ πολυσαρκία καὶ ἡ εὐχροία χαρακτηρίζει, οὕτω τὸν Χριστιανὸν τὸ κατεσκληρὸς τοῦ σώματος, καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐγκρατείας ἐπανθοῦσα ὠχρία δείκνυσιν, ὅτι ἀθλητῆς ὢντως ἐστὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος καταπαλαίων ἑαυτοῦ τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸ δυνατόν ἐν τοῖς τῆς εὐσεβείας ἄθλοις ἐπιδεικνύμε-

νος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. Ὅσον τὸ κέρδος, ὀφθῆναι μόνον τὸν ἐγκρατῆ, μόλις καὶ κατὰ μικρὸν τῶν ἀναγκαίων ἀπτόμενον, καὶ ὡς λειτουργίαν ἐπαχθῇ ὑποτελοῦντα τῇ φύσει, καὶ δυσχεραίνοντα μὲν τῷ καιρῷ τῆς περὶ ταῦτα διατριβῆς, ταχὺ δὲ τῆς τραπέζης ἀποπηδῶντα πρὸς τὴν τῶν ἔργων σπουδὴν. Οἶμαι γὰρ ἂν καὶ τοῦ ἀκολάστου περὶ γαστέρα μηδένα λόγον τοσοῦτον τῆς ψυχῆς καθάψασθαι, καὶ πρὸς μεταβολὴν ἐναγαγεῖν, ὅσον καὶ μόνην τὴν συντυχίαν τοῦ ἐγκρατοῦς. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἔοικε, τὸ εἰς δόξαν Θεοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης λάμπειν τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα πρὸς τὸ δοξασθῆναι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ

Ὅτι δεῖ πάντων τῶν παρατιθεμένων ἡμῖν ἀπογεύεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀναγκαίως μέντοι κακεῖνο προσδιωρίσθω, ὅτι πρὸς τὸν ὑπωπιασμὸν τοῦ σώματος ἀπαραίτητον τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταῖς ἡ ἐγκράτεια. Πᾶς γὰρ ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται. Πρὸς δὲ τὸ μὴ συνεμπίπτειν τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ τοῖς κεκαυτηριασμένοις τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχομένοις βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετ' εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, ἅπτεσθαι μὲν ἐκάστου χρή, καιροῦ ποτε συνεμπεσόντος, ὅσον ἐνδείκνυσθαι τοῖς ὁρώσιν, ὅτι πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς καὶ ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως φυλάσσειν δὲ καὶ οὕτω τὸν τῆς ἐγκρατείας σκοπὸν τοῖς μὲν εὐτελεστέροις καὶ ἀναγκαίοις πρὸς τὸ ζῆν μέχρι τῆς χρείας προσδιατρίβοντα, καὶ ἐν τούτοις τοῦ κόρου τὸ βλαβερὸν ἐκκλίνοντα, τῶν δὲ πρὸς ἡδονὴν καθόλου ἀπεχόμενον. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν φιληδόνων τὸ πάθος ἐκκόψομεν, καὶ τοὺς κεκαυτηριασμένους τὴν ἰδίαν συνείδησιν, τό γε ἐφ' ἡμῖν, θεραπεύσομεν,

καὶ ἑαυτοὺς δὲ τῆς ἐν ἑκατέρᾳ ὑπονοίας ἐλευθερώσομεν. Ἴνα τί γὰρ, φησὶν, ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; Ἐγκράτεια δείκνυσι τὸν συναποθανόντα Χριστῷ, καὶ νεκρώσαντα ἑαυτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ταύτην οἶδαμεν σωφροσύνης μητέρα, ὑγείας πρόξενον, τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ καρποφορίας ἱκανῶς ὑπεξαίρουσαν τὰ ἐμπόδια· εἴπερ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, αἱ μέριμναι τοῦ αἵωνος τούτου, καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. Ταύτην καὶ δαίμονες ἀποφεύγουσιν, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διδάξαντος ἡμᾶς, ὅτι Τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ.

Τί τὸ μέτρον τῆς ἐγκρατείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπὶ μὲν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἐν μέτρον ἐγκρατείας, ἡ παντελὴς ἀπαλλοτρίωσις τῶν πρὸς τὴν ὀλεθρίαν ἡδονὴν φερόντων· ἐπὶ δὲ τῶν βρωμάτων, ὥσπερ αἱ χρεῖαι ἄλλαι ἄλλων εἰσὶ, κατὰ τε ἡλικίας καὶ ἐπιτηδεύματα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἕξιν οἰκείως διαιρούμεναι· οὕτω δὲ καὶ τὸ μέτρον τῆς χρήσεως διάφορον, καὶ ὁ τρόπος. Ὡστε ἐνὶ μὲν κανόνι πάντα περιλαμβάνεσθαι τοὺς ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς εὐσεβείας ἀδύνατον· ἀφορίσαντες δὲ τὸ περὶ τοὺς ὑγιαίνοντας τῶν ἀσκουμένων μέτρον, ἀπὸ τούτου τὴν παραλλαγὴν πρὸς τὰ ἐκάστῳ συμπίπτοντα ἐστοχασμένως γίνεσθαι παρὰ τῶν ἐπιτεταγμένων τὴν οἰκονομίαν ἀφίεμεν. Οὐδὲ γὰρ τὰ καθ' ἑκάστον τῷ λόγῳ περιλαμβάνειν δυνατὸν, ἀλλ' ὅσα τῆς κοινῆς καὶ καθόλου διδασκαλίας ἥρτηται. Τὴν γὰρ τῶν ἀρρώστων παραμυθίαν ἐκ τῶν βρωμάτων, ἢ τὴν τοῦ ἄλλως κεκμηκότος ἐπὶ συντόνοις ἔργοις, ἢ καὶ τὴν τοῦ παρασκευαζομένου πρὸς κάματον, οἷον ὁδοιπορίας, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἐπιπόνων, οἱ ἐφεστῶτες πρὸς λόγον ἀεὶ τῆς χρείας οἰκονομήσουσιν, ἐπόμενοι τῷ εἰπόντι, ὅτι Διεδίδοτο ἐκάστῳ καθότι

ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Οὔτε οὖν καιρὸν τροφῆς τὸν αὐτὸν πᾶσι νομοθετῆσαι δυνατὸν, οὔτε τὸν τρόπον, οὔτε τὸ μέτρον· ἀλλὰ σκοπὸς μὲν κοινὸς ἔστω ἡ τῆς χρεῖας ἐκπλήρωσις. Τὸ γὰρ ὑπερεμπίπλασθαι τὴν γαστέρα, καὶ καταβαρύνεσθαι ταῖς τροφαῖς, κατάρρας ἄξιον, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι νῦν· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα δύσχρηστον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρασκευάζει, καὶ πρὸς ὕπνους εὐκατάφορον, καὶ ἐτοιμότερον πρὸς τὰς βλάβας. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ἡδὺ τέλος ποιεῖσθαι τῆς βρώσεως χρῆ, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν χρεῖαν, παραιτούμενους τῆς ἡδονῆς τὸ ἀκόλαστον. Τὸ γὰρ δουλεύειν ταῖς ἡδοναῖς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ Θεὸν ἑαυτοῦ τὴν κοιλίαν ποιεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ σῶμα ἡμῶν, αἰὲν κενούμενον καὶ ἀπορρέον, τῆς πληρώσεως ἐπιδεῖται διὸ καὶ φυσικαί εἰσιν αἱ τῆς τροφῆς ὁρέξεις, ὁ ὀρθὸς λόγος τῆς τῶν βρωμάτων χρήσεως τὴν πλήρωσιν τοῦ κενωθέντος πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστασιν ὑπαγορεύει, εἴτε ξηρᾶς εἴτε ὑγρᾶς τροφῆς ἢ ἔνδεια γένοιτο.

Ὅπερ ἂν οὖν μέλλῃ ἀπεριεργότερον ἡμᾶς ἀπαλλάσσειν τῆς χρεῖας, τοῦτο προσενεκτέον. Δηλοῖ δὲ τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν οἷς ἐδεξιοῦτο τὰ κεκμηκότα πλήθη πρὸς τὸ μὴ ἐκλυθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, ὥς γέγραπται. Δυνάμενος γὰρ ἐπιτεῖναι τὸ θαυμάσιον ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ ἐπινοίᾳ τῆς πολυτελείας, οὕτω λιτὴν καὶ ἀπέριττον τὴν τροφήν αὐτοῖς παρεσκεύασεν, ὥστε ἄρτους μὲν κριθίνους εἶναι, καὶ ἰχθύος δὲ μέρος ἐπὶ τῷ ἄρτῳ. Περὶ δὲ ποτοῦ οὐδὲ ἐμνημόνευσεν, ὥς αὐτοφυοῦς πᾶσι καὶ ἀρκοῦντος ταῖς χρεῖαις τοῦ ὕδατος προκειμένου· πλὴν εἰ μή τιτι δι' ἀρρωστίαν βλαβερὸν εἶη τὸ τοιοῦτον ποτὸν, ὥς παραιτητέον κατὰ τὴν συμβουλὴν Παύλου τὴν πρὸς Τιμόθεον. Καὶ πάντα δὲ ὅσα προφανῇ τὴν βλάβην ἔχει παραιτητέα. Ἀνακόλουθον γὰρ διὰ μὲν τὴν σύστασιν τοῦ σώματος τὰς τροφὰς αἰρεῖσθαι, δι' αὐτῶν δὲ πάλιν τῶν τροφῶν προσπολεμεῖν τῷ σώματι, καὶ ἐμποδίζειν αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς ἐντολῆς ὑπηρεσίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ὑπόδειγμα ἡμῖν ἐστι τοῦ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐθίζειν φεύγειν τὰ βλαβερὰ, κἂν ἡδονὴν ἔχῃ. Χρὴ μέντοι ἐκ παντὸς τρόπου τὸ εὐπορι-

στότερον προτιμᾶν, ὥστε μὴ προφάσει ἐγκρατείας περιεργάζεσθαι ἡμᾶς τὰ τιμιώτερα, καὶ πολυδάπανα παραρτύνοντας διὰ τῶν πολυτιμῶν ἡδυσμάτων τὰ βρώματα· ἀλλὰ τὸ ἐν ἐκάστη χώρᾳ εὐληπτον καὶ εὐτελές καὶ τοῖς πολλοῖς εἰς χρήσιν ἔτοιμον, τοῦτο αἰρεῖσθαι, τῶν ἐπεισάκτων μόνοις τοῖς ἀναγκαιοτάτοις πρὸς τὴν ζωὴν κεχρημένους· οἷον ἐλαίῳ, καὶ τοῖς τοιοῦτοις, καὶ εἴ τι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τῶν ἀσθενούντων παραμυθίαν ἐπιτήδειον, καὶ τοῦτο ἐὰν ὑπάρχῃ ἄνευ πολυπραγμοσύνης καὶ θορύβων καὶ περισπασμῶν περιγενέσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ.

Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐν βρώμασι δεξιώσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ κενοδοξία, καὶ ἡ ἀνθρωπαρέσκεια, καὶ τὸ πρὸς ἐπίδειξιν τι ποιεῖν, ὅλως ἐπὶ παντὸς πράγματος Χριστιανοῖς ἀπηγόρευται· ὅπου γε καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ὁ πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξασθῆναι ποιῶν τὸν ἐπ' αὐτῇ μισθὸν ἀπόλλυσι. Τοῖς δὲ πᾶν εἶδος ταπεινώσεως διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καταδεξαμένοι μεθ' ὑπερβολῆς φευκτέος πᾶς κενοδοξίας τρόπος. Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἔξωθεν ὀρώμεν τὸ ταπεινὸν τῆς πενίας αἰσχυνομένους, καὶ ἐπιτηδεύοντας πᾶσαν ἀφθονίαν βρωμάτων καὶ πολυτέλειαν, ὅταν τινὰ τῶν ξένων δέχωνται, φοβοῦμαι μὴ καὶ ἡμῶν κατὰ τὸ λανθάνον τὸ αὐτὸ πάθος ἄψηται, καὶ ἐλεγχθῶμεν ἐπαισχυνόμενοι τὴν ὑπὸ Χριστοῦ μακαριζομένην πτωχείαν. Ὡσπερ οὖν σκεύη ἀργυρᾶ, ἢ καταπετάσματα περιπόρφυρα, ἢ στρωμνὴν μαλακὴν, ἢ ἐπιβλήματα διαφανῇ συμπορίζεσθαι ἔξωθεν οὐκ εὐπρεπές ἡμῖν· οὕτως οὐδὲ βρώματα περινοεῖν παρὰ πολὺ τῆς ἡμετέρας διαίτης ἐξηλλαγμένα. Τὸ γὰρ περιτρέχειν ἡμᾶς διερευνωμένους τὰ μὴ πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀθλίαν ἡδονὴν καὶ ὀλεθρίαν κενοδοξίαν περινενοημένα, οὐ μόνον αἰσχρὸν καὶ ἀσύμφωνον τῷ προκειμένῳ ἡμῖν σκοπῷ, ἀλλὰ καὶ βλάβην ἔχον οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες, καὶ ταῖς ἡδοναῖς

τῆς γαστρὸς τὴν μακαριότητα ὀριζόμενοι, περὶ τὰς αὐτὰς φροντίδας ὀρώσι καὶ ἡμᾶς στρεφομένους, περὶ ἃς ἐκεῖνοι ἐπτόνῃται. Εἰ γὰρ πονηρὸν ἢ τρυφή καὶ φευκτὸν, οὐδέποτε ἡμῖν αἰρετή. Οὐδὲν γὰρ τῶν κατεγνωσμένων δύναται εἶναι πρὸς καιρὸν ἐπιτήδειον. Οἱ σπαταλῶντες, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι, καὶ τὸν διυλισμένον οἶνον πίνοντες, κατηγοροῦνται ὑπὸ τῆς Γραφῆς. Καὶ διὰ τὴν σπατάλην ἢ χήρα, ζῶσα, τεθνηκέναι λέγεται. Ὁ πλούσιος ἀπεστερήθη τοῦ παραδείσου διὰ τὴν ἐνταῦθα τρυφήν. Τί οὖν ἡμῖν καὶ ταῖς πολυτελείαις; Ἐπεδήμησέ τις τῶν ξένων; Εἰ μὲν ἀδελφός, καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχων τοῦ βίου, τὴν οἰκίαν τράπεζαν ἐπιγνώσεται. Ἄ γὰρ κατέλιπεν οἴκοι, ταῦτα εὐρήσει παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ κέκμηκεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας; Τοσοῦτον αὐτῷ προστίθεμεν, ὅσον τὸν κόπον παραμυθήσασθαι.

Ἄλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἔξωθεν βίου; Μαθέτω διὰ τῶν ἔργων, ὅσα ὁ λόγος αὐτὸν οὐκ ἔπεισε, καὶ λαβέτω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς ἐν τροφαῖς αὐταρκειᾶς. Ἐναπομεινάτω αὐτῷ ὑπομνήματα Χριστιανῶν τραπέζης, καὶ ἀνεπαισχύντου διὰ Χριστὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ καταγελάσει, δεύτερον ἡμῖν οὐκ ἐνοχλήσει. Ἡμεῖς δὲ, ὅταν τινὰς τῶν πλουσίων ἴδωμεν, οἱ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδέων ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν τίθενται, μέγα στενάζομεν ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι τῇ ματαιότητι πάντα τὸν βίον προσαναλίσκοντες, καὶ θεοποιήσαντες ἑαυτῶν τὰς ἡδονὰς, ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ μέρος ἀπολαμβάνοντες οὐκ αἰσθάνονται, διὰ τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς, ἐφ' ἧς τοιμον τὸ πῦρ καὶ τὸν ἐν αὐτῷ καύσωνα πορευόμενοι. Κἂν καιροῦ ποτε τύχωμεν, οὐδὲ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους ταῦτα διεξελεθεῖν ὀκνοῦμεν. Εἰ δὲ μέλλοιμεν καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνέξεσθαι, καὶ, κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἡμῖν δύναμιν, καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν παρασκευάζεσθαι, φοβοῦμαι, μὴ ἃ καταλύομεν, ταῦτα φανῶμεν οἰκοδομοῦντες, καὶ δι' ὧν ἑτέρους κρίνομεν, ἑαυτοὺς κατακρίνωμεν, ἐσχηματισμένως τῷ βίῳ κεχρημένοι, καὶ ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας ἡμῶν διαμείψωμεν, ὅταν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνωμεν. Εἰ δὲ τοῦτο

αἰσχροὺν, πολλῷ αἰσχροτέρου διὰ τοὺς τρυφῶντας
τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Μονότροπός
ἐστὶν ὁ τοῦ Χριστιανοῦ βίος, ἕνα σκοπὸν ἔχων, τὴν
δόξαν τοῦ Θεοῦ. *Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε
τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε*, φησὶν ὁ ἐν
Χριστῷ λαλῶν Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος
ὁ τῶν ἔξωθεν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν
τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος.

Ὡστε καὶ σὺ, πλήθει βρωμάτων καὶ περιεργία
πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τρά-
πεζαν, κατηγορεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχέεις
αὐτοῦ γαστριμαργίας ὀνειδίη δι' ὧν παρασκευάζη,
ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν περὶ ταῦτα ἡδυπάθειαν. Ἡ οὐχὶ
πολλάκις, τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς
θεωρήσαντες, ἐστοχάσμεθα τοῦ προσδοκωμένου, ὅστις
ἐστὶν, ἢ ὅπερ ἐστίν; Οὐκ ἐπήνεσε τὴν Μάρθαν εἰς
πολλὴν διακονίαν περισπωμένην ὁ Κύριος· ἀλλὰ,
Μεριμνᾷς, καὶ τυρβάζῃ, φησὶ, *περὶ πολλά· ὀλίγων
δέ ἐστὶ χρεῖα, ἢ ἐνός· ὀλίγων μὲν, δηλονότι τῶν
πρὸς παρασκευὴν, ἐνός δὲ τοῦ σκοποῦ, ὥστε τὴν
χρεῖαν ἐκπληρωθῆναι. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ὁποῖαν
παρέθηκε τοῖς πεντακισχιλίοις τροφὴν οὐκ ἀγνοεῖς.
Ἡ δὲ εὐχὴ τοῦ Ἰακώβ πρὸς τὸν Θεόν· Ἐὰν δῶς
μοι, φησὶν, ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέ-
σθαι· οὐκ, Ἐὰν τρυφὴν δῶς μοι καὶ πολυτέλειαν.
Τί δὲ ὁ σοφώτατος Σολομών; Πλοῦτον δὲ καὶ πε-
νίαν, φησὶ, *μή μοι δῶς· σύνταξον δέ μοι τὰ
δέοντα, καὶ αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθῆς ψευ-
δῆς γένωμαι, καὶ εἴπω· Τίς με ὀρᾷ; ἢ πενόμενος
κλέψω, καὶ ὁμόσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου· πλοῦ-
τον μὲν εἶναι τὴν πλησμονὴν ὀριζόμενος, πενίαν δὲ
τὴν παντελῆ ἀπορίαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων·
διὰ δὲ τῆς αὐταρκείας τὸ ἀνενδεές ὁμοῦ καὶ
ἀπερίττον τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν δηλῶν. Αὐτάρκεια δὲ
ἄλλη ἄλλῳ κατὰ τε τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τὴν
πρὸς τὸ προκείμενον χρεῖαν. Τῷ μὲν γὰρ πλείονος
τροφῆς καὶ ἰσχυροτέρας χρεῖα διὰ τὸν κόπον, τῷ δὲ
λεπτοτέρας καὶ κουφοτέρας, καὶ καταλλήλου τὰ πάντα
διὰ τὴν ἀσθένειαν· κοινῇ δὲ πᾶσιν εὐτελεστέρας καὶ
εὐποριστοτέρας. Ἐν παντὶ μέντοι τὸ ἐπιμελὲς καὶ
τὸ εὐτράπεζον ἀναγκαῖον, μηδαμοῦ τοὺς ὅρους**

ἡμῶν τῆς χρείας ὑπερβαινόντων· ἀλλὰ τοῦτο ἔστω τῆς δεξιώσεως πέρας, τὸ παρὰ τῆς ἐκάστου χρείας τῶν ἐπιδημούντων ἐπιζητούμενον. Ὡς χρώμενοι γὰρ, φησὶ, τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχρώμενοι.

Παράχρησις δέ ἐστιν ἡ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν δαπάνη. Οὐκ ἔχομεν χρήματα; μὴδὲ ἔχοιμεν. Οὐ γέμουσιν ἡμῶν αἱ ἀποθήκαι; Ἐφήμερος γὰρ ἡμῖν ἡ τροφή διὰ χειρῶν ὁ βίος. Τί οὖν τὴν δεδομένην παρὰ Θεοῦ τροφήν τοῖς πεινώσιν εἰς ἡδονὰς τρυφώντων παραναλίσκομεν; ἀμφοτέρωθεν ἀμαρτάνοντες, καὶ τούτοις ἐπιτείνοντες τὰς ἐκ τῆς ἐνδείας θλίψεις, κακείνοις τὰς βλάβας τὰς ἐκ τοῦ κόρου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ.

Πῶς δεῖ περὶ τὰς καθέδρας καὶ τὰς κατακλίσεις ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀρίστων ἢ δείπνων ἔχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ πρόσταγμα ἐστὶ Κυρίου πανταχοῦ πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἐθίζοντος ἡμᾶς τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀρίστοις κατακλινομένους τὸν ἔσχατον τρόπον προκαταλαμβάνειν, ἀνάγκη τὸν πάντα κατ' ἐντολὴν ποιεῖν ἐσπουδακότα μὴδὲ τοῦτο παρορᾶν τὸ πρόσταγμα. Ἐὰν μὲν οὖν κοσμικοὶ τινες ἡμῖν συγκατακλίνωνται, ὑπόδειγμα αὐτοῖς πρὸς τὸ μὴ ὑπεραίρεσθαι, μὴδὲ τὸ φιλόπρωτον ἐπιζητεῖν, καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέρους γίνεσθαι ἡμᾶς προσήκει. Ὅπου δὲ πάντες κατὰ τὸν ἴσον σκοπὸν συνέρχονται, ὥστε ἐν παντὶ καιρῷ τὴν δοκιμὴν τῆς ταπεινοφροσύνης ἑαυτῶν διδόναι, τὸ μὲν προκαταλαμβάνειν τὸν ἔσχατον τρόπον κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἐκάστῳ ἐπιβάλλον· τό γε μὴν πάλιν φιλονεικῶς περὶ τοῦτον συνωθεῖσθαι ἀδόκιμον, ὡς ἀναιρετικὸν τῆς εὐταξίας καὶ θορύβου αἵτιον. Καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους δὲ ἀνεκδότως ἔχειν, καὶ ἡ περὶ τούτου μάχη, ὁμοίους ἡμᾶς ποιήσει τοῖς περὶ πρωτείων φιλονεικοῦσι. Διόπερ χρὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸ πρέπον ἡμῖν περιεσκεμμένως γνωρίζοντας καὶ σπουδάζοντας, ἐπιτρέπειν τῷ ὑποδεχομένῳ καὶ τὴν τῆς κατακλίσεως τάξιν, καθὰ καὶ ὁ Κύριος ὑπέθετο, τῷ οἰκοδεσπότῃ προσήκειν εἰπὼν τὴν περὶ τούτων δια-

ταγήν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀνεξόμεθα ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν ποιοῦντες· καὶ οὐ πρὸς ἔνδειξιν τῶν πολλῶν, οὔτε δημοκοπικῶς τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιτηδεύειν διὰ τῆς ἀνενδότου καὶ σφοδρᾶς ἀντιλογίας δείξομεν· μᾶλλον δὲ διὰ τῆς εὐπειθείας τὸ ταπεινὸν κατορθώσομεν. Πλείων γὰρ ἐκ τῆς ἀντιλογίας ἢ τῆς ὑπερηφανίας ἔμφασις, ἢ ἐκ τῆς πρωτοκλισίας, ὅταν ἐκ προστάγματος αὐτὴν καταδεχώμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ.

Τί τὸ πρέπον ἔνδυμα τῷ Χριστιανῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Προλαβὼν ὁ λόγος τὴν τε ταπεινοφροσύνην ἀναγκαίαν ἔδειξε, καὶ τὴν λιτότητα, καὶ τὸ ἐν πᾶσιν εὐτελές, καὶ ὀλιγοδάπανον, ὡς ὀλίγας ἐκ τῶν σωματικῶν χρειῶν τὰς ἀφορμὰς τῶν περισπασμῶν ἐγγίνεσθαι ἡμῖν. Ἐκείνοις οὖν τοῖς σκοποῖς ἔπεσθαι χρή καὶ τὸν περὶ ἐνδύματος λόγον. Εἰ γὰρ πάντων προσήκει ἡμᾶς σπουδάζειν ἐσχάτους εἶναι, καὶ ἐν τούτῳ, δηλονότι, τὸ ἔσχατον προτιμότερον. Ὡς περ γὰρ οἱ φιλόδοξοι καὶ ἐκ τῆς περιβολῆς τῶν ἐνδυμάτων τὴν δόξαν ἑαυτοῖς θηρῶνται, ἀποβλέπεσθαι καὶ ζηλοῦσθαι ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῆς ἐσθήτης φιλοτιμούμενοι· οὕτω, δηλονότι, τὸν εἰς ἔσχατον αὐτοῦ τὴν ζωὴν διὰ τῆς ταπεινώσεως καταβαλόντα αἰρεῖσθαι προσήκει καὶ ἐν τούτοις τὸ πάντων ἔσχατον. Ὡς περ γὰρ ἐν τῷ δημοσίῳ δείπνῳ ἐγκαλοῦνται Κορίνθιοι, ὡς τῇ ἑαυτῶν πολυτελείᾳ καταισχύνοντες τοὺς μὴ ἔχοντας· οὕτω, δηλονότι, καὶ ἐν τῇ κοινῇ καὶ προφανεῖ τῶν ἐνδυμάτων χρήσει ὁ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς σχηματισμὸς οἰονεῖ διὰ τῆς συγκρίσεως καταισχύνει τὸν πένητα. Τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος· *Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι*, ἐξεταζέτω ἕκαστος ἑαυτὸν, ἢ πρὸς τίνα ὁμοιώσεις ἀρμοδιωτέρα ἐστὶ Χριστιανοῖς, τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις οἰκοῦντας, καὶ τὰ μαλακὰ ἡμφιεσμένους, ἢ ἢ πρὸς τὸν ἄγγελον καὶ κήρυκα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας, οὐ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν

οὐκ ἐγήγερται. Ἰωάννην λέγω, τὸν τοῦ Ζαχαρίου, οὗ
τὸ ἔνδυμα ἦν ἐκ τριχῶν καμήλου. Καὶ οἱ πάλοι δὲ
ἅγιοι περιήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασι.
Τὸν δὲ σκοπὸν τῆς χρήσεως ὑπέβαλεν ὁ Ἀπό-
στολος, διὰ μιᾶς λέξεως εἰπὼν· Ἔχοντες διατροφὰς
καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθῆσόμεθα,
ὥς τῆς σκέπης ἡμῶν προσδεομένων μόνης· οὐκέτι
μέντοι καὶ τῆς ποικιλίας, καὶ τοῦ ἀπ' αὐτῆς καλλω-
πισμοῦ εἰς τὴν ἀπηγορευμένην περπερίαν ἐκπιπτόν-
των· ἵνα μή τι χεῖρον λέγω. Ταῦτα γὰρ ὕστερον
ἐπεισέχθη διὰ τῆς περιέργου ματαιοτεχνίας τῷ βίῳ.
Δήλη δὲ καὶ ἡ πρώτη τῶν σκεπασμάτων χρήσις, ἣν
αὐτὸς ὁ Θεὸς τοῖς ἐπιδεθεῖσιν ἔδωκεν. Ἐποίησε
γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ὁ Θεὸς χιτῶνας δερματίνους.
Πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀσχημόνων ἐπικάλυψιν ἐξήρκει
καὶ ἡ τοιαύτη τῶν χιτῶνων χρήσις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ
ἕτερος σκοπὸς συνεισέρχεται, ὁ τοῦ θάλπεσθαι
διὰ τῶν σκεπασμάτων, ἀνάγκη ἀμφοτέρων ἐστοχα-
σμένην εἶναι τὴν χρήσιν, τοῦ τε περιστέλλειν
ἡμῶν τὰ ἀσχήμονα, καὶ τοῦ ἀλεξήματα εἶναι πρὸς
τὴν τῶν ἀέρων βλάβην. Ἐπεὶ μέντοι καὶ ἐν αὐτοῖς·
τούτοις τὰ μὲν ἔστι πολύχρηστα, τὰ δὲ ἥττονα,
ἀκόλουθον προτιμᾶν ὅσα ἐπὶ πλείονας ἔλκεσθαι χρείας
δύναται, ὥστε μηδὲν τὸν τῆς ἀκτημοσύνης παρα-
βλάπτεσθαι λόγον· καὶ μὴ ἄλλα μὲν εἶναι τὰ πρὸς
ἐπίδειξιν ἡμῖν παρεσκευασμένα, ἄλλα δὲ πρὸς τὴν
κατ' οἶκον χρείαν· καὶ ταῦτα πάλιν ἕτερα μὲν τὰ
μεθήμερινά, ἕτερα δὲ τὰ ἐν τῇ νυκτὶ ἐπιβλή-
ματα· ἀλλὰ ἐπινοεῖν ἑνὸς τοιούτου τὴν κτῆσιν, ὃ
πρὸς πάντα ἡμῖν ἐξαρκεῖν δύναται, πρὸς τε τὴν εὐ-
σχήμονα μεθ' ἡμέραν περιβολὴν καὶ πρὸς τὴν ἀναγ-
καίαν ἐν τῇ νυκτί. Ἐκ δὲ τούτου συμβαίνει ἡμᾶς
καὶ τῷ σχήματι κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ οἰονεῖ χαρα-
κτῆρά τινα ἰδιάζοντα καὶ ἐκ τοῦ ἐνδύματος τῷ Χρι-
στιανῷ ἐπικεῖσθαι. Τὰ γὰρ πρὸς ἕνα σκοπὸν συν-
τείνοντα ὥς τὰ πολλὰ ταυτά ἐστὶν ἀλλήλοις.
Χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐσθῆτος ἰδίωμα προ-
κηρυττούσης ἕκαστον, καὶ προδιαμαρτυρομένης τὸ
ἐπάγγελμα τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς· ὥστε ἀκόλουθον
καὶ τὴν πρᾶξιν παρὰ τῶν συντυγχανόντων ἡμῖν
ἀπαιτεῖσθαι. Οὐ γὰρ ὁμοίως τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἄσχη-

μον ἐν τοῖς τυχοῦσι καὶ ἐν τοῖς μεγάλα ὑπισχνου-
μένοις διαφαίνεται. Δημότην μὲν γὰρ, ἢ τινὰ τῶν
τυχόντων διδόντα πληγὰς ἢ λαμβάνοντα δημοσίᾳ,
καὶ φωνὰς ἀπρεπεῖς ἀφιέντα, καὶ ἐν καπηλείοις
δαισιώμενον, καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτοις ἀσχη-
μονοῦντα, οὐκ ἂν τις ῥαδίως οὐδὲ παρατηρήσειεν,
ἀκόλουθα εἶναι τῇ ὅλῃ προαιρήσει τοῦ βίου καταδε-
χόμενος τὰ γινόμενα· τὸν δὲ ἐν ἐπαγγέλματι ἀκρι-
βείας, κἂν τὸ τυχὸν παρίδῃ τῶν καθηκόντων, πάντες
ἐπιτηροῦσι, καὶ ἀντ' ὀνειδούς αὐτῷ προφέρουσι,
ποιοῦντες τὸ εἰρημένον ὅτι, *Στραφέντες ῥήξουσιν*
ὑμᾶς. Ὡστε οἷονεὶ παιδαγωγία τίς ἐστὶ τοῖς ἀσθε-
νεστέροις, πρὸς τὸ καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν φάυ-
λων εἴργεσθαι, ἢ διὰ τοῦ σχήματος ἐπαγγελία.
Ὡς οὖν ἐστὶ τι στρατιώτου ἴδιον ἐν τῷ ἐνδύματι,
καὶ ἄλλο τοῦ συγκλητικοῦ, καὶ ἄλλο ἄλλου, ἀφ' ὧν
εἰκάζεται αὐτῶν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ἀξιώματα,
οὕτως εἶναί τινα καὶ Χριστιανοῦ ιδιότητα καὶ ἀπὸ
τῆς ἐσθῆτος εὐπρεπὲς καὶ ἀκόλουθον σώζουσιν
τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένην κοσμιότητα·
ποτὲ μὲν τὸν ἐπίσκοπον κόσμιον εἶναι διοριζομένου,
ποτὲ δὲ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ εἶναι
διατασσομένου, τοῦ κοσμίου δηλονότι κατὰ τὸν ἴδιον
τοῦ Χριστιανισμοῦ σκοπὸν νοουμένου. Ὁ αὐτὸς
δέ μοι λόγος καὶ περὶ ὑποδημάτων ἐστίν· ὥστε τὸ
ἀπερίεργον καὶ εὐποριστότερον, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν
τῆς χρείας ἀρκοῦν, τοῦτο αἶρετὸν εἶναι ἐν ἐκάστῳ
καιρῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ.

Περὶ τῆς ζώνης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν δὲ τῆς ζώνης χρεῖαν δηλοῦσιν ἀναγκαίαν οὖ-
σαν καὶ οἱ προλαβόντες ἅγιοι· Ἰωάννης μὲν δερμα-
τίνην ζώνην περισφίγγων ἑαυτοῦ τὴν ὀσφὺν, καὶ Ἡλίας
ἔτι πρότερον. Γέγραπται γὰρ, ὥσπερ ἰδίωμά τι τοῦ
ἀνδρὸς, τὸ, *Ἀνὴρ δασύς, καὶ ζώνη δερματίνη*
περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ. Καὶ Πέτρος δὲ ζώνην
κεχρημένος δείκνυται, ὥς δῆλον ἐκ τῶν τοῦ ἀγγέλου

ῥημάτων πρὸς αὐτὸν λέγοντος· *Ζῶσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐκ τῆς τοῦ Ἀγάβου προφητείας τῆς εἰς αὐτὸν φαίνεται κεχρημένος ζώνῃ. Τὸν γὰρ ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη οὕτως δήσουσι, φησὶν, ἐν Ἱεροσολύμοις.*
 Καὶ ὁ Ἰὼβ δὲ παρὰ τοῦ Κυρίου ζώσασθαι προτάσσεται. Ὡς γὰρ ἀνδρείας τινὸς, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἔργα ἐτοιμασίας σύμβολον, *Ζῶσαι, φησὶν, ὥσπερ ἄνθρωπος τὴν ὀσφύν σου.* Καὶ δῆλον, ὅτι πᾶσι τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου συνήθης ἦν ἡ τῆς ζώνης χρῆσις, οἷς ἀπηγόρευτο μὴ ἔχειν χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας. Ὡς τε καὶ μέλλοντα αὐτουργήσῃν ἀνάγκῃ εὐσταλῇ καὶ ἀνεμπόδιστον εἶναι πρὸς τὰς κινήσεις. Ὡστε καὶ ζώνης αὐτῷ χρεῖα, δι' ἧς προσταλήσεται τῷ σώματι ὁ χιτῶν· καὶ μᾶλλον γε αὐτὸν θάλψει περιπτυσσόμενος πανταχόθεν, καὶ τὸ ἀκώλυτον αὐτῷ πρὸς τὰς κινήσεις παρασκευάσει. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος, ὅτε εἰς τὴν διακονίαν τῶν μαθητῶν παρεσκευάζετο, λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν. Περὶ γε μὲν τοῦ πλήθους τῶν ἐνδυμάτων οὐδὲν δεόμεθα λέγειν, ἱκανῶς ἡμῖν ἐν τῷ περὶ ἀκτημοσύνης λόγῳ προεξητασμένου τούτου. Εἰ γὰρ ὁ ἔχων δύο χιτῶνας προστασσεται μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι, δηλονότι ἡ τῶν πλειόνων ἑαυτοῦ ἔνεκεν κτήσις ἀπηγορευμένη ἐστίν. Οἷς οὖν τὸ ἔχειν δύο χιτῶνας ἀπαγορεύεται, τούτοις περὶ τῆς χρήσεως τί προσήκει νομοθετεῖν·

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΔ.

Τούτων ἱκανῶς ἡμῖν παραδεδομένων, ἀκόλουθον ἂν εἴη μαθεῖν ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, *Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω, ἐκείνην λογιζόμεθα εὐσχήμονα εἶναι διαγωγὴν καὶ εὐτακτον ἐν τῇ συναφείᾳ τῶν πιστῶν, ἐν ἣ ὁ τῶν μελῶν τοῦ σώματος διασώζεται λόγος· ὥστε τὸν μὲν τινὰ ὀφθαλμοῦ ἐπέχειν δύναμιν τὸν ἐπιμέλειαν τὴν κοινὴν πεπιστευ-*

μένον ἔν τε τῇ δοκιμασίᾳ τῶν γεγενημένων καὶ ἐν τῇ προθεωρίᾳ καὶ διασκέψει τῶν γενησομένων τὸν δὲ ἀκοῆς ἢ χειρὸς ἔν τε τῇ ἀκροάσει καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐπιβαλλόντων, καὶ καθεξῆς ἕκαστον ἐκάστου. Εἰδέναι οὖν χρή, ὅτι, ὥσπερ ἐν τοῖς μέλεσιν οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν ἐκάστῳ μέλει τὸ τῶν ἐπιβαλλόντων ἀμελεῖν, ἢ τὸ μὴ κεχρῆσθαι τῷ ἐτέρῳ πρὸς ὃ γέγονεν ὑπὸ τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ #εἴτε γὰρ ἡ χεὶρ, ἢ ὁ ποῦς μὴ πείθοιτο τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἢ μὲν ὀλεθρίων ἐπὶ διαφθορᾷ τοῦ παντὸς ἐξ ἀνάγκης ἐφάπεται, ὁ δὲ προσκόψει, ἢ καὶ κατὰ κρημνοὺς ἐνεχθήσεται· εἴτε ὁ ὀφθαλμὸς καμμύσειεν, ὥστε μὴ βλέπειν, ἀνάγκη καὶ αὐτὸν συνδιαφθείρεσθαι τοῖς ἄλλοις μέλεσι πάσχουσι τὰ εἰρημένῃα· οὕτως οὐδὲ τῷ ἐφεστῶτι ἀκίνδυνος ἢ ἀμέλεια ὑπὲρ πάντων κρινομένῳ, οὔτε τῷ ὑπακούοντι τὸ δυσπειθὲς ἀβλαβὲς καὶ ἀζήμιον· περισσοτέρως δὲ ἐπικίνδυνον καὶ ἐτέρους σκανδαλίζοντι. Ἄλλ' ἕκαστος οὖν, ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ τῆς μὲν σπουδῆς τὸ ἄοκνον ἐπιδεικνύμενος, καὶ πληρῶν τὸ τοῦ Ἀποστόλου παράγγελμα λέγοντος· *Τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί*, τῆς προθυμίας ἔχει τὸν ἔπαινον· ἐπὶ δὲ τῇ ἀμελείᾳ τὰ ἐναντία, δηλονότι τὸν ταλανισμόν καὶ τὸ οὐαί. *Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶ, πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ.

Ὅτι φοβερὸν τὸ κρῖμα τῷ προεστῶτι μὴ ἐλέγχοντι τοὺς ἀμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διόπερ ὁ τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένος, ὡς ὀφείλων λόγον δοῦναι περὶ ἐκάστου, οὕτω διακείσθω· εἰδὼς, ὅτι, ἐὰν ἐμπέσῃ εἰς ἀμαρτίαν εἷς τῶν ἀδελφῶν, μὴ προειπόντος αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐμπεσὼν ἐπιμένῃ, μὴ διδαχθεὶς τὸν τρόπον τῆς διορθώσεως, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζηθήσεται, καθὼς γέγραπται· καὶ μάλιστα, ἐὰν μὴ δι' ἄγνοιαν παρίδῃ τι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, ἀλλὰ διὰ κολακείαν συμπεριφερόμενος τοῖς ἐκά-

στοι κακοῖς, τὴν ἀκρίβειαν τῆς πολιτείας ἐκλύσῃ· Οἱ γὰρ μακαρίζοντες ὑμᾶς, φησὶ, πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταρασσουσιν. Ὁ δὲ ταρασσῶν ὑμᾶς, βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅστις ἂν ᾖ. Διόπερ, ἵνα μὴ τοῦτο πάθωμεν, ἀκολουθητέον ἡμῖν τῷ ἀποστολικῷ κανόνι ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὁμιλίας. Οὕτε γὰρ ποτε, φησὶν, ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε· οὕτε ἐν προφάσει πλεονεξίας, Θεὸς μάρτυς· οὕτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὕτε ἀφ' ὑμῶν, οὕτε ἀπ' ἄλλων.

Ὁ τοίνυν τούτων τῶν παθῶν καθαρεύων, τάχ' ἂν τὴν ὁδηγίαν ἀπλανῇ, ἑαυτῷ τε ἔμμισθον καὶ τοῖς ἐπομένοις σωτήριον ἐκτελέσειεν. Ὁ γὰρ μὴ διὰ τινος τιμᾶς ἀνθρωπίνας μήτε τὸ ἀπρόσκρουστον τοῖς ἁμαρτάνουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡδὺς αὐτοῖς εἶναι καὶ κεχαρισμένος ἐπιτηδεύων, ὄντως ἐν ἀγάπῃ, μετὰ παρρησίας πρεσβεύσει τὸν λόγον ἀκαπηλεύτως καὶ εὐλικρινῶς, μὴ αἰρούμενος ἐν μηδενὶ δολοῦν τὴν ἀλήθειαν· ὥστε ἀρμόσαι αὐτῷ καὶ τὰ ἐξῆς εἰρημένα· Ἄλλ' ἐγενήθημεν ἥπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὥς, εἰάν τροφὸς θάλλῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὕτως ἰμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. Ὁ δὲ μὴ οὕτως ἔχων ὁδηγός ἐστι τυφλός, ἑαυτὸν τε κατακρημνίζων, καὶ τοὺς ἐπομένους συνεπαγόμενος. Ὅσον μὲν οὖν ἐστὶ κακὸν ἀντὶ ὁδηγίας πλάνης αἴτιον τῷ ἀδελφῷ γενέσθαι, συνορᾶν ἔξεστιν ἐκ τῶν εἰρημένων. Σημεῖον δὲ ἐστὶ τοῦτο τοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης ἀκατόρθωτον εἶναι· οὐδεὶς γὰρ πατήρ περιορᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταπίπτειν εἰς βόθυνον, ἢ ἐμπεσὼν ἐναφίησι τῷ πτώματι. Πόσον δὲ δεινότερον ψυχὴν εἰς βάθος κακῶν ἐμπίπτουσιν ἐναφεθῆναι τῇ ἀπωλείᾳ, τί δεῖ καὶ λέγειν; Ὑπεύθυνος οὖν ἐστὶ τῇ ἀδελφότητι ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ μεριμνᾶν τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐκάστου, ὥς λόγον ἀποδώσων· μεριμνᾶν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥς καὶ μέχρι θανάτου τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν κοινὸν πρὸς πάντας τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου λόγον, Ἰνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ

τῶν φίλων αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ
εἰπόντος· Ἰμειρόμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μετα-
δοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ,
ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ.

*Περὶ τοῦ πάντα καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας ἀνα-
τίθεσθαι τῷ προεστῶτι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑποτεταγμένων ἕκαστον, εἴ γε
μέλλοι ἀξιόλογον προκοπὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐν
ἔξει τῆς κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ ζωῆς γενέσθαι, μηδὲν μὲν ψυχῆς
κίνημα ἀπόκρυφον φυλάσσειν παρ' ἑαυτῷ, μηδένα
δὲ λόγον ἀβασανίστως προῖεσθαι, ἀλλ' ἀπογυμνοῦν
τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας τοῖς πεπιστευμένοις τῶν
ἀδελφῶν εὐσπλάγχνως καὶ συμπαθῶς ἐπιμελεῖσθαι
τῶν ἀσθενούντων. Οὕτω γὰρ τὸ μὲν ἐπαινετὸν βε-
βαιοῦται, τὸ δὲ ἀδόκιμον τῆς προσηκούσης θεραπείας
ἀξιωθήσεται· ἕκ τε τῆς τοιαύτης συνασκήσεως
διὰ τῆς κατὰ μικρὸν προσθήκης ἢ τελείωσις ἡμῖν
προσγενήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ.

*Ὅτι δεῖ καὶ τὸν προεστῶτα ὑπομιμνήσκεσθαι παρὰ
τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, εἴποτε
σφαλῇ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡσπερ δὲ ὁ προεστὼς ὑπεύθυνός ἐστιν ὁδηγεῖν
εἰς πάντα τὴν ἀδελφότητα, οὕτω πάλιν καὶ τοῖς
λοιποῖς ἐπιβάλλει, ἂν ποτε ὑποπτευθῇ τι περὶ τὸν
προεστῶτα πλημμέλημα, ὑπομιμνήσκειν αὐτόν.
Ὡστε δὲ μὴ λυθῆναι τὴν εὐταξίαν, τοῖς προέχουσι
τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὴν σύνεσιν ἐπιτρέπειν χρῆ τὴν
ὑπόμνησιν. Ἐὰν μὲν οὖν ἡ τι διορθώσεως ἄξιον,
τόν τε ἀδελφὸν ὠφελήσαμεν, καὶ ἑαυτοὺς δι'
ἐκείνου, τὸν οἶονεὶ κανόνα τοῦ ἡμετέρου βίου ὄντα,

καὶ τῇ ἑαυτοῦ ὀρθότητι τὸ ἐνδιάστροφον ἡμῶν δι-
ελέγχειν ὀφείλοντα πρὸς τὸ εὐθὺ καταρτίσαντες·
ἐὰν δὲ μάτην τινὲς ἐπ' αὐτῷ ταραχθῶσι πληροφορη-
θέντες διὰ τῆς φανερώσεως τῶν οὐ μετ' ἀληθείας
ὑποπτευθέντων, τῆς ἐπ' αὐτῷ διακρίσεως ἀπαλλά-
σσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ.

*Πῶς χρή διακεῖσθαι τοὺς πάντας περὶ τὸν
ἀπειθῆ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῷ μέντοι ὀκνηρῶς διακειμένῳ πρὸς τὴν ὑπακοὴν
τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου πρῶτον μὲν συμπάσχειν
πάντας χρή ὡς νενοσηκότι μέλει, καὶ ταῖς ἰδίαις
παραινέσεσι τὸν προεστῶτα πειρᾶσθαι αὐτοῦ τὴν
ἀρρώστίαν ἐπανορθοῦσθαι· ἐπιμένοντα δὲ τῇ ἀπει-
θείᾳ καὶ τὴν διόρθωσιν μὴ δεχόμενον ἐμβριθέστερον
ελέγχειν ἐπὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος, καὶ μετὰ πά-
σης παρακλήσεως προσάγειν αὐτῷ τὰς ἰατρείας·
μὴ ἐντρεπόμενον δὲ μετὰ πολλὴν νουθεσίαν, μηδὲ
ἰώμενον ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἔργοις, ὡς αὐτὸν ἑαυτοῦ
λυμεῶνα ὄντα, κατὰ τὴν παροιμίαν, μετὰ πολ-
λῶν μὲν δακρύων καὶ θρήνων, ὅμως δ' οὖν ὡς δι-
εφθαρμένον μέλος καὶ παντελῶς ἄχρηστον, κατὰ
τὴν τῶν ἰατρῶν μίμησιν, τοῦ κοινοῦ σώματος ἀπο-
κόπτειν. Καὶ γὰρ κἀκεῖνοι, ὅπερ ἂν εὕρωσι τῶν
μελῶν ἀνιάτῳ πάθει προειλημμένον, ὡς μὴ ἐπὶ
πολὺ χυθῆναι τὴν βλάβην κατὰ τὸ συνεχὲς τὰ πα-
ρακείμενα διαφθείρουσαν, τομαῖς καὶ καύσεσιν
ἐξαιρεῖν εἰώθασιν. Ὅπερ καὶ ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἐχθραι-
νόντων ἢ ἐμποδιζόντων ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου ἐξ
ἀνάγκης ἐστὶ ποιεῖν, κατὰ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ τοῦ
Κυρίου εἰπόντος· Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς
σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σου.
Ἡ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων φιλανθρωπία παραπλησία
ἐστὶ τῇ ἀπαιδεύτῳ χρηστότητι τοῦ Ἥλει, ἥπερ ἐπὶ
τῶν υἱῶν παρὰ τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ χρησάμενος
ελέγχεται. Προδοσία οὖν ἐστὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπι-
βουλὴ τοῦ κοινοῦ, καὶ ἐθισμὸς πρὸς ἀδιαφορίαν κα-

κῶν, ἢ πρὸς τοὺς πονηρευομένους ἐσχηματισμένη
χρηστότης, μηκέτι μὲν γινομένου τοῦ γεγραμμένου·
Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ
ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας;
συμβαίνοντος δὲ ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἐπιφερομένου, ὅτι
Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. Τοὺς δὲ
ἀμαρτάνοντας, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐνώπιον πάν-
των ἔλεγε· καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς ἐπάγει, λέγων·
Ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν.

Ὅλως δὲ ὁ μὴ καταδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ
προεστῶτος θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ ἀσύμ-
φωνός ἐστι καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ. Εἰ γὰρ ὑποταγῆναι
οὐ καταδέχεται, καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα ἐκδικεῖ, τί
καὶ ἐστὶ μετ' αὐτοῦ; τί καὶ προστάτην αὐτὸν τῆς
ἑαυτοῦ ζωῆς ἐπιγράφεται; Καταδεξάμενος δὲ
ἅπαξ ἐγκαταλεγῆναι τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος,
ἐὰν κριθῇ σκευὸς γενέσθαι ὑπουργικόν, κἂν
ὑπὲρ δύναμιν τὸ ἐπίταγμα εἶναι δοκῇ, ἐπιρρίψας τὸ
κρῖμα τῷ παρὰ δύναμιν ἐπιτάσσοντι, τὸ εὐπει-
θές καὶ ὑπήκοον ἄχρι θανάτου ἐπιδεικνύσθω, μεμνη-
μένος τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐγένετο Ὑπήκοος μέχρι
θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Τὸ δὲ ἀφηνιάζειν,
καὶ ἀντιλέγειν, πολλῶν κακῶν ἀπόδειξιν ἔχει, πί-
στεως νόσον, ἐλπίδος ἐνδοιασμόν, ὄγκον τε καὶ
ὑπερηφανίαν ἥθους. Οὔτε γὰρ ἀπειθεῖ τις μὴ πρό-
τερον καταγνοὺς τοῦ συμβουλευσαντος, οὔτε μὴν ὁ
πιστεῶν ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Θεοῦ, καὶ βεβαίαν
ἔχων ἐπ' αὐταῖς τὴν ἐλπίδα, κἂν ἐπίπονα ἦ τὰ προς-
τεταγμένα, ἀποκνήσει ποτὲ πρὸς αὐτά· εἰδὼς,
Ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν
μέλλουσιν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι. Καὶ ὁ πεπεισμέ-
νος, ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται, πλείονα
προθυμίαν ἐπιδείκνυται τῆς τοῦ ἐπιτάξαντος προσδο-
κίας, εἰδὼς ὅτι, Τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως
καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος
δόξης κατεργάζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ.

*Περὶ τοῦ μετὰ ἐπάρσεως ἢ γογγυσμοῦ ἐργαζο-
μένου.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ μέντοι γογγύσαντος ἢ ἐπὶ ἐπάρσει ἐφευ-
ρεθέντος δεῖ τὴν ἐργασίαν μὴ καταμίγνυσθαι τῇ παρὰ
τῶν ταπεινῶν τῇ καρδίᾳ καὶ συντετριμμένων τῷ
πνεύματι γινομένη ἐργασία, καὶ ὅλως μὴ ἀναλίσκε-
σθαι παρὰ τοῖς εὐλαβέσι. Διότι τὸ ὑψηλὸν ἐν
ἀνθρώποις βδέλυγμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.
Καὶ ἄλλο παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου, λέγον-
τος· *Μηδὲ γογγύετε, καθάπερ τινὲς αὐτῶν ἐγόγ-
γυσαν, καὶ ἀπώλonton ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ· καὶ
τὸ, Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης.* Ἀπρόσδεκτον
οὖν τὸ τῶν τοιούτων ἔργον, ὡς θυσία ἐπίμωμος·
ὅπερ ἐγκαταμιγῆναι τῇ τῶν λοιπῶν ἐργασία οὐκ
εὐαγές. Εἰ γὰρ οἱ πῦρ ἀλλότριον προσάγοντες τῷ
θυσιαστηρίῳ τοσαύτης ὀργῆς ἐπειράθησαν, πῶς οὐκ
ἐπικίνδυνον ἀπὸ ἐχθρᾶς τῷ Θεῷ διαθέσεως ἔργον εἰς
τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐντολῶν παραδέχεσθαι; *Τίς γὰρ
μετοχή, φησὶ, δικαιοσύνη καὶ ἀνομία; ἢ τίς
μερίς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; Διόπερ φησὶν· Ὁ
ἄνομος, ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ ἀποκτείνων
κύναν· καὶ ὁ προσφέρων σεμίδαλιν, ὡς αἶμα
ῥεῖον.* Ὅθεν ἀναγκαίως τὰ τοῦ ὀκνηροῦ καὶ ἀντι-
λόγου ἔργα ἀλλοτριωτέον τῆς ἀδελφότητος. Καὶ
τούτου τοῦ μέρους ἀκριβῶς ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τοὺς
προεστῶτας, ἵνα μήτε αὐτοὶ παραφθείρωσι τὸ δόγμα
τοῦ εἰπόντος· *Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός
μοι ἐλειτουργεῖ· οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας
μου, ποιῶν ὑπερηφανίαν· μήτε τὸν τῇ ἐντολῇ τὴν
ἁμαρτίαν ἐπιμιγνύντα, καὶ μολύνοντα τὴν ἐργασίαν
ῥαθυμίας τοῦ κόπου, ἢ ἐπάρσει τοῦ πλεονεκτήματος,
οἰκοδομῶσιν ἐπιμένειν τῇ διαστροφῇ δι' ᾧ αὐτοὶ
προσδέχονται, οὐκ ἐὼντες αὐτὸν εἰς συναίσθησιν
τῶν οἰκείων κακῶν ἐφικνεῖσθαι. Χρὴ οὖν καὶ τὸν
προεστῶτα πεπεῖσθαι, ὅτι τὸ μὴ κατὰ λόγον προ-
στῆναι τοῦ ἀδελφοῦ βαρεῖαν αὐτῷ καὶ ἀπαραίτητον
τὴν ὀργὴν ἐπάγει· τὸ γὰρ αἶμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν
αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὼς γέγραπται· καὶ
τὸν ὑπήκοον οὕτω παρεσκευάσθαι, ὡς πρὸς μηδὲν
ἐπίταγμα, μηδὲ τὸ χαλεπώτατον, ἀποκνεῖν, πε-
πεισμένον, ὅτι ὁ μισθὸς πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὸν*

μὲν οὖν ὑπακούοντα εὐφραίνεται ἡ ἐλπίς τῆς δόξης,
ἵνα ἐν πάσῃ χαρᾷ καὶ ὑπομονῇ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου
γένηται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α.

*Ποταπῇ διαθέσει χρὴ τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι
τοὺς προεστῶτας.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν δὲ προεστῶτα μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα
μὴ καὶ αὐτὸς ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινο-
φροσύνης, ἢ καὶ τυφωθείς εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ τοῦ
διαβόλου· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπείσθω, ὅτι ἡ τῶν
πλειόνων ἐπιμέλεια πλειόνων ἐστὶν ὑπηρεσία. Ὡς
οὖν ὁ πολλοῖς ὑπηρετῶν τετραυματισμένοις, καὶ
ἀποξύων μὲν τοὺς ἰχῶρας ἐνὸς ἐκάστου τραύματος,
προσάγων δὲ τὰ βοηθήματα κατὰ τὴν ιδιότητα
τῆς ὑποκειμένης κακώσεως, οὐχὶ ἐπάρσεως ἀφορμὴν
τὴν ὑπηρεσίαν λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ταπεινώσεως,
ἀγωνίας τε καὶ ἀγῶνος· οὕτω καὶ πολλῶ πλέον
ὁ τὰ ἀσθενήματα ἰᾶσθαι τῆς ἀδελφότητος πιστευ-
θεὶς, ὥς πάντων ὑπηρετής, καὶ ὑπὲρ πάντων λό-
γον δώσων, διανοεῖσθαι καὶ ἀγωνιᾶν ὀφείλει.
Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ κατορθωθήσεται αὐτῷ ὁ σκο-
πὸς, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· *Εἴ τις θέλει ἐν ὑμῖν
εἶναι πρῶτος, ἔστω ἀπάντων ἔσχατος, καὶ πάν-
των διάκονος.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΑ.

*Ὅτι δεῖ καταδέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ προεστῶ-
τος ὑπηρεσίαν.*

Χρὴ μέντοι καὶ τὴν σωματικὴν ὑπηρεσίαν παρὰ
τῶν προέχειν δοκούντων ἐν τῇ ἀδελφότητι προσαγο-
μένην τοὺς πολλοὺς καταδέχεσθαι. Ὁ γὰρ τῆς τα-
πεινοφροσύνης λόγος καὶ τῷ μείζονι τὸ ὑπηρετεῖν
ὑποβάλλει, καὶ τῷ ἐλάττονι τὸ ὑπηρετεῖσθαι οὐκ
ἀφαρμόζον δείκνυσι. Τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τοῦ Κυρίου
πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ὀδηγεῖ, τοῦ μὲν νίψαι τοὺς πό-
δας τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν μὴ ἀπαξιώσαντος, τῶν

δὲ πρὸς τοῦτο μὴ τολμησάντων ἐνστήναι. Ἀλλὰ καὶ ὁ διὰ πολλὴν εὐλάβειαν τὰ πρῶτα μὴ καταδεξάμενος Πέτρος εὐθέως ἑαυτὸν πρὸς τὴν ὑπακοὴν μετέβαλε, τὸν ἐκ τῆς ἀπειθείας κίνδυνον διδαχθεὶς. Οὐκ ἔστιν οὖν φόβος τῷ ὑπηκόῳ, μὴ λυθῇ αὐτῷ τῆς ταπεινοφροσύνης σκοπὸς, ὑπηρετουμένῳ ποτὲ παρὰ τοῦ μείζονος. Διδασκαλίας γὰρ αὐτῷ ἔνεκεν, καὶ ὑποδείγματος ἐνεργοῦς μᾶλλον, ἢ καὶ χρείας πολλάκις ἀναγκαίας ἢ ὑπηρεσία προσάγεται. Ἐν οὖν τῇ ὑπακοῇ καὶ τῇ μιμήσει τὸ ταπεινὸν ἐπιδεικνύσθω. Καὶ μὴ ἀντιδιατιθέμενος, σχήματι ταπεινοφροσύνης, ὑπερηφανίας ἔργον καὶ ἀλαζονείας ποιῇ. Ἡ γὰρ ἀντιλογία τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ τὸ ἀνυπότακτον δείκνυσι. Φυσιώσεως οὖν μᾶλλον καὶ καταφρονήσεως ἀπόδειξιν ἔχει, ἀλλ' οὐχὶ ταπεινότητος καὶ τῆς ἐν πᾶσιν ὑπακοῆς. Διόπερ ἀναγκαῖον πείθεσθαι τῷ εἰπόντι· *Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΒ.

Πῶς δεῖ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους διακεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Χρὴ μέντοι τοὺς ἅπαξ παραδεχθέντας εἰς τὴν ἀδελφότητα μὴ ἐπιτρέπεσθαι παρὰ τοῦ προεστῶτος πρὸς μηδὲν ἀπομετεωρίζεσθαι· μηδὲ προφάσει οἰκείων ἐπισκέψεως ἀναχωρεῖν τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀμάρτυρον ζωὴν διάγειν, μήτε φροντίδας συγχωρεῖσθαι ἔχειν ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα. Ὅλως μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζει ὁ λόγος τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν ἐν ἀδελφότητι λέγεσθαι· Ἦν γὰρ, φησὶ, πάντων τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Οἱ οὖν κατὰ σάρκα τινὸς γονεῖς, ἢ ἀδελφοὶ, εἰ μὲν κατὰ Θεὸν ζῶσιν, ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι ὡς κοινοὶ πατέρες ἢ οἰκείοι θεραπευέσθωσαν. Ὅστις γὰρ ἂν ποιῇ, φησὶν ὁ Κύριος, τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί.

Καὶ τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν διαφέρειν δοκιμάζομεν
τῷ προεστῶτι τῆς ἀδελφότητος. Εἰ δὲ ἐμπεπλεγμέ-
νοι εἰσὶ τῷ κοινῷ βίῳ, οὐδεὶς ἡμῖν κοινὸς πρὸς αὐ-
τοὺς λόγος, τοῖς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυ-
ρίῳ ἀπερισπάστως κατορθοῦν ἐσπουδακόσι. Πρὸς
γὰρ τῷ ἐκείνοις μηδὲν παρέχειν ὄφελος, ἔτι καὶ τὴν
ἑαυτῶν ζωὴν θορύβων καὶ ταραχῆς πληροῦμεν,
καὶ ἁμαρτιῶν ἀφορμὰς ἐπισπώμεθα. Ἀλλὰ οὐδὲ
ἐρχομένους εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ποτὲ οἰκείων,
τοὺς καταφρονοῦντας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ
ἔργον τῆς εὐσεβείας ἐξουθενοῦντας, ἀκόλουθον παρα-
δέχεσθαι, ὥς οὐκ ἀγαπῶντας τὸν Κύριον τὸν εἰπόντα·
*Ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ Τίς
δὲ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; ἢ τίς μερὶς
πιστῶ μετὰ ἀπίστου;*

Καὶ ὅτι μάλιστα δεῖ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν
περιαιρεῖν τῶν ἔτι ἐν γυμνασίᾳ τῶν κατορθωμάτων
τάς πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ἀφορμὰς, ὧν μεγίστη ἐστὶν
ἡ μνήμη τοῦ προτέρου βίου, μήποτε πάθωσι τὸ
εἰρημένον ὅτι, Ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς
Αἴγυπτον· ὅπερ ἐν τῇ συνεχεῖ ὁμιλίᾳ τῶν κατὰ
σάρκα οἰκείων ὥς τὰ πολλὰ γίνεται. Καθόλου δὲ
οὔτε οἰκείον οὔτε ξένον ἐπιτρέπειν χρῆ λόγους τινὰς
προσάγειν τοῖς ἀδελφοῖς, ἐὰν μὴ πεισθῶμεν
περὶ αὐτῶν, ὅτι πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν
τῶν ψυχῶν ποιοῦνται τὰς διαλέξεις. Εἰ δὲ χρεῖα
γένοιτο λόγου πρὸς τοὺς ἅπαξ συνεμπεσόντας, παρὰ
τῶν πεπιστευμένων τὸ τοῦ λόγου χάρισμα γινέσθω,
ὥς ἐχόντων δύναμιν μετ' ἐπιστήμης εἰπεῖν καὶ
ἀκοῦσαι πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως· σαφῶς τοῦ
Ἀποστόλου διδάσκοντος μὴ πᾶσι παρεῖναι τὴν τοῦ
λόγου δύναμιν, ἀλλ' ὀλίγοις ὑπάρχειν τὸ χάρισμα,
δι' ὧν φησιν· *Ὡ, μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδο-
ται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως· καὶ
ἀλλαχοῦ· Ἵνα δυνατὸς ᾖ παρακαλεῖν ἐν τῇ
ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας
ἐλέγχειν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΓ.

Τίς ὁ τρόπος τῆς πρὸς τὰς ἀδελφὰς συντυχίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ ἅπαξ γάμον ἀπαρνησάμενος ἀπαρνήσεται, δηλονότι, πολὺ πρότερον τὰς μερίμνας, ἅς φησιν ὁ Ἀπόστολος μεριμνᾶν τὸν γεγαμηκότα, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ καθαρίσει ἑαυτὸν παντάπασι πάσης μερίμνης τῆς πρὸς ἀρέσκειαν γυναικὸς γινομένης, φοβούμενος τὸ κρῖμα τοῦ εἰπόντος ὅτι, Ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅστᾳ ἀνθρωπαρέσκων. Ὡστε πρὸς ἀρέσκειαν μὲν οὐδὲ ἀνδρὶ συντυχεῖν ἀνέξεται· ἔνεκεν δὲ τῆς κατ' ἐντολὴν Θεοῦ ὀφειλομένης ἐκαστῷ παρὰ τοῦ πλησίον σπουδῆς τῆς χρείας ἀπαιτούσης ἐπὶ τὴν συντυχίαν ἐλεύσεται. Οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς βουλομένοις ἀπλῶς ἐφίεσθαι χρὴ τὴν συντυχίαν, οὐδὲ καιρὸς πρὸς ταύτην, οὐδὲ τόπος πᾶς ἐπιτήδειος. Ἀλλ' εἴ γε μέλλοιμεν κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἑλλήσι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, πάντα δὲ εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν, καὶ πάντα πρὸς οἰκοδομὴν ποιεῖν, ἀνάγκη καὶ πρόσωπον, καὶ καιρὸν, καὶ χρείαν, καὶ τόπον κατ' ἐκλογὴν ἀφωρίσθαι πρεπόντως· δι' ὧν ἀπάντων ὑπονοίας μὲν πονηρᾶς καὶ σκιὰ πᾶσα ἐξελαθήσεται, σεμνότητος δὲ καὶ σωφροσύνης ἀπόδειξις ἐν παντὶ τρόπῳ ἐπιφανήσεται τοῖς δοκιμασθεῖσιν ὁρᾶν ἀλλήλους, καὶ βουλευέσθαι περὶ τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ κατὰ τὴν σωματικὴν χρείαν καὶ τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν. Ἔστωσαν δὲ μὴ ἐλάττους τῶν δύο ἐξ ἑκατέρου μέρους· τὸ γὰρ ἐν πρόσωπον εὐεπηρέαστον εἰς ὑποψίαν, ἵνα μὴ πλέον τι λέγω καὶ ἀσθενέστερον πρὸς τὴν τῶν λεγομένων βεβαίωσιν, σαφῶς τῆς Γραφῆς διαγορευούσης ἐπὶ δύο καὶ τριῶν ἴστασθαι πᾶν ῥῆμα· μήτε τῶν τριῶν πλείους, ὥστε μὴ τὴν σπουδὴν τῆς φιλεργίας τῆς διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γινομένης ἐμποδίζεσθαι.

Εἰ δέ τινες τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι χρεία γένοιτο εἰπεῖν ἢ καὶ ἀκοῦσαί τι ἰδίᾳ τινὶ διαφέρον, μὴ αὐτοὶ ἐκεῖνοι εἰς ὁμιλίαν ἐρχέσθωσαν ἀλλήλοις· οἱ δὲ ἐπιλεγέντες πρεσβύτεροι ταῖς ἐπιλεγείσαις πρεσβυτέραις τὰ παρ' αὐτῶν διακονεῖτω-

σαν, καὶ οὕτω διὰ τῆς τούτων μεσιτείας ἢ τοῦ λό-
γου χρεία πληρούσθω. Ἡ δὲ αὕτη εὐταξία οὐ
μόνον ἐν γυναιξὶ πρὸς ἄνδρας, ἢ ἀνδράσι πρὸς γυ-
ναῖκας, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὁμογενέσι πρὸς τοὺς ὁμο-
γενεῖς φυλασσέσθω. Οὗτοι μὲν οὖν ἔστωσαν μετὰ
τῆς ἄλλης ἐν πᾶσιν εὐλαβείας τε καὶ σεμνότητος,
καὶ συνετοὶ πρὸς τε ἐπερώτησιν καὶ ἀπόκρισιν,
πιστοὶ τε καὶ φρόνιμοι πρὸς τὴν τῶν λεγομένων
οἰκονομίαν, καὶ πληροῦντες τό· *Οἰκονομήσει*
τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, ὥστε καὶ τοῖς ἐμ-
πιστεῦουσιν αὐτοῖς ὁμοῦ τὴν τε χρείαν πληροῦσθαι,
καὶ τὴν πληροφορίαν ὑπάρχειν περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς κι-
νουμένων. Ὑπηρετεῖτωσαν δὲ καὶ ταῖς τοῦ σώματος
χρεῖαις ἄλλοι τινές, καὶ αὐτοὶ μετὰ δοκιμασίας,
τὴν τε ἡλικίαν προήκοντες καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ
ῥῆθος σεμνοὶ, πρὸς τὸ μὴ πληξαί τινος συνειδὸς εἰς
ὑποψίαν κακὴν. *Ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρί-
νεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ.

*Ποταποὺς χρή εἶναι τοὺς τὰ πρὸς τὴν χρείαν
οἰκονομοῦντας ἐν τῇ ἀδελφότητι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τῶν ἔσω δὲ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπινεμόν-
των ἐν ἐκάστῳ τάγματι πάντως ἔσονται τινες οἱ
δυνάμενοι μιμεῖσθαι τοὺς ἐν ταῖς Πράξεσι ποιοῦντας
τὸ εἰρημένον ὅτι, *Διεδίδοτο ἐκάστῳ καθότι ἂν τις*
χρείαν εἶχε· πρόνοιαν ποιούμενοι πολλὴν τοῦ τε
εὐσπλάγχχνου καὶ μακροθύμου πρὸς πάντας, καὶ τοῦ
μήτε ὑποψίαν δοῦναί τινι προσπαθείας, ἢ προσκλί-
σεως πρὸς τινας, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀπο-
στόλου εἰπόντος· *Μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν,*
ἢ πάλιν φιλονεικίας ἣν ὡς ἀνοίκειον Χριστιανοῖς
ὁ αὐτὸς ἀποπέμπεται εἰπών· *Εἴ τις δοκεῖ φιλόνει-*
κος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν,
οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ· ὡς διὰ τούτων τῶν
μὲν ὑφαιρεῖσθαι τὴν χρείαν, πρὸς οὓς ἂν φιλονείκως
ἔχωσι, τῶν δὲ ὑπερβαλεῖν, οἷς ἂν προσκεκλιμέ-
νοι τυγχάνωσιν. Ἔστι δὲ τὸ μὲν μισαδελφίας, τὸ δὲ

προσπαθείας, τῆς μάλιστα διαβεβλημένης, ἐξ ᾧν ἡ μὲν ἐξ ἀγάπης σύμπνοια τῆς ἀδελφότητος διασπᾶται, ὑποψία δὲ πονηραὶ, καὶ ζῆλοι, καὶ ἔριδες, καὶ ὅκνοι πρὸς τὰς ἐργασίας ἀντισταίχονται.

Προσπαθείας μὲν οὖν καὶ φιλονεικίας διὰ τε τὰ εἰρημένα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐπισυμβαίνοντα καθαρεύειν εἰς ἄκρον ἀναγκαῖον τοὺς τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἐπινέμοντας τῇ ἀδελφότητι. Διάθεσίν γε μὴν τοιαύτην ἑαυτοῖς συνειδέναι ὀφείλουσι, καὶ σπουδὴν τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι αὐτοὶ τε καὶ οἱ τὴν ἄλλην ἐργασίαν πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίαν ἐκτελοῦντες, ὥς οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἐξυπηρετούμενοι, τῷ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα εἰς ἑαυτὸν λογιζομένῳ τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ τιμὴν τε καὶ σπουδὴν, καὶ βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν ὑπὲρ τούτων ἐπαγγελλομένῳ. Δεῦτε γὰρ, φησὶν, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ὅτι ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τῆς ἀμελείας γνωρίζειν τὸν κίνδυνον, μεμνημένους τοῦ εἰπόντος· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς. Ὅτι οὐ μόνον τῆς βασιλείας ἐκβάλλονται, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Κυρίου φρικώδη καὶ φοβεράν ἐκείνην ἐκδέχονται κατὰ τῶν τοιούτων ἀπόφασιν· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Εἰ δὲ οἱ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν προσάγοντες τοσοῦτον μὲν τῆς σπουδῆς τὸ κέρδος εὐρίσκουσι, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀμελείας τὸ κρῖμα ἐκδέχονται· πόσου ἀγῶνος χρεῖα τοῖς ὑποδεχομένοις τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἀξίους ἑαυτοὺς ἀποδεῖξαι τῆς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου προσηγορίας; διὰ τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, εἰπόντος· Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

Ἐπεὶ ὁ γε μὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ παντὸς τοῦ βίου σκοπὸν προθέμενος, ὥστε καὶ ἐν ὑγείᾳ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης διὰ τῆς σπουδῆς τῶν

τοῦ Κυρίου ἔργων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἐν ἀρρώστια
πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς ἐπι-
δείκνυσθαι, κίνδυνον ἔχει· πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον,
ὅτι τοῦ Κυρίου ἀπηλλοτριῶται, καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν
αὐτοῦ μερίδος, διὰ τὸ μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
ἑαυτὸν ἀποσχίσας· δεύτερον δὲ, ὅτι ἀναξίως μετέχειν
τολμᾷ τῶν τοῖς ἀξίοις ἡτοιμασμένων. Διόπερ ἀναγ-
καῖον καὶ ἐν τούτῳ μεμνήσθαι τοῦ Ἀποστόλου εἰπόν-
τος· *Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς
κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δέξασθαι ὑμᾶς· καὶ τοὺς
εἰς τόπον ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου κληθέντας μὴ καθ-
υβρίσαι τὴν τοιαύτην τοῦ Θεοῦ χάριν, μηδὲ προδοῦναι
τὸ τοσοῦτον ἀξίωμα διὰ τῆς ἀμελείας τῶν τοῦ Θεοῦ
θελημάτων, ὑπακούσαι δὲ μᾶλλον τῷ αὐτῷ Ἀπο-
στόλῳ λέγοντι· Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν
Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλή-
θητε.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΕ.

*Εἰ χρὴ ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ πλείονας ἀδελφότητας
συγκροτεῖσθαι.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ὑπόδειγμα τῶν μελῶν ἐπὶ πολλὰ ἀγομένων
χρησίμως ἡμῖν διαθροῖ τὸ προκείμενον. Ἐπεὶ οὖν
ἔδειξεν ὁ λόγος, ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι καλῶς καὶ
κατὰ λόγον πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν συνηρμόσθαι χρεῖα
ὀφθαλμῶν, καὶ γλώσσης, καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσα ἀναγ-
καῖα καὶ κυριώτατα, χαλεπὸν δὲ καὶ δυσεύρετον ψυχὴ
δυναμένη εἶναι ὀφθαλμὸς πλειόνων. Εἰ γὰρ καὶ
προορατικὸν, καὶ ἐν λόγῳ τὸ αὐτάρκες ἔχοντα, καὶ
νηφαλέον, καὶ εὐσπλαγχνον, καὶ ἐν τελείᾳ καρδίᾳ
ἐκζητοῦντα τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, τὸν προεστῶτα
τῆς ἀδελφότητος ἐπιζητεῖ ἡ ἀκρίβεια, πῶς δυνατόν
ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ τοιούτων πλειόνων ἐπιτυχεῖν; Εἰ
δὲ καὶ συμβαίη ποτὲ εὑρεθῆναι δύο ἢ τρεῖς, ὅπερ οὐκ
εὐκόλον οὐδὲ ἔγνωμέν ποτε· πολλῷ βέλτιον κοινω-
νεῖν ἀλλήλοις τοῦ φροντίσματος τούτους καὶ ἐπικου-
φίζειν τὸν πόνον· ὥς ἐν τῇ τοῦ ἄλλου ἀποδημίᾳ, ἢ
ἀσχολίᾳ, ἢ ἐν ἄλλαις τισὶ περιστάσεσι, καθῶς

χωρίζεσθαι συμβαίνει τῆς ἀδελφότητος τὸν ἕνα τὸν προεστῶτα, εἶναι τὸν ἕτερον εἰς παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεως· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἀπιέναι εἰς ἄλλην ἀδελφότητα δεομένην τοῦ ὁδηγήσοντος. Πολλὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων πεῖρα εἰς τὸν προκείμενον σκοπὸν ὠφελεῖν ἡμᾶς δύναται. Ὡς οὖν καὶ οἱ τῶν κοινῶν τεχνῶν ἔμπειροι ζηλοτύπως ἔχουσι πρὸς τοὺς ἀντιτέχνους, αὐτοῦ τοῦ πράγματος, κατὰ τὸ λανθάνον, τὰς φιλονεικίας ἐμποιεῖν πεφυκότος· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης ζωῆς, ὡς τὰ πολλὰ, συμβαίνει γίνεσθαι. Ἀρχόμενοι γὰρ ἀπὸ τοῦ διαμιλλᾶσθαι εἰς τὸ καλὸν καὶ σπουδάζειν ἀλλήλους ὑπερβαλέσθαι, ἢ ἐν ταῖς ξενοδοχίαις, ἢ ἐν τῇ αὐξήσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνασκουμένων, ἢ ἐν ἄλλοις τισὶ τοιούτοις ἔργοις, προιόντες εἰς ἐριθείας ἐκπίπτουσιν. Εἴτα τοῖς μὲν ἐπιδημοῦσι τῶν ἀδελφῶν πολλὴν ἀμφιβολίαν συμβαίνειν γίνεσθαι καὶ δυσκολίαν ἀντὶ ἀναπαύσεως, μεριζομένοις τὸν λογισμὸν, πρὸς τίνας χρὴ καταχθῆναι· ἢ τε γὰρ προτίμησις λυπηρὰ, καὶ τὸ ἀμφοτέρους πληροφορῆσαι ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπιγόμενοι τυγχάνωσι· τοῖς δὲ ἐξ ἀρχῆς προσιοῦσιν εἰς τὸ συζῆν πολλὴν ἀδημονίαν παρέξουσιν, τίνας δεῖ προεστῶτας τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐλέσθαι, καὶ πάντως ἐκ τοῦ τινος αἰρεῖσθαι, τοὺς λοιποὺς ἀποδοκιμάζειν

Εὐθὺς οὖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς ἔπαρσιν συμβαίνει βλάπτεσθαι, οὐχὶ τυποῦντας ἑαυτοὺς εἰς μάθησιν, ἀλλ' ἐθιζομένους κριτὰς καὶ δοκιμαστὰς τῆς ἀδελφότητος γίνεσθαι. Ὅποτε τοίνυν ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν ὁμολογούμενόν ἐστιν ἐν τῇ διαιρέσει τῶν οἰκήσεων, τὰ δὲ ὑπεναντία τοσαῦτα, τὸ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων παντελῶς ἀσύμφορον. Εἰ δὲ προειληφθαί τινα συμβαίη, ἐπείγεται χρὴ πρὸς τὴν διόρθωσιν, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν πεῖραν τῶν βλαβερῶν. Τὸ δὲ ἐπιμένειν τῇ κρίσει φιλονεικία σαφής. *Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι*, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, *ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ*. Τίνος γὰρ ἔνεκεν φήσουσιν εἰς τὴν συνάφειαν κωλύεσθαι; Πότερον χρειῶν; Ἀλλὰ πολλῶ ἐυπορώτερά ἐῖσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐνὸς λύχνου, καὶ μιᾶς ἐστίας, καὶ πάντων τῶν τοιούτων τοῖς πᾶσιν

ἐπαρκέσαι δυναμένων. Χρὴ γὰρ, εἴπερ τι ἔτερον, καὶ τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν μεταδιώκειν ἐκ παντὸς τρόπου, ἐπὶ τὸ ἔλαττον τὰς κτήσεις τῶν ἀναγκαίων συστέλλοντας. Ἐπειτα καὶ τῶν ἔξωθεν τὰς χρείας ἐπείσαγόντων τῇ ἀδελφότητι, ἐν μὲν τῇ διαιρέσει πλειόνων χρεία, ἐν δὲ τῇ συνοικήσει τῶν ἡμίσεων. Ὅπως δὲ δύσκολόν ἐστιν εὐρεθῆναι ἄνδρα μὴ κατασχύνοντα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀξίαν τοῦ ἐπαγγέλματος τὴν τῶν ἔξωθεν συντυχίαν ἐν ταῖς ἀποδημίαις ποιούμενον, γνώριμον ὑμῖν πρὸ τῶν ἐμῶν λόγων. Εἴτα οἱ ἐπιμένοντες τῇ διαστάσει πῶς δύνανται τοὺς ἐν τῷ κοινῷ βίῳ οἰκοδομεῖν, ἢ πρὸς εἰρήνην συνελαύνοντες, εἴ ποτε δέοι, ἢ πρὸς τὰς ἄλλας ἐντολὰς παρακαλοῦντες, ὑπονοίας πονηρὰς ἐκ τοῦ μὴ ἡνώσθαι καθ' ἑαυτῶν παρεχόμενοι; Καὶ πρὸς τούτοις ἀκούομεν τοῦ Ἀποστόλου γράφοντος Φιλιππησίοις, ὅτι *Πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονήτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες, μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν· μὴ τὰ ἑαυτῶν σκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων ἕκαστοι.* Τίς οὖν μείζων ἀπόδειξις ταπεινοφροσύνης τοῦ ἀλλήλοις ὑποταγῆναι τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος; Εἴτε γὰρ ἴσοι εἰσὶν ἐν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι, κάλλιον ἐστὶν ἢ συνάθλησις. Ὡς περ οὖν ὑπέδειξεν ἡμῖν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀνὰ δύο δύο ἀποστείλας· καὶ ὁ ἕτερος αὐτῶν αἰρήσεται πάντως μετὰ χαρᾶς ὑποτετάχθαι τῷ ἐτέρῳ, μεμνημένος τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι *Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.* Εἰ δὲ τὸν μὲν ἐλαττοῦσθαι, τὸν δὲ ὑπερέχειν συμβαίνει, ὠφελιμώτερόν ἐστι προσληφθῆναι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου τὸν ἀσθενέστερον. Πῶς δὲ καὶ οὐχὶ φανερὰ παρακοή ἐστι τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος, τοῦ λέγοντος· *Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστοι σκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων ἕκαστοι;* Λογίζομαι γὰρ μὴ εἶναι δυνατόν ἐν τῇ διαιρέσει τοῦτο κατορθωθῆναι, ἐκάστου τάγματος τὴν μὲν ὑπὲρ τῶν συνόντων μέριμναν ἰδιοποιουμένου, τῆς δὲ ὑπὲρ τῶν ἄλλων φροντίδος ἡλλοτριωμένου, ὅπερ, ὥς εἶπον, σαφῶς ἐναντιοῦται τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι.

Καὶ τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀγίων πολλάκις μαρτυ-
ρουμένων, περὶ ὧν γέγραπται, ποτὲ μὲν ὅτι,
*Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν καρδία καὶ
ψυχὴ μία· ποτὲ δὲ ὅτι, Πάντες οἱ πιστεύσαντες
ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά·* πρό-
δηλον ὅτι οὐδεμία διάστασις ἦν ἐν τοῖς πᾶσιν, οὔτε
ἐν ἐξουσίᾳ ἑαυτοῦ διῆγεν ἕκαστος, ἀλλὰ ὑπὸ μίαν
καὶ τὴν αὐτὴν οἱ πάντες ὠκονομοῦντο φροντίδα· καὶ
ταῦτα ἐν ὅλοις πεντακισχιλίοις τὸν ἀριθμὸν, ἐφ' ὧν
ἴσως οὐκ ὀλίγα ἦν τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν
ἐμποδίζειν δοκοῦντα τῇ συναφείᾳ. Ὅπου δὲ τοσοῦ-
τον ἐλαττοῦνται οἱ καθ' ἑκάστην κώμην εὕρισκόμε-
νοι, τίς ἐπιτρέπει λόγος διεστάναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλή-
λων; Ἐῴθε δὲ ἦν δυνατὸν μὴ μόνον τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ
κώμῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένους οὕτως εἶναι, ἀλλὰ καὶ
πλείους ἀδελφότητος, ἐν διαφόροις καθεστώσας τό-
ποις, ὑπὸ μιᾷ φροντίδι τῶν δυναμένων ἀπρος-
κλίτως καὶ σοφῶς οἰκονομεῖν τὰ πάντων ἐν τῇ ἐνό-
τητι τοῦ πνεύματος καὶ τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης
οἰκοδομεῖσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α.

Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ ἀδελφότητος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοὺς γε μὴν ἅπαξ καθομολογησαμένους ἀλλήλοις
τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῶν ἀδιαφόρως ἀναχωρεῖν οὐχ οἷόν
τε· διότι τὸ μὴ ἐπιμένειν τοῖς δεδογμένοις δύο αἰτίας
ἔχει, ἢ τὴν ἐκ τῆς συνοικίσεως βλάβην, ἢ τὸ ἄστα-
τον τῆς γνώμης τοῦ μεταβαλλομένου. Ὁ μὲν
οὖν διὰ τὸ βλάπτεσθαι ἀποσπώμενος ἀδελφῶν μὴ
κρυπτέτω καθ' ἑαυτὸν τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἐλεγχέτω
τὴν βλάβην, κατὰ τὸν τρόπον τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου
παραδοθέντα, εἰπόντος· *Ἐὰν ἀμάρτη ὁ ἀδελφός
σου, ὕπαγε, ἔλεγχον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ
μόνου, καὶ τὰ ἐξῆς.* Καὶ ἐὰν μὲν διορθωθῇ τὸ ἐπι-
ζητούμενον παρ' αὐτοῦ, τοὺς τε ἀδελφοὺς ἐκέρδησε,
καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν οὐκ ἀτιμάζει· ἐὰν δὲ ἐπι-
μένοντας αὐτοὺς τῷ κακῷ καὶ μὴ καταδεχομένους
τὴν διόρθωσιν ἴδῃ, τοῖς τὰ τοιαῦτα κρίνειν ἱκανοῖς

ἐπιδείξει· καὶ μετὰ τὴν τῶν πλειόνων μαρτυρίαν τότε χωριζέσθω. Χωρισθήσεται δὲ οὐκέτι ἀδελφῶν, ἀλλὰ ἀλλοτρίων, τοῦ Κυρίου τὸν ἐπιμένοντα τῷ κακῷ ἐθνικῷ καὶ τελώνῃ συγκρίνοντος. Ἔστω γάρ σοι, φησὶν, ὁ τοιοῦτος ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Εἰ δὲ διὰ ἰδίαν κουφότητα ἀποπηδᾷ τῆς συναφείας τῶν ἀδελφῶν, τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς θεραπευσάτω, ἢ μὴ καταδεξάμενος, ἀπρόσδεκτος ἔστω ταῖς ἀδελφότησιν. Ἐὰν δὲ διὰ ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἄλλος ἀλλαχοῦ ἔλκεται, οὐ χωρίζονται οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ' οἰκονομίαν πληροῦσιν. Ἄλλην δὲ αἰτίαν χωρισμοῦ ἀδελφῶν ὁ λόγος οὐ καταδέχεται· πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ συναγαγὸν ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀτιμάζεται· ἔπειτα δὲ, ὅτι οὐδὲ ἡ συνείδησις ἐκάστου πρὸς τὸν ἕτερον καθαρεύειν δυνήσεται, ἀλλὰ δι' ὑποψίας ἀλλήλοις ἔσονται. Τοῦτο δὲ ἐναντιοῦται σαφῶς τῷ προστάγματι τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ· ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε· πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ·

Εἰ δεῖ προφάσει τῶν προσευχῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας ἀμελεῖν τῶν ἔργων, καὶ ποῖοι καιροὶ τῆς προσευχῆς ἐπιτήδειοι, καὶ πρῶτον, εἰ χρή ἐργάζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἄξιός, οὐχ ἀπλῶς ἕκαστος, οὐδὲ ὥς ἔτυχεν, ἀλλ' Ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστὶ καὶ τοῦ Ἀποστόλου προςτάσσοντος κοπιᾶν καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχωμεν μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι, τὸ μὲν, ὅτι χρή ἐργάζεσθαι σπουδαίως, δηλὸν ἐστὶν αὐτόθεν. Οὐ γὰρ πρόφασιν ἀργίας, οὐδὲ ἀποφυγὴν πόνου τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἡγεῖσθαι χρή, ἀλλὰ ὑπόθεσιν ἀθλήσεως, καὶ πόνων περισσο-

τέρων, καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν θλίψεσιν, ἵνα καὶ ἡμῖν
ἐξῇ λέγειν· Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις
περισσοτέρως, ἐν λιμῷ καὶ δίψει οὐ μόνον διὰ
τὸν ὑπωπιασμὸν τοῦ σώματος χρησίμου οὔσης ἡμῖν
τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰς τὸν
πλησίον ἀγάπην, ἵνα καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι τῶν ἀδελ-
φῶν δι' ἡμῶν ὁ Θεὸς τὴν αὐτάρκειαν παρέχῃ, κατὰ
τὸν ἐν ταῖς Πράξεσιν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου δεδομένον
τύπον, εἰπόντος· Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι
οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθε-
νούντων· καὶ πάλιν· Ἴνα ἔχητε μεταδιδόναι τῷ
χρεῖαν ἔχοντι· ὅπως καταξιωθῶμεν ἀκοῦσαι· Δεῦτε,
οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε
τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβο-
λῆς κόσμου. Ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ
ἐδώκατέ μοι πίνειν.

Καὶ ὅσον μὲν κακὸν ἐστὶ τὸ τῆς ἀργίας, τί χρὴ
λέγειν, τοῦ Ἀποστόλου φανερώς παραγγέλλον-
τος, τὸν μὴ ἐργαζόμενον μηδὲ ἐσθίειν; Ὡς οὖν
ἀναγκαῖον ἐκάστῳ ἢ καθημερινὴ τροφή, οὕτως ἀναγ-
καῖον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἔργον. Οὐ γὰρ μάτην ὁ
Σολομὼν ἐν ἐπαίνῳ ἔγραψε τό· Σῖτα δὲ ὀκνηρὰ οὐκ
ἔφαγε. Καὶ πάλιν περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ἀπόστολος,
ὅτι Οὔτε δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ'
ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζό-
μενοι· καίτοι ἔχων ἐξουσίαν, τὸ Εὐαγγέλιον καταγ-
γέλλων, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὴν
ὀκνηρίαν τῇ πονηρίᾳ συνῆψεν, εἰπὼν· Πονηρὲ
δοῦλε καὶ ὀκνηρέ. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν οὐ
μόνον ἐπαινεῖ τὸν ἐργαζόμενον διὰ τῶν μνημονευ-
θέντων, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχει τὸν ὀκνηρὸν συγκρίσει τῶν
μικροτάτων ζώων, λέγων· Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα,
ὦ ὀκνηρέ. Ὡστε φοβεῖσθαι χρὴ, μήποτε ἡμῖν τοῦτο
καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως προενεχθῇ, τοῦ δεδοκότος
ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι δύναμιν, ἀναλογουσαν
τῇ δυνάμει τὴν ἐργασίαν ἐπιζητοῦντος. Διότι
Ὡ, παρέθεντο, φησὶ, πολὺ, περισσότερον ἀπαιτή-
σουσιν αὐτόν. Ἐπεὶ δέ τινες προφάσει τῶν εὐ-
χῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας παραιτοῦνται τὰ ἔργα,
εἰδέναι δεῖ, ὅτι ἐπὶ μὲν ἄλλων τινῶν ἐκάστου καιρὸς
ἐστὶν ἴδιος, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν εἰπόντα· Καιρὸς

τῷ παντὶ πράγματι· προσευχῆς δὲ καὶ ψαλμωδίας, ὥσπερ οὖν καὶ ἑτέρων πλειόνων, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος, ὥστε μεταξὺ τὰς χεῖρας κινουντα πρὸς τὰ ἔργα, ποτὲ μὲν καὶ τῇ γλώσσει, ὅταν τοῦτο ἦ δυνατόν, μᾶλλον δὲ χρήσιμον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως· εἰ δὲ μή γε, τῇ καρδίᾳ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν. καθὼς γέγραπται, καὶ τὴν προσευχὴν μεταξὺ τοῦ ἔργου πληροῦν· εὐχαριστοῦντες μὲν τῷ δεδωκότι καὶ δύναμιν χειρῶν πρὸς ἔργα, καὶ σοφίαν διανοίας πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὴν ὕλην χαρισάμεν, τὴν τε ἐν τοῖς ἐργαλείοις, καὶ τὴν ὑποκειμένην ταῖς τέχναις, ὥσπερ ἂν τύχωμεν ἐργαζόμενοι· προσευχόμενοι δὲ κατευθυνθῆναι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως.

Οὕτω καὶ τὸ ἀμετεώρεστον τῇ ψυχῇ κατορθοῦμεν, ὅταν ἐφ' ἐκάστη ἐνεργείᾳ τὴν τε εὐοδίαν τῆς ἐργασίας παρὰ Θεοῦ αἰτῶμεν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ δεδωκότι τὸ ἐνεργεῖν ἀποπληρῶμεν, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως φυλάσσωμεν, καθὰ προεῖρηται. Ἐπεὶ, εἰ μὴ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, πῶς δύναται συμβαίνειν ἀλλήλοις τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένα, τό τε Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, καὶ τὸ, *Νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι*; Οὐ μὴν ἐπειδὴ ἡ ἐν παντὶ καιρῷ εὐχαριστία καὶ νόμῳ προστέτακται, καὶ ἀναγκαία ἡμῶν τῇ ζωῇ δέδεικται κατὰ τε φύσιν καὶ λόγον, παρορᾶσθαι δεῖ τοὺς διατετυπωμένους καιροὺς τῶν προσευχῶν ἐν ταῖς ἀδελφότησιν, οὓς ἀναγκαίως ἐξελεξάμεθα, ἐκάστου ἰδίαν τινὰ ὑπόμνησιν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἔχοντος· τὸν μὲν ὀρθρον, ὥστε τὰ πρῶτα κινήματα τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ, ἀναθήματα εἶναι Θεοῦ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἀναλαμβάνειν εἰς φροντίδα, πρὶν ἢ τῇ παρὰ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἐνευφρανθῆναι, καθὼς γέγραπται· *Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠὺφράνθην*· μηδὲ σῶμα κινήσαι πρὸς ἐργασίαν, πρὶν ποιῆσαι τὸ εἰρημένον, ὅτι *Πρὸς σὲ προσεύξομαι, Κύριε· καὶ τὸ πρῶτον εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου· τὸ πρῶτον παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψομαι*· πάλιν δὲ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν εἰς τὴν προσευχὴν ἀν-

ἵστασθαι, καὶ ἐπισυνάγειν τὴν ἀδελφότητα, κὰν τύ-
 χωσιν ἄλλοι πρὸς ἄλλα ἔργα μεμερισμένοι· καὶ ὑπο-
 μνησθέντας τῆς τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, τῆς κατὰ
 τὴν τρίτην ὥραν τοῖς ἀποστόλοις δεδομένης, προσκυ-
 νῆσαι πάντας ὁμοθυμαδὸν, εἰς τὸ ἀξίους γενέσθαι
 καὶ αὐτοὺς τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ αἰτοῦν-
 τας τὴν παρ' αὐτοῦ ὁδηγίαν καὶ διδασκαλίαν πρὸς τὸ
 συμφέρον, κατὰ τὸν εἰπόντα· *Καρδίαν καθαρὰν
 κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγ-
 καίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· μὴ ἀπορρίψης
 με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ Πνεῦμά σου
 τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ· ἀπόδος μοι
 τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύ-
 ματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με· καὶ ἀλλαχοῦ· Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν
 ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐ-
 θείᾳ· καὶ οὕτω πάλιν τῶν ἔργων ἔχουσιν.*
 Κὰν πορρώτέρω δέ που διὰ τὴν τῶν ἔργων ἢ
 τῶν τόπων φύσιν διάγοντες ἀπολειφθῶσι, πληροῦν
 ἀναγκαίως ὀφείλουσιν ἐκεῖ ἕκαστα τὰ κοινῇ δόξαν-
 τα, μηδὲν διακρινόμενοι· ὅτι *Ὅπου ἂν ᾧσι δύο ἢ
 τρεῖς συνηγμένοι, φησὶν ὁ Κύριος, εἰς τὸ ἐμὸν
 ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.* Ἐν δὲ τῇ ἔκτῃ
 ὥρᾳ κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἀναγκαίαν εἶναι τὴν
 προσευχὴν ἐκρίναμεν, τῶν λεγόντων· *Ἐσπέρας καὶ
 πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι καὶ ἀπαγγελῶ,
 καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου· καὶ ὥστε ῥυσθῆ-
 ναι ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ,
 ἅμα καὶ τοῦ ψαλμοῦ τοῦ ἐνενηκοστοῦ λεγομένου·
 Ἡ δὲ ἐννάτη παρ' αὐτῶν ἡμῖν τῶν ἀποστόλων
 ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀναγκαία εἰς προσευχὴν παραδέδο-
 ται ἱστορούσαις, ὅτι Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀν-
 έβαινον εἰς τὸ ἱερόν· *Ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς
 τὴν ἐννάτην.* Συμπληρωθείσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἡ
 εὐχαριστία περὶ τῶν ἐν αὐτῇ δεδομένων ἡμῖν ἢ κατ-
 ωρθωμένων ἡμῖν, καὶ τῶν παρεθέντων ἢ ἐξ-
 αγόρευσις, εἴτε ἐκούσιον, εἴτε ἀκούσιον, εἴτε που καὶ
 λανθάνον πλημμέλημα γέγονεν, ἢ ἐν ῥήμασιν,
 ἢ ἐν ἔργοις, ἢ κατ' αὐτὴν τὴν καρδίαν, περὶ πάντων
 ἐξιλεουμένων ἡμῶν διὰ τῆς προσευχῆς τὸν Θεόν.
 Μέγα γὰρ ὄφελος ἢ ἐπίσκεψις τῶν παρελθόντων πρὸς
 τὸ μὴ τοῖς ὁμοίοις αὐθις περιπεσεῖν. Διό φησιν·*

*Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοί-
ταις ὑμῶν κατανύγητε.*

*Καὶ πάλιν, τῆς νυκτὸς ἀρχομένης, ἡ αἴτησις
τοῦ ἀπρόσκοπον ἡμῖν καὶ φαντασιῶν ἐλευθέραν
ὑπάρξαι τὴν ἀνάπαυσιν· λεγομένου καὶ ἐν ταύτῃ
τῇ ὥρᾳ ἀναγκαίως τοῦ ἐνενηκοστοῦ ψαλμοῦ.
Τὸ δὲ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας ἡμῖν ἀναγκαῖον
εἰς προσευχὴν παραδεδώκασιν, ὡς ἡ τῶν Πράξεων
ἱστορία παρίστησι, λέγουσα· Κατὰ δὲ τὸ μεσονύ-
κτιον Παῦλος καὶ Σίλας ὕμνουν τὸν Θεόν· καὶ
ὁ Ψαλμωδὸς λέγων· Μεσονύκτιον ἐξεγχειρόμην τοῦ
ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δι-
καιοσύνης σου. Καὶ πάλιν χρή προφθάσαντας τὸν
ὄρθρον εἰς τὴν προσευχὴν διανίστασθαι, ὡς μὴ ἐν
ὑπνῷ καὶ κοίτῃ ὑπὸ τῆς ἡμέρας καταληφθῆναι, κατὰ
τὸν εἰπόντα· Προέφθασαν οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς
ὄρθρον τοῦ μελετᾶν τὰ λόγια σου. Ὡν οὐδένα χρή
καιρὸν τοῖς ἐπιτετηρημένως εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τοῦ
Χριστοῦ αὐτοῦ προαιρουμένοις ζῆν παρορᾶσθαι. Χρη-
σιμεύειν δὲ λογίζομαι τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς καὶ
ψαλμωδίαις κατὰ τὰς ἐπικεκριμένας ὥρας δια-
φοράν τε καὶ ποικιλίαν, καὶ κατ' ἐκεῖνο, ὅτι ἐν
μὲν τῇ ὁμαλότητι πολλάκις που καὶ ἀκηδιᾷ ἡ ψυχὴ,
καὶ ἀπομετεωρίζεται· ἐν δὲ τῇ ἐναλλαγῇ καὶ τῷ
ποικίλῳ τῆς ψαλμωδίας καὶ τοῦ περὶ ἐκάστης ὥρας λόγου νεαροποιεῖται
αὐτῆς ἡ ἐπιθυμία καὶ ἀνα-
καινίζεται τὸ νηφάλιον.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΗ.

*Δείξαντος ἱκανῶς τοῦ λόγου καὶ τὴν προσευ-
χὴν ἀπαράλειπτον, καὶ τὸ ἐργάζεσθαι ἀναγ-
καῖον, ἀκόλουθον διδαχθῆναι ἡμᾶς ποῖα τέ-
χναι τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν ἀρμόζουσιν.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

*Ἰδικῶς μὲν ἀφορίσαι τέχνας τινὰς οὐκ εὐκόλον,
διὰ τὸ ἄλλας παρ' ἄλλοις ἐπιζητεῖσθαι κατὰ
τὴν ιδιότητα τῶν τόπων καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν
ἐν ἐκάστη χώρᾳ πραγματειῶν· κοινῶ δὲ λόγῳ τὴν
ἐκλογὴν τούτων ὑποτυπώσασθαι δυνατὸν, ὅσαι τὸ*

εἰρηνικὸν καὶ τὸ ἀθόρυβον τῆς ζωῆς ἡμῶν συν-
τηροῦσι, μήτε πολλῆς πραγματείας εἰς τὸν πορισμὸν
τῆς οἰκείας ὕλης δεόμεναι, μήτε πολλοῦ τοῦ ἀγῶνος
πρὸς τὴν τῶν ἀπεργασθέντων διάπρασιν, μήτε ὅσαι
συντυχίας ἡμῖν ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἀπρεπεῖς ἢ βλα-
βεράς προξενούσιν· ἀλλ' ἐν παντὶ σκοπὸν οἰκεῖον
ἡμῖν προκεῖσθαι νομίζειν χρὴ τὴν λιτότητα, καὶ
τὴν εὐτέλειαν, φεύγοντας τὸ ὑπηρετεῖν ἐπιθυμίαις
ἀνθρώπων ἀνοήτοις καὶ βλαβεραῖς, διὰ τοῦ τὰ ἐπι-
ζητούμενα παρ' αὐτῶν ἐξεργάζεσθαι. Ἄλλ' ἐν μὲν
τῇ ὑφαντικῇ, τὸ ἐμπολιτευόμενον τῇ συνηθείᾳ τοῦ
βίου, οὐ τὸ πρὸς ἄγραν καὶ παγίδα τῶν νέων ὑπὸ
τῶν ἀκολάστων ἐπινεύμενον, παραδεκτέον ἡμῖν.
Ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ σκυτοτομικῆς τοῖς τὰ ἀναγκαῖα
τῆς χρείας ἐπιζητοῦσι διὰ τῆς τέχνης ὑπηρετήσωμεν.
Οἰκοδομικὴ δὲ, καὶ τεκτονικὴ, καὶ χαλκευτικὴ, καὶ
γεωργία, αὐταὶ μὲν καθ' ἑαυτὰς ἀναγκαῖαι τῷ βίῳ,
καὶ πολὺ τὸ χρήσιμον παρεχόμεναι, καὶ τῷ οἰκείῳ
λόγῳ οὐκ ἀπόβλητοι ἡμῖν· πλὴν ὅταν ποτὲ ἢ θορύ-
βους ἡμῖν ἐμποιῶσιν, ἢ τὸ ἠνωμένον τῆς ζωῆς
τῶν ἀδελφῶν διασπῶσι, τότε αὐτὰς ἐξ ἀνάγκης
ἐκκλίνωμεν· προτιμώντες τὰς τέχνας τὰς διατηρού-
σας ἡμῖν τὴν ἀπερίσπαστον ζωὴν καὶ εὐπάρεδρον
τῷ Κυρίῳ, καὶ μήτε καιροῦ ψαλμωδίας, μήτε προς-
ευχῆς, μήτε τῆς λοιπῆς εὐταξίας ἀφελκούσας τοὺς
τῇ ἀσκήσει τῆς εὐσεβείας προσκαρτεροῦντας. Ἐπεὶ,
ὅταν γε μηδὲν ὑπάρχη παρ' αὐτῶν εἰς τὴν προηγου-
μένην ζωὴν καταβλάπτεσθαι, πολλῶν εἰσι προτι-
μότεραι, καὶ μάλιστα ἡ γεωργία, αὐτόθεν ἔχουσα
τῶν ἀναγκαίων τὸν πορισμὸν, καὶ τῆς ἐπὶ πολὺ
πλάνης, καὶ ἄνω καὶ κάτω διαδρομῆς ῥυομένη τοὺς
γεωργοῦντας, μόνον εἰ, καθ' ὃν εἵπομεν τρόπον,
μήτε ἀπὸ γειτόνων μήτε ἀπὸ συνοίκων θορύβους
ἡμῖν ἐπάγει καὶ ταραχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΘ.

*Πῶς χρὴ ποιεῖσθαι τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τὴν διά-
πρασιν, καὶ πῶς ἀποδημεῖν*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Χρὴ δὲ σπουδάζειν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐργασιῶν μὴ μακράν που διατίθεσθαι, μήτε δημοσιεύειν ἑαυτοῦς τῆς πράσεως ἔνεκεν. Εὐπρεπεστέρα γὰρ ἢ ἐφ' ἐνὸς τόπου διαγωγὴ, καὶ ὠφελιμωτέρα πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἀλλήλων καὶ ἀκριβῆ συντήρησιν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ὥστε αἰρεῖσθαι μᾶλλον καὶ ὑφαίρειν τι τῆς ἀξίας, ἢ ὑπὲρ ὀλίγου κέρδους ὑπερορίους ἀποδημεῖν. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀδύνατον ἢ πεῖρα δείξη, ἐκλέγεσθαι καὶ τόπους καὶ πόλεις ἀνδρῶν εὐλαβῶν, ὥς μὴ ἄκαρπον ἡμῖν τὴν ἀποδημίαν γίνεσθαι, καὶ ἐν ταῖς ἀποδεδειγμέναις πανηγύρεσι πλείονας ὁμοῦ συνδραμεῖν τῶν ἀδελφῶν, ἕκαστον τὰ ἐκ τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐπιφερόμενον. Καὶ κοινὴν μὲν τὴν ἀποδημίαν στέλλεσθαι, ὥς καὶ τὴν ὁδὸν μετὰ ψαλμῶν καὶ προσευχῶν καὶ τῆς ἐν ἀλλήλοις οἰκοδομῆς ἐκτελεῖν· καὶ ἐπὶ τὸν τόπον δὲ γενομένους, τὰς αὐτὰς αἰρεῖσθαι καταγωγὰς τῆς τε ἀλλήλων φυλακῆς ἔνεκεν, καὶ τοῦ μηδένα καιρὸν προσευχῆς, μήτε ἡμερινὸν μήτε νυκτερινὸν, ἡμᾶς διαφεύγειν, καὶ τὰς τῶν δυσσυναλλάκτων καὶ πλεονεκτικῶν συντυχίας ἀβλαβέστερον διαβῆναι μετὰ πλειόνων ὄντα ἢ καθ' ἑαυτόν. Παραιτοῦνται γὰρ πολλοὺς ἔχειν τὰς ἀδικίας μάρτυρας καὶ οἱ βιαίότατοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ.

Περὶ τῶν ἐν συνόδοις πραγματειῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄλλ' οὐδὲ τὰς ἐν τοῖς μαρτυρίοις γινομένας ἀγορασίας οἰκείας ἡμῖν ὁ λόγος δείκνυσιν. Οὐ γὰρ ἄλλου τινὸς ἔνεκεν ἐν τοῖς μαρτυρίοις ἢ ἐν τοῖς περὶ αὐτὰ τόποις φαίνεσθαι ἐπιβάλλει Χριστιανοῖς, ἢ προσευχῆς ἔνεκεν καὶ τοῦ εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντας τῆς τῶν ἁγίων ὑπὲρ εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἐνστάσεως πρὸς τὸν ζῆλον τὸν ὅμοιον προτραπῆναι μεμνημένους τῆς φοβερωτάτης ὀργῆς τοῦ Κυρίου, ὅτι, καίπερ πάντοτε καὶ πανταχοῦ πραῦς ὢν, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καθὼς γέγραπται, μόνοις τοῖς περὶ τὸ ἱερὸν πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσι τὴν μάστιγα

ἐπαντείνετο, ὥς τῆς ἐμπορίας τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μεταποιούσης εἰς σπήλαιον ληστῶν. Οὐ μὴν, ἐπειδὴ ἔτεροι προλαβόντες παρέφθειραν τὴν κεκρατηκυῖαν ἐπὶ τῶν ἀγίων συνήθειαν, καὶ ἀντὶ τοῦ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων, καὶ μετὰ πλειόνων προσκυνεῖν καὶ προσκλαίειν τῷ Θεῷ, καὶ ἐξιλάσκεσθαι μὲν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν, εὐχαριστεῖν δὲ ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, οἰκοδομεῖν δὲ διὰ τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, ὅπερ ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μνήμης τηρούμενον ἔγνωμεν, ἀντὶ τούτων ἀγορὰν, καὶ πανήγυριν, καὶ κοινὸν ἐμπόριον τὸν τε καιρὸν καὶ τὸν τόπον ποιοῦνται, ἥδη καὶ ἡμᾶς ἀκολουθεῖν αὐτοῖς προσῆκε, καὶ βεβαιοῦν τὰ ἄτοπα τῇ κοινῶνίᾳ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ μιμεῖσθαι τὰς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἱστορουμένας συνόδους, καὶ πληροῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ὡς συντελοῦντα τῷ τοιούτῳ τύπῳ διατεταγμένα. Γράφει δὲ οὕτως· Ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδασχὴν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἑρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ

Περὶ αὐθεντίας καὶ ὑπακοῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν αὐταῖς μέντοι ταῖς συγκεχωρημέναις τέχναις οὐχ ἕκαστος ἦν ἔχει, ἢ βούλεται μαθεῖν, ἐπιτρέπεσθαι ὀφείλει, ἀλλ' εἰς ἣν ἂν δοκιμασθῇ ἐπιτήδειος εἶναι. Ὁ γὰρ ἀρνησάμενος ἑαυτὸν, καὶ πάντα τὰ ἑαυτοῦ θελήματα ἀποθέμενος, οὐχὶ δὲ βούλεται ποιεῖν, ἀλλ' ὃ διδάσκεται. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκλέγεσθαι τὸ συμφέρον συγχωρεῖ ὁ λόγος τῷ ἅπαξ τὴν ἑαυτοῦ οἰκονομίαν ἐπιτρέψαντι ἑτέροις, οἳ πρὸς ὅπερ ἂν καταμάθωσιν ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπιτήδειον, εἰς ἐκεῖνο αὐτὸν τάξουσιν· ἐπεὶ ὃ γε κατ' ἰδίαν ἐπιθυμίαν ἐκλεγόμενος ἔργον κατηγορίαν ἑαυτοῦ ἐκφέρει, πρῶτον μὲν αὐταρεσκειᾶς, ἔπειτα, ὅτι ἢ διὰ δόξαν κοσμικὴν, ἢ διὰ κέρδους ἐλπίδα, ἢ διὰ τι τοιοῦτον προσπέπονθε τῷ ἐπιτηδεύματι, ἢ δι' ὄκνον

καὶ ῥαθυμίαν προτιμᾷ τὸ κουφότερον. Τὸ δὲ ἐν τούτοις εἶναι ἀπόδειξις ἐστὶ τοῦ μήπω ἀπηλλάχθαι τῆς τῶν παθῶν κακίας. Οὔτε δὲ ἡρνήσατο ἑαυτὸν ὁ ἰδίας ὁρμᾶς ἐκτελεῖν θέλων, οὔτε ἀπετάξατο τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν, εἴπερ ἔτι πρὸς κέρδος καὶ πρὸς δόξαν ἐπτόηται. Οὐδὲ μὴν ἐνέκρωσεν αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τὸν ἐν τοῖς ἔργοις κόπον μὴ ὑπομένων· ἀλλὰ καὶ αὐθαδεΐας δεῖγμα καθ' ἑαυτοῦ ἐκφέρει, ἀκριβεστέραν οἰόμενος εἶναι τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ κρίσιν τῆς τῶν πλειόνων δοκιμασίας. Εἴτε οὖν ἔχει τις τέχνην μὴ κατεγνωσμένην ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, ἀποπηδᾷ αὐτῆς οὐκ ὀφείλει· ἀστάτου γὰρ γνώμης, καὶ προαιρέσεως ἀβεβαίου, ἐξουθενεῖν τὰ παρόντα· εἴτε μὴ ἔχει, μὴ ἑαυτῷ λαμβανέτω· ἀλλὰ τὸ παρὰ τῶν μειζόνων δοκιμασθὲν ὑποδεχέσθω, ἵνα ἐν παντὶ τὸ εὐπειθὲς διασώζη. Ὡς δὲ τὸ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν ἀπρεπὲς ἀπεδείχθη, οὕτω καὶ τὸ παρ' ἑτέρων ἐγκριθὲν μὴ καταδέχεσθαι, κατεγνωσμένον ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἔχη τις τέχνην, μὴ ἀρέσκη δὲ αὐτῆς ἢ χρήσις τῇ ἀδελφότητι, ἐτοίμως αὐτὴν ἀπορρίπτέτω, δεικνύς, ὅτι πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐμπαθῶς διάκειται. Διότι τὸ μὲν ποιεῖν τὰ θελήματα τῶν διανοιῶν τοῦ μὴ ἔχοντός ἐστιν ἐλπίδα, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου· τὸ δὲ ἐν παντὶ εὐπειθὲς ἀποδοχῆς ἄξιον, τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου ἐπαινοῦντός τινος, ὅτι ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ Κυρίῳ, ἔπειτα καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος Θεοῦ.

Ἐκαστον μέντοι χρή τῇ ἰδίᾳ ἐργασίᾳ προσέχειν, καὶ ταύτης ἐπιθυμητικῶς φροντίζειν, καὶ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος, ἐν σπουδῇ ἀόκνῳ καὶ ἐπιμελείᾳ προσεχεστέρα ἀμέμπτως ταύτην ἀποπληροῦν, ἵνα ἔχη παρρῆσιαν λέγειν ἀεὶ τό· Ἴδου ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν· καὶ μὴ ἄλλοτε εἰς ἄλλο ἀποπηδᾷ. Οὐδὲ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πολλὰ ὁμοῦ κατορθοῦν ἐπιτηδεύματα δύναται· καὶ τὸ μίαν φιλοπόνως ἐκτελεῖν τοῦ πολλῶν ἀτελῶς ἐφάπτεσθαι χρησιμώτερον. Ὁ γὰρ εἰς πλείονα μερισμός, καὶ ἡ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μετάβασις πρὸς τὸ μηδὲν τελειοῦν τῶν ἔργων, ἔτι καὶ ἡθους ἐλαφρίαν ἢ προϋπάρχουσιν ἐλέγχει, ἢ καὶ μὴ οὔσαν ἐμποιεῖ. Ἐὰν

δέ ποτε χρεία καταλάβῃ, ἐπιβοηθεῖν καὶ ἄλλαις τέχναις τὸν ἐπιτηδείως ἔχοντα ἀκόλουθον. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' εἴ ποτε προσκληθῇ, οὐ προηγουμένως ἡμῶν ποιούντων τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν· ὥς καὶ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ὅταν, ὁκλάσαντος τοῦ ποδὸς, ἐπιστηριζώμεθα τῇ χειρί. Καὶ πάλιν, ὥσπερ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιπηδᾶν ἀσύμφορον, οὕτω τὸ προσταχθὲν μὴ καταδέχεσθαι κατηγορίας ἄξιον, ἵνα μήτε πάθος αὐθαδείας τρέφεται, μήτε ὁ τῆς ὑπακοῆς καὶ εὐπειθείας ὅρος διαλύηται. Καὶ ἡ τῶν ἐργαλείων δὲ φροντίς διαφέρει μὲν προηγουμένως τῷ ἐκάστης ἐργασίας τεχνίτη· ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ παροφθῇναι συμβαίῃ τι, ὥς κοινὸν πάντων κτήμα, οὕτω τῆς προσηκούσης προνοίας ἀξιούσθω ὑπὸ τῶν πρώτως θεασαμένων. Εἰ γὰρ καὶ ἡ χρήσις αὐτῶν ἰδιάζουσα, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῶν χρήσιμον κοινόν. Τὸ γὰρ ὥς οὐδὲν προσηκόντων τῶν ἐκ τῆς ἄλλης τέχνης καταφρονεῖν ἀλλοτριώσεως ἀπόδειξιν ἔχει. Οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς μεταχειριζομένους τὰς τέχνας δεσποτεῖαν ἐκδικεῖν τῶν ἐργαλείων προσήκει, ὥς ἡ τῷ προεστῶτι τῆς ἀδελφότητος μὴ συγχωρεῖν αὐτοῖς κεχρῆσθαι πρὸς ὅπερ ἂν θέλῃ, ἢ αὐτοῖς ἐπιτρέπειν πωλεῖν αὐτὰ ἢ διαμείβειν, ἢ κατὰ ἄλλον τινὰ τρόπον προῖεσθαι· ἢ καὶ προσκτᾶσθαι τοῖς οὖσιν ἔτερα· ὁ γὰρ ἅπαξ κρίνας μηδὲ τῶν χειρῶν εἶναι τῶν ἑαυτοῦ κύριος, ἀλλ' ἐτέρῳ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν οἰκονομεῖν ἐπιτρέψας, πῶς ἂν ὁ τοιοῦτος ἀκόλουθα πράττοι, τοῖς ἐργαλείοις τῆς τέχνης ἐναυθεντῶν, καὶ δεσποτείας ἀξιώματι ἐπ' αὐτῶν κεχρημένος;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ.

Ποίῳ σκοπῷ καὶ ποίᾳ διαθέσει ἐργάζεσθαι δεῖ τοὺς ἐργαζομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκεῖνο μέντοι εἰδέναι χρὴ, ὅτι ὁ ἐργαζόμενος, οὐχ ἵνα ταῖς ἑαυτοῦ χρείαις ὑπηρετῇ διὰ τῶν ἔργων, ἐργάζεσθαι ὀφείλει, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου πληρώσῃ, τοῦ εἰπόντος· Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ

μοι φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ με-
 ριμνᾶν παντάπασιν ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου κεκωλυ-
 μένον, εἰπόντος· *Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί*
φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσῃσθε·
καὶ ἐπενεγκόντος· Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπι-
ζητεῖ Σκοπὸς οὖν ἐκάστῳ προκειῖσθαι ὀφείλει ἐν τῷ
 ἔργῳ ἢ ὑπηρεσίᾳ τῶν δεομένων, οὐχὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ
 χρεία. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς φιλαυτίας τὸ ἔγκλημα φεύ-
 ξεται, καὶ τῆς φιλαδελφίας τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ
 Κυρίου λήψεται, λέγοντος· *Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε*
ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων
ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ μηδεὶς τοῦ Ἀποστόλου ἐναν-
 τιούσθαι ἡμῶν τῷ λόγῳ νομιζέτω, εἰπόντος· *Ἵνα ἐρ-*
γαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι. Τοῦτο γὰρ
 πρὸς τοὺς ἀτάκτους καὶ ἀργοὺς εἴρηται· ὡς αἰρετώ-
 τερον τῆς ἐν ἀργίᾳ ζωῆς τὸ ἑαυτῷ γοῦν ὑπηρετεῖν
 ἔκαστον, καὶ μὴ ἄλλοις ἐπιβαρῇ γίνεσθαι· Ἀκούο-
 μεν γὰρ, φησὶ, *τινὰς ἀτάκτως περιπατοῦντας ἐν*
ὑμῖν, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομέ-
νους· τοῖς οὖν τοιούτοις, φησὶ, παραγγέλλομεν,
καὶ παρακαλοῦμεν, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι
τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι. Καὶ τὸ, *Νύκτα δὲ καὶ*
ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα,
εἰς τὸν αὐτὸν φέρει νοῦν· τοῦ Ἀποστόλου διὰ φιλ-
αδελφίαν εἰς ἐκκοπὴν τῶν ἀτάκτων ἑαυτὸν τοῖς
ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον αὐτῷ πόνοις ὑποβάλλοντος.
 Τοῦ δὲ πρὸς τὴν τελείωσιν σπεύδοντός ἐστι νυκτὸς
 καὶ ἡμέρας ἐργάζεσθαι, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν
 ἔχοντι.

Ἐπεὶ ὁ γε ἑαυτῷ, ἢ καὶ τῷ τὴν φροντίδα
 τῶν χρειῶν ἀναδεδεγμένῳ ἐλπίζων, καὶ ἢ τὴν οἰκείαν
 ἢ τὴν τοῦ συνόντος ἐργασίαν ἱκανὴν ἀφορμὴν πρὸς τὸ
 ζῆν τιθέμενος, καθόσον ἐπ' ἄνθρωπον τὴν ἐλπίδα
 ἔθετο, κίνδυνον ἔχει ὑποπείπειν τῇ κατάρᾳ τῇ λε-
 γούσῃ· *Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα*
ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίζει σάρκα βρα-
χίονος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποσταίῃ ἡ ψυχὴ
αὐτοῦ· τοῦ λόγου διὰ μὲν τοῦ, Ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει
ἐπ' ἄνθρωπον, τῷ ἐτέρῳ ἐπελπίζειν· διὰ δὲ τοῦ,
Καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, τὸ ἐφ' ἑαυτῷ
πεποιθέναι ἀπαγορεύοντος· ἐκάτερον δὲ αὐτῶν ἀπο-

στασίαν ἀπὸ Κυρίου ὀνομάζοντος, καὶ τὸ τέλος ἀμφοτέρων ἐπάγοντος, *Ὅτι ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ οὐκ ὄψεται ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ·* δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι τὸ ἑαυτῷ ἢ ἄλλῳ τινὶ ἐπελπίζειν ἀποστήναί ἐστιν ἀπὸ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ.

Ὁ μὲν περὶ τῶν ἐργασιῶν τρόπος ἀρκούντως ἡμῖν παραδέδοται· πλὴν ἐὰν μή τι ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων προσεξευρεῖν διδαχθῶμεν. Τοὺς δὲ προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ὁποίους εἶναι χρὴ, ἢ πῶς ἄγειν τοὺς συνόντας, τοῦτο διευκρινηθῆναι δεόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἴρηται μὲν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ, καὶ περὶ τοῦ μέρους τούτου· πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ καλῶς ποιοῦντες ἐπὶ πλεῖον τρανωθῆναι τὸ μέρος τοῦτο βούλεσθε #διότι οἷον ἐὰν ἦ τὸ ἐπιστατοῦν καὶ ἄρχον, τοιοῦτον, ὡς τὰ πολλὰ, γίνεσθαι φιλεῖ καὶ τὸ ἀρχόμενον\$, ἀναγκαῖον μὴ παρέργως αὐτὸ παρελθεῖν. Χρὴ τοίνυν τὸν προεστῶτα μεμνημένον τῆς τοῦ Ἀποστόλου παραγγελίας λέγοντος, *Τύπος γίνου τῶν πιστῶν, πάσης ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἐναργὲς ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρέχειν, ὡς μηδεμίαν τοῖς διδασκομένοις ἀφορμὴν καταλιμπάνειν πρὸς τὸ ἀδύνατον ἢ εὐκαταφρόνητον ἡγεῖσθαι τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου.* Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ πρῶτόν ἐστιν, ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην οὕτω χρὴ παρ' αὐτοῦ κατορθοῦσθαι, ὡς καὶ σιωπῶντος αὐτοῦ τὸ ἐκ τῶν ἔργων ὑπόδειγμα παντὸς λόγου ἰσχυρότερον εἰς διδασκαλίαν προκεῖσθαι. Εἰ γὰρ οὗτος ὅρος Χριστιανισμοῦ, μίμησις Χριστοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἐκάστου κλήσει, οἱ τὴν ὁδηγίαν τῶν πολλῶν πεπιστευμένοι τοὺς ἔτι ἀσθενεστερότερους διὰ τῆς ἑαυτῶν μεσιτείας προβιβάζειν ὀφείλουσι τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐξομοιώσει, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον λέγοντα· *Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ.*

Πρώτους οὖν αὐτοὺς, τὸ παραδοθὲν τῆς ταπεινο-

φροσύνης μέτρον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατορθοῦντας, ὑπογραμμὸν ἀκριβῆ προσήκει γίνεσθαι. *Μάθετε γὰρ, φησὶν, ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ.* Πραότης οὖν τρόπου καὶ καρδίας ταπεινώσεις χαρακτηρίζετω τὸν προιστάμενον. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος τὴν διακονίαν τῶν ἰδίων δούλων οὐκ ἐπὶ σκύνθη, ἀλλὰ κατεδέξατο ὑπηρετικῆς εἶναι τῆς γῆς καὶ τοῦ πηλοῦ, ὃν αὐτὸς ἔπλασε, καὶ εἰς ἄνθρωπον διεμόρφωσεν # *Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ*, φησὶν, *ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν*\$. τί χρὴ ποιοῦντας ἡμᾶς τοῖς ὁμοτίμοις νομίζειν αὐτοῦ τῆς μιμήσεως ἐφικνεῖσθαι; Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον ὑπάρχειν δεῖ τῷ προεστῶτι. Ἐπειτα εὐσπλαγχνον, καὶ μακροθύμως ἀνεχόμενον τῶν ἐξ ἀπειρίας ἐλλιμπανόντων τι τῶν καθηκόντων, οὐχ ὑποσιωπῶντα τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ πρῶτος ἀνεχόμενον τῶν ἀφηνιαζόντων καὶ τὰς ἰατρείας αὐτοῖς ἐν πάσῃ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ συμμετρίᾳ προσάγοντα. Ἰκανὸν δὲ τρόπον τῆς θεραπείας τῷ πάθει οἰκεῖον ἐξευρεῖν, οὐ μετὰ αὐθαδεῖας ἐπιτιμῶντα, ἀλλ' ἐν πραότητι νουθετοῦντα καὶ παιδεύοντα, καθὼς γέγραπται, νηφάλιον ἐν τοῖς παροῦσι, προορατικὸν τῶν μελλόντων, ἰκανὸν μὲν τοῖς ἰσχυροῖς συναθλεῖν, τῶν δὲ ἀδυνάτων βαστάζειν τὰ ἀσθενήματα, καὶ πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν δυνάμενον πρὸς καταρτισμὸν τῶν συνόντων· μὴ ἑαυτῷ λαμβάνοντα τὴν προστασίαν, ἀλλ' ἐγκριθέντα τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις ἀδελφότησι προεχόντων, καὶ ἱκανὴν πεῖραν τοῦ τρόπου ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ δεδωκότα. *Καὶ οὗτοι γὰρ, φησὶ, δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἴτα διακονεῖτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες.* Οὕτω καὶ ὁ τοιοῦτος ἐπιτρέπεσθω τὴν προστασίαν, καὶ τὴν εὐταξίαν ὀριζέτω τῇ ἀδελφότητι, τὴν διανομήν τῶν ἔργων, καθ' ὃ ἕκαστος ἐπιτηδεύει ἔχει, ποιούμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΔ.

Τίσιν ἐπιτρέπειν χρὴ τὰς ἀποδημίας· καὶ πῶς ἐπανιόντας αὐτοὺς ἀνακρίνειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν μὲν ἀποδημίαν ἐπιτρεπέτω τῷ δυναμένῳ
 ἀβλαβῶς τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ καὶ ὠφελίμως τοῖς συν-
 τυγχάνουσιν αὐτὴν ἐκτελεῖν. Ὡς ἐὰν μὴ παρῇ
 ὁ ἐπιτήδειος, βέλτιον ἐν ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων πᾶ-
 σαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν μέχρι καὶ θανάτου
 ὑπενεγκεῖν, ἢ παραμυθίας ἔνεκεν σωματικῆς βλά-
 βην ψυχῆς ὁμολογουμένην περιορᾶν. Καλὸν γάρ μοι,
 φησὶν ὁ Ἀπόστολος, μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύ-
 χημά μου ἵνα τις κενώσῃ· καὶ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπ’
 ἐξουσίας· πόσῳ οὖν μᾶλλον ἐν τοῖς κατ’ ἐντολήν;
 Καίτοιγε οὐδὲ τοῦτο ἀπαραμύθητον ὁ τῆς ἀγάπης
 νόμος ἀφίησιν. Ἐὰν γὰρ συμβῇ μὴ παρεῖναι μιᾷ
 ἀδελφότητι τὸν ἐπιτηδείως ἀποστελλόμενον, οἱ σύν-
 εγγυς τὸ λείπον ἀναπληρώσουσι, κοινὰς τὰς
 ἀποδημίας καὶ ἀχωρίστους ἀλλήλων ποιούμενοι, ὥς
 τοὺς τε κατὰ ψυχὴν ἀσθενεῖς, ἢ καὶ κατὰ τὸ σῶμα
 σαθροὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωνίᾳ τοῖς ἰσχυροτέροις
 συνδιασώζεσθαι, πόρρωθεν καὶ τοῦτο τοῦ πεπιστευ-
 μένου προκαθιστῶντος, ὥς μὴ παρ’ αὐτὰ ἐπὶ τῆς
 χρείας ἄπορον ἐκ τοῦ καιροῦ τῆς στενοχωρίας τὴν
 παραμυθίαν εὐρίσκεισθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον ἀνα-
 κρινέτω τὸν ἀπόδημον, τίνες αἱ πράξεις, ποταπῶν
 ἀνδρῶν αἱ συντυχίαι αὐτῷ γεγόνασιν· οἱ λόγοι τίνες,
 οὓς πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσατο· ποῖα τὰ τῆς ψυχῆς
 αὐτοῦ διανοήματα· εἰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ πᾶσαν
 νύκτα τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ συζῶν ἐξετέλεσεν, ἢ που
 παρετράπη, καὶ παρεκίνησέ τι τῶν δεδογμένων, ἢ
 ταῖς ἔξωθεν περιστάσεσιν ἐνδοὺς, ἢ τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ
 παραρῥυεῖς.

Καὶ τὸ μὲν ὀρθῶς ἐπιτελεσθὲν ἀποδοχῇ βεβαιού-
 τω· τὸ δὲ ἐσφαλμένον τῇ ἐμμελεῖ καὶ ἐπιστημο-
 νικῇ διδασκαλίᾳ διορθούσθω. Οὕτω γὰρ νηφα-
 λιώτεροί τε οἱ ὀδεύοντες ἔσονται τῇ φροντίδι τῆς
 ἀποδόσεως τοῦ λόγου, καὶ ἡμεῖς δόξομεν μήτε ἐν
 καιρῷ τοῦ χωρισμοῦ ἀμελεῖν αὐτῶν τῆς ζωῆς. Καὶ
 τοῖς ἁγίοις δὲ τοῦτο εἶναι σύνηθες ἡ ἱστορία
 τῶν Πράξεων παραδίδωσι, διδάσκουσα ἡμᾶς ὅπως
 μὲν Πέτρος τὸν λόγον τῆς τῶν ἐθνῶν κοινωνίας,
 ἐπανελθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τοῖς ἐκεῖ ἀποδίδωσιν·
 ὅπως δὲ Παῦλος καὶ Βαρνάβας παραγενόμενοι, καὶ
 συναγαγόντες τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ὁ Θεὸς

ἐποίησε μετ' αὐτῶν· καὶ πάλιν, ὅτι ἐσιώπησεν ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον Βαρνάβα καὶ Παύλου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός. Ἐκεῖνο μέντοι εἶδέναι χρή, ὅτι τὰς περιδρομὰς καὶ πραγματείας καὶ τὰ καπηλικὰ κέρδη παντὶ τρόπῳ φευκτέον ταῖς ἀδελφότησι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ

Ὅτι χρή μετὰ τὸν προεστῶτα καὶ ἄλλον εἶναί τινα τὸν δυνάμενον ἐν ἀπουσίᾳ ἢ ἀσχολίᾳ ἐκείνου τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις ἢ δι' ἀσθένειαν σώματος, ἢ ἀποδημίας ἀνάγκην, ἢ κατὰ τινα ἄλλην περίστασιν, χωρίζεσθαι τῆς ἀδελφότητος τὸν προεστῶτα, ἔστω τις καὶ ἕτερος μετὰ δοκιμασίας αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων τῶν ἱκανῶν δοκιμάζειν, εἰς τοῦτο ἐξειλεγμένος, εἰς τὸ, ἀπόντος ἐκείνου, διαδέχεσθαι τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν, ὥστε καὶ τοῖς παροῦσι παρ' ἑνὸς γίνεσθαι τὰς παρακλήσεις τοῦ λόγου· ἀλλὰ μὴ ἐν τῇ ἀποδημίᾳ τοῦ προεστῶτος δημοκρατικόν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα ἐπὶ διαλύσει τοῦ κανόνος καὶ τῆς παραδεδομένης εὐταξίας· φυλάσσεσθαι δὲ τὰ μετὰ δοκιμασίας ἐγκριθέντα εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι δὲ τῶν ξένων εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον συνετῶς, ἵνα οἱ τε τὸν λόγον ἐπιζητοῦντες οἰκοδομῶνται τῆς ὑποθέσεως ἐπαξίως, καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος μὴ καταισχύνηται, Τὸ γὰρ πάντας ὁμοίως ἐπιπηδᾶν τῷ λόγῳ, θορύβου αἴτιον, καὶ ἀταξίας σημεῖον· τοῦ Ἀποστόλου μηδὲ τοὺς κατηξιωμένους τοῦ χαρίσματος τῆς διδασκαλίας πλείους ἐπὶ τὸ αὐτὸ λαλεῖν συγχωρήσαντος, δι' ὧν φησιν· Ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ, ὁ πρῶτος σιγάτω· καὶ πάλιν τὸ ἄτοπον τῆς τοιαύτης ἀταξίας διελέγχοντος ἐν τῷ λέγειν· Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἢ Ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες λαλῶσι γλώσσαις, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν, ὅτι μαίνεσθε· Καὶ ἐὰν ὑπὸ ἀγνοίας δὲ ἄλλῳ προσαγάγῃ τὰς

ἐπερωτήσεις ὁ ξένος, κἂν ἔχη ἀποκρίνεσθαι
ἀνενδεῶς ὁ παρὰ πρόσωπον ἐπερωτηθεὶς, ὅμως τῆς
εὐταξίας ἔνεκεν αὐτὸς μὲν σιωπάτω, ὑποδεικνύτω δὲ
τὸν τὸ μέρος τοῦτο πεπιστευμένον, ὥς ἐποίησαν
οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ τοῦ Κυρίου, ὥστε εὐτακτον καὶ εὐ-
σχήμονα τὴν χρήσιν τοῦ λόγου γίνεσθαι. Εἰ γὰρ
ἐπὶ τῆς σωμάτων θεραπείας οὔτε σιδήρῳ παντός
ἐστι χρήσασθαι ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων, ἀλλὰ τοῦ
τέχνην ἀνειληφότος, καὶ χρόνῳ μακρῷ, καὶ πείρᾳ,
καὶ μελέτῃ τῶν ἔργων, καὶ διδασκαλίᾳ τῶν ἐπιστη-
μόνων· τίνα ἔχει λόγον τῇ διὰ τοῦ λόγου θεραπείᾳ
τοὺς τυχόντας ἐπιπηδᾶν; Ἐν ᾧ καὶ τὸ μικρότατον
παροφθὲν μεγίστην φέρει τὴν ζημίαν. Παρ' οἷς γὰρ
οὐδὲ ἄρτου μετάδοσις τοῖς τυχούσιν ἐφίεται, ἀλλ' ἐνὶ
προσῆκει ἡ τοιαύτη διακονία, τῷ μετὰ δοκιμασίας
πεπιστευμένῳ, παρὰ τούτοις πῶς οὐχὶ πολὺ πλέον
τὴν πνευματικὴν τροφήν ἐξειλεγμένως καὶ
παρατετηρημένως ὑφ' ἑνὸς τῶν δυνατωτέρων προς-
άγεσθαι χρή τοῖς αἰτούσιν; Ὡστε οὐ τῆς τυχούσης
αὐθαδείας τὸν ἐπερωτηθέντα κρῖμα Θεοῦ, ἀδεῶς
οὕτω καὶ ὥς ἔτυχε κατατολμᾶν τῆς ἀποκρίσεως,
ἀλλὰ μὴ ὑποδεικνύειν τὸν ἐγκεχειρισμένον τὴν τοῦ
λόγου οἰκονομίαν, ὃς, διὰ τὸ πιστὸς εἶναι πάντως
καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ἐπελέγη εἰς τὸ διαδι-
δόναι μὲν ἐν καιρῷ τὴν πνευματικὴν τροφήν, οἰκο-
νομεῖν δὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, καθὼς γέ-
γραπται. Κἂν διαφεύγη δέ τι τὸν ὀφείλοντα ἀποκρί-
νεσθαι, καὶ ἄλλος ἐξεύρη, μὴ τῷ ἐλέγχῳ εὐθὺς
ἐπιπηδάτω, ἀλλ' ἰδίᾳ ὑποβαλλέτω τὸ παραστάν.
Ἐπάρσεως γὰρ ἀφορμὴ ἐκ τούτου κατὰ τῶν προεχόν-
των τοῖς ὑποδεεστέροις γίνεται, ὥστε, κἂν χρησίμως
ἀποκριθῇ τις, μὴ καθηκόντως δὲ, ἔνοχός ἐστι τοῖς
τῆς ἀταξίας ἐπιτιμίοις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ.

*Περὶ τοῦ μὴ συγκρύπτειν ἁμαρτήματα ἀδελφῷ ἢ
ἐαυτῷ.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πᾶν δὲ ἁμάρτημα ἀναφέρεισθαι δεῖ τῷ προ-

εστῶτι, ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἡμαρτηκότος, ἢ παρὰ τῶν συνεγνωκότων, ἐὰν αὐτοὶ θεραπεῦσαι μὴ δυνηθῶσι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον. Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα νόσος ὑπουλός ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ. Ὡς οὖν οὐκ ἂν εἴποιμεν εὐεργέτην τὸν ἐγκατακλείοντα τῷ σώματι τὰ ὀλέθρια, ἀλλὰ μάλλον τὸν διὰ ὀδύνης καὶ ἀμύξεως εἰς τὸ φανερόν ἔλκοντα, ὥστε ἢ διὰ ἐμέτου ἀπορρίψαι τὸ βλάπτον, ἢ καθόλου διὰ τῆς τοῦ πάθους φανερώσεως εὐγνωστον ὑπάρξαι τὸν τρόπον τῆς θεραπείας· οὕτω, δηλονότι, καὶ τὸ κρύπτειν ἁμαρτίαν συγκατασκευάζειν ἐστὶ τῷ νοσοῦντι τὸν θάνατον. *Κέντρον γὰρ, φησὶ, τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία. Κρείσσους δὲ ἔλεγχοι μετὰ παρρησίας κρυπτομένης φιλίας.* Μήτε οὖν ἄλλος ἄλλῳ συγκρουπέτω, ἵνα μὴ ἀδελφοκτόνος ἀντὶ φιλαδέλφου γένηται, μήτε αὐτὸς ἑαυτῷ. *Ὁ γὰρ μὴ ἰώμενος, φησὶν, ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀδελφός ἐστι τοῦ λυμαιομένου ἑαυτόν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ.

Περὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος τυπούμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸν δὲ μὴ καταδεχόμενον τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐγκριθέντα χρὴ φανερώς ἢ ἰδίᾳ αὐτῷ ἀντιλέγειν, εἴ τινα ἔχοι λόγον ἰσχυρόν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσαντα τὸ προστεταγμένον ποιεῖν. Εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνοιτο, ἄλλοις τισὶ μεσίταις πρὸς τοῦτο χρησάσθω, ἵνα, εἰ μὲν παρὰ τὴν Γραφὴν εἴη ἡ διαταγή, ἐξέλῃται καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς βλάβης· εἰ δὲ δειχθεῖη κατὰ λόγον τὸν προσήκοντα γενομένη, καὶ ἑαυτὸν διακρίσεως ματαίας καὶ ἐπικινδύνου ἐλευθερώσῃ. *Ὁ γὰρ διακρινόμενος, φησὶν, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται· ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· καὶ τοῖς ἀπλουστέροις μηδένα.* δυσπειθείας ὀλισθὸν ἐμποιήσῃ. *Συμφέρει γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ῥρίπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων.* Ἐὰν

δέ τινες ἐπιμένωσι τῇ ἀπειθείᾳ, λάθρα μὲν καταμεμφόμενοι, μὴ δημοσιεύοντες δὲ τὴν λύπην, ὥς καὶ διακρίσεως αἵτιοι τῇ ἀδελφότητι, καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐντολὰς πληροφορίαν διασαλεύοντες, καὶ δυσπειθείας καὶ παρακοῆς διδάσκαλοι, ἐκβαλλέσθωσαν τῆς ἀδελφότητος. Ἔκβαλλε γὰρ, φησὶ, λοιμὸν ἐκ συνεδρίου, καὶ συνεξελεύσεται αὐτῷ νεῖκος· καὶ πάλιν· Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. Διότι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ.

Ὅτι οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τὰς οἰκονομίας τοῦ προεστῶτος, τῷ δὲ ἰδίῳ προσέχειν ἔργῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ῥαδίως τινὰ τῷ τοιούτῳ πάθει τῆς διακρίσεως εἰς βλάβην ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐτέρων περιπίπτειν, ἐκεῖνο καθόλου παραφυλακτέον ἐν ἀδελφότητι, τὸ τὴν ἀρχὴν μηδένα τὰς τοῦ προεστῶτος οἰκονομίας περιεργάζεσθαι, μηδὲ πολυπραγμονεῖν τὰ γινόμενα ἐκτὸς τῶν ἐγγυτέρων τοῦ προεστῶτος καὶ βαθμῷ καὶ συνέσει· οὐς καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν κοινῶν βουλήν τε καὶ σκέψιν ἀναγκαίως παραλήψεται, πειθόμενος τῇ παραινέσει τοῦ εἰπόντος· Μετὰ βουλῆς πάντα ποίει. Εἰ γὰρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐπετρέψαμεν αὐτῷ τὴν οἰκονομίαν, ὥς Θεῷ τὸν λόγον δώσονται, ἀλόγιστον παντελῶς περὶ τῶν εὐτελεστάτων ἀπιστεῖν, καὶ ὑποψιῶν ἀτόπων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτόν τε πληροῦσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀφορμὴν παρέχειν. Διόπερ, ἵνα μὴ τοῦτο συμβαίνει, ἔκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω· καὶ τῇ φροντίδι τῶν αὐτῷ ἐπιβαλλόντων ὅλον ἑαυτὸν ἀποδοὺς, μηδὲν τὰς ἄλλας οἰκονομίας περιεργαζέσθω, μιμούμενος τοὺς ἁγίους μαθητὰς τοῦ Κυρίου, ἐφ' ὧν, καίτοι τοῦ πράγματος τοῦ κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν εἰς ὑποψίαν ἀγαγεῖν δυναμένου, ὅμως Οὐδεὶς, φησὶν, εἶπε· Τί ζητεῖς, ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ.

Περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ δὲ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ὅταν ἀσύμφωνοί τινες ᾧσι περὶ τινος πράγματος, οὐ χρή φιλονείκως ἀλλήλοις ἀντιτείνειν, ἀλλὰ ταμιεύεσθαι τοῖς δυνατωτέροις τὴν ἐπίκρισιν. Ὡστε δὲ μήτε τὴν τάξιν συγχεῖσθαι, πάντων ἐπερωτώντων, καὶ πάντοτε, μήτε ἀφορμὴν ἐρεσχελίας καὶ φλυαρίας ἐγγίνεσθαι, ἔνα τινὰ εἶναι χρή τὸν δοκιμασθέντα, δυνατῶς ἔχειν ἢ εἰς κοινὴν ἐπίσκεψιν προτιθέναι τῇ ἀδελφότητι τὰ παρά τισιν ἀμφιβαλλόμενα, ἢ τῷ προέχοντι ἀνατίθεσθαι. Ἀκολουθοτέρα γὰρ καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἢ διάσκεψις οὕτω τῶν ζητουμένων γενήσεται. Εἰ γὰρ ἐκάστῳ πράγματι ἐπιστήμης καὶ ἐμπειρίας χρεία, πολλῷ πλέον ἐν τοῖς τοιούτοις. Καὶ εἰ ἐργαλείων χρήσιν οὐκ ἂν τις ἐπιτρέψειεν ἀπείροις, πολλῷ μᾶλλον χρή τὴν τῶν λόγων μεταχείρισιν τοῖς δυνατοῖς συγχωρεῖν· οἳ καὶ τόπον καὶ καιρὸν καὶ τρόπον τῶν ἐπερωτήσεων ἱκανοὶ ἔσονται διαγινώσκειν, ἀφιλονείκως τε καὶ φρονίμως ἀντιθέντες, καὶ συνετῶς ἀκούοντες, ἀκριβῶς φυλάσσειν τῶν ἐπιζητηθέντων τὰς λύσεις πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ κοινοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν.

Πῶς χρή ἐπιτιμᾶν τὸν προεστῶτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις μὴ ἐμπαθῶς τοῖς ἡμαρτηκόσιν ὁ προεστὼς προσαγέτω. Τὸ γὰρ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐλέγχειν τὸν ἀδελφὸν οὐχὶ ἐκεῖνόν ἐστιν ἁμαρτίας ἐλευθερῶσαι, ἀλλ' ἑαυτὸν περιβαλεῖν πλημμελήμασι. Διόπερ φησὶν· Ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· μηδὲ ἐν οἷς μὲν ἂν αὐτὸς παροφθῇ, σφοδρὸν εἶναι, ἐν οἷς δὲ ἂν ἄλλον καταφρονούμενον ἴδῃ, τὴν πρὸς τὸν ἡμαρτηκότα χρηστότητα ἐπιδείκνυσθαι· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε. Οὕτω γὰρ τῆς τε φιλαυτίας τὴν ὑποψίαν ἐκφεύζεται, καὶ ἀπόδειξιν δώσει

τοῦ μὴ τὸν ἡμαρτηκότα μισεῖν, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀποστρέφεσθαι, τῇ διαφορᾷ τῇ ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἕτερον. Διαφορὰν δὲ ἀγανακτήσεως ποιούμενος, μὴ τὴν εἰρημένην, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν, φανερός ἐστιν ὅτι οὔτε διὰ τὸν Θεὸν οὔτε διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ἡμαρτηκότος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑαυτοῦ φιλοδοξίαν ἢ φιλαρχίαν ἀγανακτεῖ. Χρὴ γὰρ, ζῆλον μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης. ἀτιμαζομένου ἐν τῇ τῆς ἐντολῆς παραβάσει ἐπιδεικνύμενον, εὐσπλαγχνίαν δὲ φιλαδελφίας ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας ἔχοντα κινδυνεύοντος ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὅτι Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται, ἐπὶ παντὸς ἁμαρτήματος ὡς κατὰ ἁμαρτήματος κινεῖσθαι, καὶ τῇ σφοδρότητι τῆς ἐκδικήσεως δεικνύειν τὸ διάπυρον τῆς διαθέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ.

Ποίῳ τρόπῳ δεῖ διορθοῦσθαι τὸ πλημμέλημα τοῦ ἡμαρτηκότος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τὰς διορθώσεις δὲ κατὰ τὸν τῆς ἰατρείας λόγον προσαγέτω τοῖς ἐμπαθέσι, μὴ ὀργιζόμενος τοῖς ἀσθενούσιν, ἀλλὰ τῇ νόσῳ μαχόμενος, καὶ ἀπεναντίον μὲν ἰστάμενος πρὸς τὰ πάθη, δι' ἐπιπονωτέρας δὲ, εἰ δέοι, διαγωγῆς ἰώμενος τὸ ἀρρώστημα τῆς ψυχῆς· οἷον τὴν κενοδοξίαν τοῖς ἐπιτάγμασι τῶν τῆς ταπεινοφροσύνης ἐπιτηδευμάτων· τὴν ἀργολογίαν τῇ σιωπῇ· ὕπνον ἄμετρον διὰ τῆς ἐν προσευχαῖς ἀγρυπνίας· ἀργίαν σώματος διὰ τῶν κόπων· βρῶσιν ἀπρεπῇ διὰ τῆς ἀσιτίας· γογγυσμὸν διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, ὥστε μήτε συνεργάζεσθαι αὐτῷ τινὰ τῶν ἀδελφῶν ἐλέσθαι, μήτε τὸ παρ' αὐτοῦ ἔργον ἀναμιγνύναι τοῖς ἄλλων, καθὰ προείρηται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα διὰ τῆς ἀνεπαισχύντου μετανοίας ἀπαλλαγεῖς τοῦ πάθους φανείη. Καὶ τότε τὴν ἐν τῷ γογγυσμῷ γενομένην ἐργασίαν προσδέχεσθαι· μηδὲ οὕτως εἰς ὑπηρεσίαν τῆς τῶν ἀδελφῶν χρήσεως, ἀλλ' εἰς ἑτέραν χρεῖαν οἰκονομοῦντας. Καὶ τούτων ὁ λόγος ἀρκούντως προαποδέδεικται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΒ.

Μετὰ ποίας διαθέσεως καταδέχεσθαι δεῖ τὰ ἐπιτίμια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡςπερ δὲ τὸν προεστῶτα εἵπομεν χρῆναι ἀπαθῶς προσάγειν τὰς θεραπείας τοῖς ἀσθενούσιν, οὕτω πάλιν χρὴ τοὺς θεραπευομένους μὴ πρὸς ἔχθραν δέχεσθαι τὰ ἐπιτίμια, μηδὲ τυραννίδα νομίζειν τὴν ἀπὸ εὐσπλαγχνίας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς προσαγομένην αὐτῷ ἐπιμέλειαν. Αἰσχροὺς γὰρ τοὺς μὲν τὰ σώματα νοσοῦντας τοσοῦτον τοῖς ἰατροῖς καταπιστεύειν, ὥστε, κἂν τέμνωσι, κἂν καίωσι, καὶ πικροῖς τοῖς φαρμάκοις ἀνιῶσιν, εὐεργέτας λογίζεσθαι ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ἡμῶν θεραπευτὰς, ὅταν δι' ἐπιπόνου ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν ἡμῖν κατεργάζωνται, μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· *Καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;* καὶ πάλιν· *Ἴδου γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς πόσῃν κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδήν.* Ὡστε, πρὸς τὸ τέλος ἀποβλέποντα, εὐεργέτην προσήκει κρίνειν τὸν τὴν κατὰ Θεὸν λύπην ἡμῖν ἐμποιοῦντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ.

Πῶς οἱ τῶν τεχνῶν διδάσκαλοι διορθώσονται τοὺς παῖδας πταίοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δεῖ μέντοι καὶ τοὺς τὰς τέχνας διδάσκοντας, ὅσα εἰς αὐτὴν τὴν τέχνην ἑξαμαρτάνουσιν οἱ μανθάνοντες, ἐφ' ἑαυτῶν ἐλέγχειν τὸ πλημμέλημα, καὶ ἐπανορθοῦσθαι τὰ σφάλματα. Ὅσα δὲ τῶν ἀμαρτημάτων τῆς τοῦ ἥθους διαστροφῆς ἐστὶ κατηγορήματα, οἷον ἀπείθειαι καὶ ἀντιλογίαι, καὶ ῥαθυμία περὶ τὰ ἔργα, ἢ ἀργολογία, ἢ ψεῦδος, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἀπειρημένων τοῖς εὐσεβέσιν, ἐπὶ τὸν ἔφορον τῆς κοινῆς εὐταξίας ἄγοντας δεῖ

ἐλέγχειν, ὥστε παρ' αὐτοῦ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἰάσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἐπινοεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἰατρεία ψυχῆς ἐστὶν ἡ ἐπιτίμησις, οὐ παντός ἐστὶν ἐπιτιμᾶν, ὥς οὐδὲ τὸ ἰατρεύειν, πλὴν ἐὰν μή τινι αὐτός ὁ προεστὼς ἐπιτρέψῃ μετὰ δοκιμασίας πλείονος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΔ

Περὶ τοῦ δεῖν τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ἀλλήλοις τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀνατίθεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄγαθὸν δέ ποτε καὶ συνέδριον κατὰ τινας ὠρισμένους καιροὺς καὶ τόπους τῶν ἐπιτεταγμένων ταῖς ἀδελφότησι γίνεσθαι· καθ' οὓς τὰ τε παρὰ λόγον ἀπαντήσαντα πράγματα, καὶ τῶν ἡθῶν τὰ δυσμεταχείριστα, καὶ ὅπως διέθηκαν ἕκαστον, ἀναθήσονται ἀλλήλοις, ὥστε καὶ τὸ ἐσφαλμένως ποτὲ γινόμενόν τινι τῇ κρίσει τῶν πολλῶν ἀξιοπίστως ἀποκαλυφθῆναι, καὶ τὸ κατορθωθὲν τῇ μαρτυρίᾳ τῶν πλειόνων βεβαιωθῆναι

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΕ.

Εἰ τοῖς ἐκ τῆς ἰατρικῆς κεχρηῆσθαι κατὰ σκοπὸν ἐστὶ τῆς εὐσεβείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡςπερ ἐκάστη τῶν τεχνῶν βοήθεια ἡμῖν πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχάρισται, οἷον γεωργία μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκεῖ τὰ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς φυόμενα πρὸς τὴν τῶν χρειῶν παραμυθίαν· ὑφαντικὴ δὲ, ἐπειδὴ ἀναγκαία ἡ τῶν σκεπασμάτων χρεῖα πρὸς τε τὸ εὖσχημον καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἀέρος βλάβας, καὶ οἰκοδομικὴ ὁμοίως· οὕτω καὶ ἰατρικὴ. Ἐπειδὴ τὸ ἐμπαθὲς ἡμῶν σῶμα ποικίλαις βλάβαις, ταῖς τε ἔξωθεν προσπιπτούσαις καὶ ταῖς ἔνδοθεν ἀπὸ τροφῶν συνισταμέναις, ὑπόκειται, καὶ πλεονασμοῖς καὶ ἐλλείψεσι καταπονεῖται, ἡ ἰατρικὴ

τέχνη εἰς τύπον τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας τὴν
 ἀπόθεσιν τοῦ περισσοῦ, καὶ τὴν τοῦ λείποντος πρὸς-
 θεσιν ὑποτιθεμένη ὑπὸ τοῦ πᾶσαν ἡμῖν τὴν ζωὴν
 οἰκονομοῦντος Θεοῦ συγκεχώρηται. Ὡς περ γὰρ, εἰ
 ἤμεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, οὐδὲν ἂν ἐπι-
 νοίας καὶ μόχθου γεωργικοῦ ἐπεδεήθημεν· οὕτω καὶ
 εἰ ἐν ἀπαθείᾳ ἤμεν κατὰ τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος
 ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα, οὐδενὸς ἂν τῶν ἐξ ἰατρι-
 κῆς πρὸς παραμυθίαν ἐχρήζομεν. Ἀλλ' ὥς περ
 μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι εἰς τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀκοῦ-
 σαι τὸ, *Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν*
ἄρτον σου, τότε τῇ μακρᾷ πείρᾳ καὶ τῇ περὶ τὴν
 γῆν ταλαιπωρίᾳ τῆς γεωργίας τὴν τέχνην συνεστη-
 σάμεθα εἰς παραμυθίαν τῶν ἐκ τῆς κατάρας λυπη-
 ρῶν, τὴν σύνεσιν ἡμῖν καὶ κατάληψιν τῆς τέχνης
 ταύτης τοῦ Θεοῦ χαρισαμένου· οὕτω καὶ ἐπειδὴ
 ἐκελεύσθημεν εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀποστραφῆναι, ἀφ'
 ἧς ἐλήφθημεν, καὶ ὀδυνηρὰ σαρκὶ συνεζεύχθημεν εἰς
 φθορὰν καταδεδικασμένη διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὰ
 τοῦτο τοῖς πάθεσι τούτοις ὑποβληθείσῃ, παρεσχέθη
 ἡμῖν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἰατρικῆς προσαγομένη τοῖς κά-
 μνουσι, κατὰ τὸ ποσὸν γοῦν, ἐπικουρία.
 Οὕτε γὰρ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς ἐβλάστησαν αἱ
 βοτάναι, αἱ πρὸς ἕκαστον τῶν παθῶν οἰκείως ἔχου-
 σαι· ἀλλὰ, δηλονότι, τῷ βουλήματι τοῦ δημιουργοῦ
 πρὸς τὸν τῆς ἡμετέρας ὠφελείας σκοπὸν ἐξηνέχθη-
 σαν. Ἡ μὲν οὖν ἐν ταῖς ρίζαις, καὶ τοῖς ἄνθεσιν, ἢ
 φύλλοις, ἢ καρποῖς, ἢ ὀποῖς φύσις, ἢ ὅσα ἀπὸ με-
 τάλλων, ἢ ὅσα ἐκ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν τῆς
 σαρκὸς ὠφέλειαν οἰκείως ἔχειν ἐξεύρηται, ὁμοιά
 ἐστὶ τῆς τῶν ἐσθιομένων καὶ πινομένων εὐρέσεως·
 τὸ δὲ περιενοημένον καὶ περίεργον, καὶ ἀσχολίαν
 πολλὴν ἐμποιοῦν, καὶ οἶονεῖ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν
 εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν περιστρέφον, παραι-
 τητέον Χριστιανοῖς· καὶ σπουδαστέον οὕτω κεchrῇ-
 σθαι τῇ τέχνῃ, εἴποτε δέοι, ὥς μὴ ἐν αὐτῇ τὴν πᾶσαν
 αἰτίαν τοῦ ὑγιαίνειν ἢ νοσεῖν τίθεσθαι, ἀλλ' ὥς εἰς
 δόξαν Θεοῦ καὶ τύπον τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας τὴν
 χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτῆς παραλαμβάνειν. Ἐν ἐρη-
 μίᾳ δὲ τῶν ἐξ ἰατρικῆς βοηθημάτων μὴ πᾶσαν ἔχειν
 τὴν ἐλπίδα πρὸς τὴν τῶν λυπηρῶν παραμυθίαν ἐν

τῇ τέχνῃ ταύτῃ, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι ἢ οὐκ ἔάσει ἡμᾶς
πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν, ἢ
ὥσπερ τότε ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν πηλὸν ποιῶν, ἐπ-
έχριε, καὶ νίψασθαι προσέτασεν εἰς τὸν Σιλῶα,
ποτὲ δὲ ἤρκεϊτο τῷ βουλήματι μόνῳ, λέγων,
Θέλω, καθαρίσθητι· τινὰς δὲ καὶ ἐναθλεῖν τοῖς
ἐπιπόνοις ἀφῆκε, δοκιμωτέρους αὐτοὺς διὰ τῆς
πείρας παρασκευάζων· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν, ὅτε μὲν
ἀοράτως ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐφαπτόμενος, ὅταν τοῦτο
συμφέρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καταμάθῃ, ὅτε δὲ καὶ
ὕλिकाῖς κεχρησθαι βοηθείαις ἐπὶ τῶν παθῶν ἡμῶν
εὐδοκεῖ, τῇ παρατάσει τῆς θεραπείας ἔμμονον τὴν
μνήμην τῆς χάριτος ἐμποιῶν, ἢ καὶ τύπον τινὰ πρὸς
τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς εἶπον, τῆς ψυχῆς παρεχόμενος.
Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἢ τε τοῦ ἀλλοτρίου ἀπόθεςις
ἀναγκαία, καὶ ἡ πρόσθεςις τοῦ ἐνδέοντος· οὕτω καὶ
ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποικονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀλλό-
τριον, προσλαμβάνειν δὲ τὸ κατὰ φύσιν προσῆκον.
Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῇ· καὶ ἔκτισεν
ἡμᾶς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατή-
σωμεν.

Καὶ ὥσπερ ἐκεῖ τομῶν, καὶ καύσεων, καὶ πι-
κρῶν φαρμάκων μεταλήψεως ὑπὲρ τῆς τοῦ σώματος
θεραπείας ἀνεχόμεθα· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὰ τμη-
τικὰ τοῦ ἐλεγκτικοῦ λόγου, καὶ τὰ πικρὰ τῶν ἐπι-
τιμήσεων φάρμακα ὑπὲρ τῆς κατὰ ψυχὴν θερα-
πείας καταδέχεσθαι χρή. Ὅπερ τοῖς μὴ παιδευ-
θεῖσιν ὁ προφητικὸς λόγος ἐπονιδίζων φησί·
*Μὴ ῥητίνῃ οὐκ ἔστιν ἐν Γαλαάδ· ἢ ἰατρὸς οὐκ
ἔστιν ἐκεῖ· Διὰ τί οὐκ ἀνέβη ἱάσις θυγατρὸς
λαοῦ μου;* Καὶ τὸ ἐπὶ τῶν χρονίων δὲ παθῶν διὰ
μακροῦ χρόνου καὶ διὰ βοηθημάτων ἀλγεινῶν τε ὁμοῦ
καὶ ποικίλων τὴν ἱάσιν ἀναμένειν, ἔνδειγμά ἐστι τοῦ
καὶ τῆς ψυχῆς ἀμαρτήματα διὰ φιλοπόνου δεήσεως
καὶ πολυχρονίου μετανοίας καὶ ἀγωγῆς ἐπιπόνου,
ἣν ἂν ὁ λόγος ἡμῖν αὐτάρκη πρὸς ἱάσιν ὑπο-
βάλῃ, ὀφείλῃν ἡμᾶς ἐπανορθοῦσθαι. Οὐ τοίνυν,
ἐπειδὴ τινες οὐ καλῶς χρῶνται τῇ τέχνῃ τῇ ἱατρικῇ,
φευκτέον ἡμῖν πᾶσαν τὴν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν. Οὐδὲ
γὰρ, ἐπειδὴ μαγειρικῇ πρὸς τρυφῆς ἐπίνοιαν οἱ περὶ
τὰς ἡδονὰς ἀκόλαστοι κέχρηνται, ἢ τῇ ἀρτοποιίᾳ, ἢ

τῇ ὑφαντικῇ, ὑπερβαίνοντες τὸν ὅρον τῶν ἀναγκαίων, ἤδη ἡμᾶς πάσας ὁμοῦ χρή παραιτεῖσθαι τὰς τέχνας· τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, ἐκ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν χρήσεως τὸ ὑπ' ἐκείνων παραφθειρόμενον διελέγχειν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἱατρικῆς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν πονηρᾶ διαβάλλειν χρήσει οὐκ εὐλογον. Τό τε γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἱατρῶν τὴν ἐλπίδα ἔχειν τῆς ἑαυτῶν ὑγείας κτηνῶδες· ὅπερ πάσχοντάς τινας τῶν ἀθλίων ὀρώμεν, οἳ καὶ σωτῆρας αὐτοὺς ὀνομάζουσιν οὐ παραιτοῦνται· τό τε πάντῃ τὰς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας ἀποφεύγειν φιλόνεικον. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ Ἐζεκίας τὴν παλάθην τῶν σύκων οὐχὶ πρῶτον αἴτιον ὑγείας ἠγεῖτο, οὐδὲ τούτῳ τὴν αἰτίαν τῆς ἰάσεως τοῦ σώματος ἐλογίζετο, προσετίθει δὲ τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κτίσει τῶν σύκων εὐχαριστίαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς, παρὰ τοῦ ἀγαθῶς καὶ φρονίμως οἰκονομοῦντος τὴν ζωὴν ἡμῶν Θεοῦ δεχόμενοι τὰς πληγὰς, παρ' αὐτοῦ πρῶτον μὲν αἰτοῦμεν τὴν γνῶσιν τοῦ λόγου καθ' ὃν ἐπάγει τὰς μάλιστα, ἔπειτα δὲ τὴν τε ἀπαλλαγὴν τῶν ὀδυνηρῶν καὶ τὴν ὑπομονὴν, πρὸς τὸ σὺν τῷ πειρασμῷ παρασχεῖν καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν.

Δοθεῖσαν δὲ ἡμῖν τῆς ἰάσεως τὴν χάριν, ἢ διὰ τοῦ οἰνελαίου, ὥς ἐπὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς, ἢ διὰ τῶν σύκων, ὥς ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου, εὐχαρίστως ὑποδεχόμεθα. Καὶ οὐδὲν διοισόμεθα, εἴτε ἐκ τοῦ ἀφανοῦς γένοιτο ἡμῖν ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Θεοῦ, εἴτε καὶ διὰ τινος τῶν σωματικῶν· ἃ πολλάκις ἐνεργέστερον ἡμᾶς ἄγει εἰς συνάισθησιν τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου χάριτος. Πολλάκις δὲ καὶ πρὸς παιδείαν περιπεσόντες ταῖς νόσοις, μέρος τῆς παιδεύσεως καὶ τὴν διὰ τῶν ἐπιπόνων θεραπείαν ὑποστήναι κατεδικάσθημεν. Οὔτε οὖν τομὰς, οὔτε καύσεις, οὔτε διὰ τῶν δριμέων καὶ ἐπιπόνων φαρμάκων ἀλγήματα, οὔτε ἀσιτίας, οὔτε διαίτης ἀκριβῆ μέτρα, οὔτε ἀποχὴν τῶν φθειρόντων παραιτεῖσθαι ἡμᾶς ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει· σωζομένου #πάλιν λέγῃ τοῦ σκοποῦ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας, ὥς ἐν ὑποδείγματος λόγῳ τὴν ἑαυτῆς ἐπιμέλειαν παιδευομένης. Κίνδυνος δὲ οὐχ ὁ τυχὼν εἰς μετεωρισμὸν τὴν διάνοιαν ἐκπεσεῖν, ὥς παντὸς πάθους τῶν ἐξ ἱατρικῆς βοηθημάτων προσδεομένου.

Οὐ γὰρ πάντα φύσεώς εἰσιν ἀρρώσθημα, οὐδὲ ἐκ
 πλημμελοῦς διαίτης ἡμῖν, ἢ τινων ἄλλων σωματικῶν
 ἀρχῶν προσγινόμενα, πρὸς ἅπερ ἐνίστε ὁρῶμεν τὴν
 ἰατρικὴν χρησιμεύουσιν. Πολλάκις γὰρ καὶ μάστιγες
 ἁμαρτημάτων εἰσὶ τὰ ἀρρώσθημα, εἰς ἐπιστροφὴν
 προσαγόμενα. Ὅν γὰρ, φησὶν, ἀγαπᾷ Κύριος,
 παιδεύει· καὶ, Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς
 καὶ ἀρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυ-
 τοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Κρινό-
 μενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου, παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν
 τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Τοὺς οὖν τοιούτους ἡσυ-
 χάζοντας, καὶ ἀφεμένους τῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδεύμα-
 των, ὑπομένειν χρὴ τὰ ἐπαγόμενα, ὅταν γνωρίσωμεν
 ἑαυτῶν τὰ πλημμελήματα, κατὰ τὸν εἰπόντα Ὁρ-
 γὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἥμαρτον αὐτῷ· καὶ τὴν
 διόρθωσιν ἐπιδείκνυσθαι, διὰ τοῦ ποιεῖν καρποὺς
 ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μεμνησθαι τοῦ Κυρίου
 εἰπόντος· Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε,
 ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται. Γίνεται δέ ποτε
 καὶ κατὰ ἐξαίτησιν τοῦ πονηροῦ, ὥσπερ ἀγωνιστὴν
 μέγαν, συγκαθιέντος αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ φι-
 λανθρώπου Δεσπότη, καὶ τὴν μεγαλαυχίαν αὐτοῦ διὰ
 τῆς εἰς ἄκρον ὑπομονῆς τῶν δούλων ἑαυτοῦ καθαί-
 ροντος· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ γενόμενον μεμαθήκα-
 μεν. Ἡ καὶ εἰς ὑπόδειγμα τοῖς ἀφερεπύνοις παρ-
 ἄγονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ δυνάμενοι μέχρι θανάτου
 ἐγκαρτερῆσαι τοῖς ἀλγεινοῖς· ὡς ὁ Λάζαρος, ὃς,
 τοιούτοις ἔλκεσι συνεχόμενος, οὐδαμοῦ γέγραπται
 οὔτε αἰτήσας τι τὸν πλούσιον, οὔτε δυσαρעστηεῖς
 τοῖς παροῦσι· διὸ καὶ ἔτυχε τῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ
 Ἀβραὰμ ἀναπαύσεως, ὡς ἀπολαβὼν τὰ κακὰ ἐν τῇ
 ζωῇ αὐτοῦ. Εὖρομεν δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν ἀρρώστη-
 μάτων τοῖς ἁγίοις συμβαίνουσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀπο-
 στόλου. Ἵνα γὰρ μὴ δόξη ὑπερβαίνειν τὸν ὅρον τῆς
 ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ μὴ τις αὐτὸν λογίσσεται ἐν
 τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἔχειν τι περισσὸν ὅπερ ἔπαθον
 οἱ Λυκάονες, στέμματα καὶ ταύρους προσάγοντες, εἰς
 παράστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῇ ἀρρώ-
 στία συνῆν διαρκῶς.

Τί οὖν τοῖς τοιούτοις παρὰ τῆς ἰατρικῆς γένοιτο
 κέρδος; καὶ οὐχὶ μᾶλλον κίνδυνος, μετεωριζόμενοι

ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν; Τοῖς γε μὴν ἐκ πονηρᾶς διαίτης τὴν ἀρρώστίαν ἑαυτοῖς συναθροίσασιν οἷον τύπῳ τινὶ καὶ ὑπογραμμῶ χρηστέον τῇ τοῦ σώματος θεραπείᾳ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, καθὰ πρότερον εἴρηται. Ἡ γὰρ ἀποχὴ τῶν βλαπτόντων κατὰ τὸν ἱατρικὸν λόγον καὶ ἡμῖν ἐστὶν ὠφέλιμος, ἢ ἐκλογὴ τῶν χρησίμων, ἢ φυλακὴ τῶν παραγγελμάτων. Καὶ αὕτη δὲ ἢ τῆς σαρκὸς ἀπὸ ἀρρώστιας πρὸς εὐεξίαν μεταβολὴ παραμυθία γινέσθω πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς τῆς ψυχῆς, ὥς οὐ δυναμένης ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων πρὸς τὴν οἰκείαν πάλιν ὀλοκληρίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπανελθεῖν. Οὔτε οὖν φευκτέον πάντῃ τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον. Ἄλλ' ὥς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι οὕτω καὶ ἱατρὸν εἰσάγοντες, ὅτε λόγος συγχωρεῖ, τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα. Ἐμοὶ δὲ καὶ πρὸς ἐγκράτειαν οὐ μικρὸν συντελεῖν ἡ τέχνη φαίνεται. Ὅρῳ γὰρ, ὅτι καὶ τρυφὰς ἀποκόπτει, καὶ πλησμονὴν διαβάλλει, καὶ ποικιλίαν διαίτης, καὶ περίεργον ἄρτυμάτων ἐπίνοιαν, ὥς ἀσύμφορον, ἀποπέμπεται· καὶ τὸ σύμπαν, τὴν ἔνδειαν μητέρα τῆς ὑγείας ἀποκαλεῖ, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἄχρηστος ἡμῖν ἢ παρ' αὐτῆς συμβουλή. Εἴτε οὖν χρώμεθά ποτε τοῖς τῆς ἱατρικῆς παραγγέλμασιν, εἴτε παραιτούμεθα, κατὰ τινὰ τῶν προαποδεδομένων λόγων, ὁ σκοπὸς τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως σωζέσθω, καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς οἰκονομείσθω, καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου πληρούσθω, εἰπόντος· *Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.*